

<p>บทที่ 13</p> <p>การต่อสู้เพื่อความอยู่รอด</p>
--

ใน ค.ศ. 1842 เมื่อสิ้นสงครามฝิ่น ยกที่ 1 แล้ว น้อยคนนักในจักรวรรดิจีน โดยเฉพาะบรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตปัญญาชน ที่จะรู้สึกว่ายุคสมัยกำลังจะเปลี่ยนแปลง ยุคใหม่ (Modern times) กำลังมาสู่จักรวรรดิจีน เป็นยุคใหม่ที่จีนจะต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงชนิด “พลิกฟ้าพลิกแผ่นดิน” อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ไม่ว่าจีนจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม จีนจะต้องก้าวออกมาสู่โลกภายนอกที่จีนไม่เคยคุ้นและเคยเหยียดว่าล่าหลังต่ำต้อยกว่าจีน จีนจะต้องมีระเบียบแบบแผนความสัมพันธ์แบบใหม่กับโลกภายนอก¹

สงครามฝิ่นคือสัญญาณบอกเหตุ แต่จีนก็มีได้นึกเฉลียวใจ บรรดาชนชั้นปกครองทั้งเจ้าและข้า ข้าราชการและบัณฑิตยังคงเสียงหนึ่งบอกปิด ไม่ยอมรับเงาตำทะมินแห่งความเปลี่ยนแปลงที่ตีบตลานมายังคงมองว่าสงครามฝิ่นเป็นเพียงเหตุการณ์ที่อุบัติขึ้นโดยเหตุบังเอิญ (Historical accident) มากกว่าอื่น² เหวยหยวน (Wei Yuan, ค.ศ. 1794-1857) ปัญญาชนแห่งยุคได้ชี้ชัดไว้เมื่อ ค.ศ. 1842 ว่า บรรดาบัณฑิตปัญญาชนล้วนเห็นว่าสงครามฝิ่นคือเหตุบังเอิญที่อนารยชนก่อขึ้น (Barbarian Incident)³ มิใช่ที่คนี่ที่ตระหนักรู้ซึ่ง ตื่นตระหนกและวิตกกังวลกับภัยตะวันตกคุกคาม ที่สำคัญคือ หลินเจอชวี เหวยหยวน เหลียงทิงหนาน (Liang Ting-nan) สวีจีหยู (Hsü Chi-yu) จางหมู่ (Zhang Mu, ค.ศ. 1805-1849) และเหอฉิวเถา (Ho Ch'iu - Pao, ค.ศ. 1824-1862) กลุ่มเล็กนั้นตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้จากชาวตะวันตกเพื่อต้านชาวตะวันตกคุกคามจีน กลุ่มเล็กนั้นคือกลุ่มผู้ริเริ่ม (Pioneers) ผู้เห็นความจำเป็นว่าจีนต้องรีบพัฒนาประเทศให้เจริญทันสมัย

ภัยคุกคามและหนทางอยู่รอด

1. การเรียนรู้จากตะวันตก : ศิลปวิทยาการตะวันตก

แม้จีนจะรู้จักชาวตะวันตกมาช้านานตั้งแต่สมัยมองโกลปกครองจีน (ค.ศ. 1278-1368) จีนไม่สนใจศึกษาศิลปวิทยาการตะวันตก บรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตล้วนยกย่องแต่ศิลปวิทยาการจีนว่าสูงส่งล้ำเลิศ พวกเขาให้ความสนใจชาญญาณการเรื่องเกี่ยวกับธาตุแท้ของมนุษย์และเรื่องอิทธิธรรมนิยมจีน ในระหว่างศตวรรษที่ 17 ถึงที่ 18 มีการแปลความรู้ศิลปวิทยาการตะวันตกน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นศิลปวิทยาการผลิตอาวุธและมีการเรียนภาษา ไม่มีความสนใจวิชาการ ในปลายคริสต์

ศตวรรษที่ 18 ณ นครเซี่ยงไฮ้ นายจอห์น ฟรายเออร์ (John Fryer) ชาวอังกฤษร่วมมือกับ นักวิชาการจีน แปลตำราวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่มีการจ่ายแจกเผยแพร่ตำราในวงแคบ รัฐมิได้สนับสนุน บัณฑิตน้อยคนที่จะได้อ่าน วรรณกรรมแปลส่วนใหญ่กว่าครึ่งเป็นวรรณกรรม ที่สอนของศาสนาคริสต์

ความปรารถนาในสงครามฝิ่นเป็นพลังกระตุ้นให้ปัญญาชนจีนคิดค้นแก้ภัยตะวันตกคุกคาม โดยวิธีการหนึ่งคือ การเรียนรู้จากชาวตะวันตก มีความกระตือรือร้นที่จะสืบหาข้อมูลข่าวสาร และศิลปวิทยาการตะวันตกจากการแปลเป็นเบื้องต้น ด้วยความเชื่อมั่นว่าถ้าได้เรียนรู้วิทยาการตะวันตก ผกตามคตินิยมที่ว่า “รู้เขา รู้เรา” จะทำให้รู้จักศัตรูที่ขึ้น และสามารถใช้อำนาจความรู้ นั้นเป็นเครื่องปกป้องจามภัยตะวันตกคุกคาม หลินเจอชวีสั่งให้สืบหาศิลปวิทยาการตะวันตก อั้งแปลและพิมพ์เผยแพร่ตำราวิชาการ หนังสือทั่วไป ข้อมูลข่าวสารและบทความตามหน้าหนังสือพิมพ์ของสิงคโปร์ มาเก๊า และอินเดียที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับวิทยาการตะวันตก ข่าวสารทั่วไปในโลก กว่างและเรื่องเกี่ยวกับจีนเอง ตำราวิชาการทหารกันันว่ามีความสำคัญมาก หลินสั่งแปลตำราคู่มืออาวุธ ของงานสำคัญคือ วรรณกรรมแปลเรื่อง **Four Continents and China's Affairs in the Words of Foreigners**

หลายทศวรรษ ปัญญาชนผู้ลือชื่อมีความเชื่อมั่นว่า ความรู้ก็เกิดจากประสบการณ์โดยตรง เขาไม่เชื่อว่า มนุษย์มีความรู้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (Innate, Supra-experience knowledge) เขาจึงสนับสนุนการเรียนรู้จากชาวตะวันตก เขาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลราชวงศ์ชิงมากที่ ดูแคลนเทคโนโลยีตะวันตก โดยเฉพาะเครื่องจักรกล (Machinery) ว่าเป็นเพียง “กลอุบาย ลึกลับประหลาด” (“strange trick”) เหวยทงวนสนับสนุนให้เรียนรู้เทคโนโลยี กรรมวิธีการจัดตั้งองค์กร และการฝึกทหารแบบตะวันตก เขาได้วิจารณ์หลักการนิยมการทหารจีนว่าเป็นหลักการนิยมแก่ ข่อยอายุยุทธศาสตร์ด้วยการใช้ทฤษฎีเป็นพื้นฐานเกือบด้วยเหตุผล แต่ไม่ยึดถือข้อเท็จจริงเพียงพอ ผลงานสำคัญของเขาหลายชิ้นคือ **Collected Works of the Guweitang Study**

ผลงานสำคัญของบัณฑิตปัญญาชนร่วมสมัยสองคน เขียนเน้นว่าเขียนไฉย เขียนยวึงทำงาน แปลหนังสือเรื่อง **Ho-chung-kuo shuo (On the United States)** และ **I-feu chi-wen (A Record of the Barbarian Miasma)** ผลงานของสวีจี้หุคือ **Ying-huan chih-luē (A Brief Survey of Maritime Circuit)** ผลงานสำคัญของสองคนคือ **Sue-fang poi-sheng (A Manual for Northern Places)** เขาก็คงเป็นผู้พิมพ์ผลงานของจางหมู่เรื่อง **Dispersing in Mongolia**

ปัญญาชนเหล่านี้คงจะสนใจเรื่องระบบราชการและเทคโนโลยี ผู้มีชื่อ (Yu Oishun, 俞士焄, 1839-1897) ไชป๋องซี (Zhou Bangxi, 1839-1897) และเจียงผู้ยกม (Jiang Fuguan, 1839-1897) เป็น จ. (1840) ผลงานของอู๋ชิวเวินนั้น มีใน **Sheng-tai-tai (Sheng-tai-tai)**

ทลินได้เปิดเผยความในใจว่า เขาได้เพียรพยายามเสนอให้พระราชสำนักรีบเร่งแสวงหา ศิลปวิทยาการตะวันตกโดยการแปลและพิมพ์เผยแพร่ และริบพัฒนาการทหารแบบตะวันตก โดยการสร้างอุ้งเพื่อต่อเรือ สร้างคลังสรรพาวุธ จ้างชาวตะวันตกฝึกอบรบทหารแก่คนจีนและเปลี่ยน วิธีการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการทหาร แต่พระราชสำนักมิได้เห็นความสำคัญของข้อเสนอของเขา แต่อย่างใด ทลินได้แต่ทอดถอนใจและจินตนาการว่า ถ้าพระราชสำนักยอมรับข้อเสนอของเขา สงครามคงจะมีโฉมหน้าที่ให้ผลดีมากกว่านั้นแก่จีน ใน ค.ศ. 1842 เขาได้ประเมินลักษณะนิสัยแท้ ของภัยตะวันตกว่าใหญ่หลวงนักประดุจไฟป่าและได้คาดการณ์ไว้ว่า

“บัดนี้เป็นการยากยิ่งกว่านั้นที่จะตรวจสอบไฟป่า (Wildfire) เรือปืน และกองกำลังทางทะเล ถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง จะขาดเสียมิได้... เพื่อป้องกันพรมแดนทางทะเล”⁶

ใน ค.ศ. 1842 ทลินเจอชวีียนยันแก่ผู้สื่อข่าวว่า “ถ้าเราไม่มีอาวุธ เราจะหาความช่วยเหลืออื่นใดในบัดนี้ที่จะขับไล่จะเช้อออกไปและ กำจัดปลาฉลาม?”⁷

แม้จะมีความวิตกเพียงใด ทลินเจอชวีก็กริ่งเกรงราชภัย ตระหนักถึงกระแสอนุรักษนิยม ภายในสังคมจีน เขาไม่กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย เขาได้ย้ำว่า “ขณะนี้ ข้าพเจ้าต้องยึดถือ คำแนะนำอย่างเคร่งครัดที่ให้ข้าพเจ้าปิดปากเงียบเหมือนปิดจุกขวด”⁸

ความพยายามที่จะปกป้องชายฝั่งทะเลประสบความสำเร็จล้มเหลว เมื่อทลินเจอชวีถูกย้ายออกไป ผู้มาใหม่หรือระบบป้องกัน เมื่อป้อมเคอะบือกถูกทหารอังกฤษตีแตก อังกฤษได้ยึดปืนใหญ่ที่มี คุณภาพดีไปมากมาย ลากจะกล่าวได้ว่า ความคิดของทลินทั้งในด้านการประเมินภัยตะวันตก คุณคณาและวิธีการป้องกันประเทศจากภัยตะวันตก ถือได้ว่าเป็นความคิดที่มุ่งเปลี่ยนแปลงโดยรวดเร็ว (Revolutionary)⁹ และเป็นความคิดหลักของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเมื่อ 20 ปีต่อมา ใน ค.ศ. 1840 ความคิดของทลินล้ำยุค สวมกระแสดความดีหลักของชนชั้นปกครองที่แข็งแกร่งไม่นิยมตะวันตก ดังนั้น แม้จะรู้คิดเพียงใด ทลินก็ต้องเก็บความคิดและความวิตกกังวลไว้ในใจให้เป็นความลับดำมืด

เหวยหยวน บันทึกในระดับจีนชื่อขึ้นชื่อแห่งยุคได้วิจารณ์เมื่อ ค.ศ. 1842 ว่า แม้จีน จะปราศภัยในสงครามอันซึ่งเป็นแรงกดดันเล็กน้อยที่ชนารชนก่อขึ้น แต่ไม่มีการระดมความคิด ออกแถลงเรื่องมาตรการของการป้องกันจักรวรรดิ เหวยหยวนใคร่ที่จะใช้กุศโลบายตามธรรมเนียม คือ การใช้นารยชนเพื่อควบคุมอนารยชนและเจรจาต่อรองกับอนารยชน ในคำนำของผลงานของเขา เรื่อง *Hai-kuo tu-chih (An Illustrated Gazetteer of the Maritime Countries, พิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1844)* เขาได้ระบุว่า เขาตั้งบรรณกรรมนั้นเพื่อ “จะใช้นารยชนให้โจมตีอนารยชน ใช้นารยชน ให้เจรจากับอนารยชน และเรียนรู้เทคนิคเหนือกว่าของอนารยชนเพื่อควบคุมอนารยชน” เขาได้แถลง ความเห็นอีกว่า ต้องอุยงให้นารยชนทางทะเลแตกแยกและพิฆาตกันเองจนหมดภัย โฉมหน้าได้ชี้ให้เห็น

ข้อเท็จจริงว่า อังกฤษกัวลีสเซีย ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา จึงควรยุให้ทหารเนปาล (Gurkhas, กูร์ช่า) และรัสเซียตีกระหนาบอังกฤษทางบกและยุให้สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสตีกระหนาบอังกฤษทางทะเล¹¹ ความคิดเห็นของเหวยหยวนนั้น โดยเนื้อแท้แล้ว คือ “หนามยอก เอาหนามบ่ง” โดยผสมผสานนโยบายเก่าแก่ของจีนคือ การยุให้แตกแยกและพิฆาตกันเอง เข้ากับความคิดใหม่คือการเรียนรู้เทคนิคที่เหนือกว่าของชาวตะวันตก¹²

เหวยหยวนได้แสดงวิธีการสร้างสันติภาพกับอนารยชนด้วยการส่งเสริมให้มีการค้าระหว่างประเทศ ประเทศทั้งหลายค้าขายกันและสนับสนุนการปฏิบัติตามสนธิสัญญานานถึงเพื่อรักษาการค้าระหว่างประเทศ เขาสนับสนุนความคิดเรื่องการเรียนรู้จากชาวต่างประเทศเพื่อใช้เป็นเครื่องมือแย่งชิงชาวต่างประเทศ เหวยหยวนเสนอยุทธศาสตร์ตั้งรับชาวตะวันตกด้วยการใช้ปืนใหญ่และอำนาจการยิง เขาได้ชี้ให้เห็นว่า พลังอำนาจอังกฤษอยู่ที่น้ำหน้ำมหาสมุทร การที่จะตอบโต้อังกฤษต้องใช้วิธีการหลอกล่อให้ชาวอังกฤษเข้าสู่หน้ำน้ำแม่หน้ำภายในแผ่นดินใหญ่ จีนควรปกป้องบรรดาเมืองท่าดีกว่าปกป้องหน้ำน้ำมหาสมุทรและควรปกป้องหน้ำน้ำแม่หน้ำในแผ่นดินมากกว่าเมืองท่าตามชายฝั่งทะเลจีน ต้องฝึกอบรวมกองกำลังท้องถิ่นและกองเรือท้องถิ่น ดีกว่าการส่งกำลังทหารและเรือไปตามแนวรบ ความคิดเห็นของเหวยหยวนแสดงชัดเจนว่า การป้องกันทางบก (Land Defense) สำคัญกว่าการป้องกันทางทะเล (Sea defense) แต่ถ้าจำเป็นต้องรบทางทะเล เหวยหยวนก็หนีไม่พ้นวังวนยุทธศาสตร์จีนที่นิยมการดำหน้ำเพื่อเจาะให้เรือรั่ว และการปล่อยแพไปเพื่อผูกกองเรือ ยุทธศาสตร์ตั้งรับนี้มีปรากฏทั่วไปในหนังสือบันทึกการรบบังคมทูลในสมัยนั้น¹³

หลินเจอชวีและเหวยหยวน เห็นพ้องต้องกันว่าควรใช้วิธีการยุเหยยให้ออนารยชนแตกแยกและพิฆาตกันเอง และเรียนรู้เทคนิคที่เหนือกว่าของชาวตะวันตก ตลอดจนต้องเรียนรู้เพื่อรู้จักชาวตะวันตกอย่างแท้จริง จางหมู่ (Zhang Mu) และเหอฉิวเถา (He Qiutao) ก็สนับสนุนความคิดดังกล่าว ความคิดของทั้งสองคนนั้นเป็นความคิดนอกกรอบกรอบ นี่คือนจุดเริ่มต้น เสมือนการจุดประกายให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในแวดวงอารยธรรมจีน ทั้งสองคนได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มผู้คิด ริเริ่ม (Pioneers) ต้องการเรียนรู้จากชาวตะวันตก เห็นความสำคัญของการป้องกันริมทะเล (Maritime Defense) จากมหาอำนาจทางทะเล การเรียนรู้เน้นหนักการทหาร โดยเฉพาะการป้องกันริมทะเล โดยเชื่อมั่นว่า ถ้าป้องกันริมทะเลได้ ย่อมจะตั้งรับอันอริราชศัตรูไว้ได้ที่อ่าว

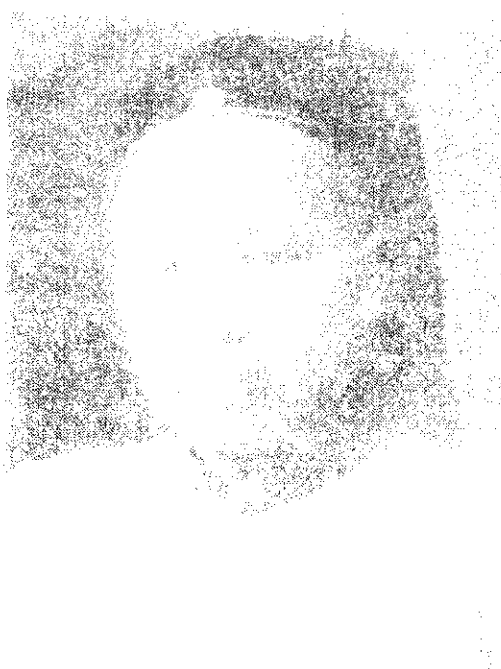
อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ริเริ่มเป็นกลุ่มเล็กมาก เป็นบัณฑิตนอกราชการ ไม่มีอำนาจอิทธิพลครอบงำกระบวนการกำหนดวินิจฉัยนโยบายแห่งรัฐ ความคิดเห็นของกลุ่มสะท้อนชัดว่า กลุ่มยังมีความรู้แจ้งเห็นจริงน้อยมากเกี่ยวกับภัยตะวันตกทั้งในด้านศักยภาพทางทหารและอนุภาพการแผ่ขยายดินแดนสู่ดินแดนไกลโพ้นทะเล สุกวิสัยที่กองกำลังประจำถิ่นของจีเจะด้านทานได้¹⁴ อีกทั้งมีความคิดเห็นของกลุ่มโดยเฉพาะของหลินเจอชวีและเหวยหยวน แสดงให้เห็นความชาญฉลาดและความ

Wang Jie (1870-1900)

Wang Jie (1870-1900)

Wang Jie (1870-1900)

ทรงปฏิบัติโดยมุ่งเน้นการส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมศึกษาสายหมิง-ชิง (Ming-Qing tradition) ที่เน้นความซื่อสัตย์สุจริตและการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสนใจการต่างประเทศ และมีความใกล้ชิดกับคณะมิชชันนารีชาวตะวันตก เพื่อพัฒนาการผลิต¹⁶

ผลงานชิ้นหนึ่งของเขาคือ วิทยานิพนธ์ของหุงเจินกาน (Hung Jen-kan, ค.ศ. 1902-1907) ผู้มีส่วนได้ของกบฏไต้ผิง หนังสือชื่อ **A New Work for Aid in Administration** (ค.ศ. 1907) ซึ่งเสนอว่าข้าราชการผู้บกพร่องในฝั่งพิชิตไต้ผิง หนังสือนี้เสนอการยกเลิกประเพณีที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นและใช้พัฒนาเศรษฐกิจการเมือง การทหารและกฎบัตรสถาบันเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างชนชั้น หนังสือนี้แสดงให้เห็นความคิดของกบฏไต้ผิงล้ำยุคกว่าความคิดของชาวจีนที่ปกครองระบอบราชวงศ์ชิงอันล้าสมัย ความคิดที่ย่อมได้รับอิทธิพลจากชาวตะวันตกที่อยู่ภายใต้การปกครอง

กบฏไต้ผิงได้เปลี่ยนแนวคิดของชาวจีนในช่วงปี 1850-1860 ล้วนเป็นความคิดเห็นในแนวคิดกลุ่มเล็กชนกบฏไต้ผิงและกบฏไต้ผิงที่ก่อตัวขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

3.1.2 การปฏิวัติซินไฮ่

ผลของปฏิวัติซินไฮ่ (ค.ศ. 1911) แสดงให้เห็นว่าชนชั้นสูงและชนชั้นกลางในยุคราชวงศ์ชิงยังคงมีอำนาจและสามารถยึดครองตำแหน่งสำคัญในราชการและในสังคมได้จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 การปฏิวัติซินไฮ่ของชนชั้นกลางที่ก่อตัวขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิงและสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 การปฏิวัติซินไฮ่ได้ล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิงและสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 การปฏิวัติซินไฮ่ได้ล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิงและสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20

ได้วิพากษ์วิจารณ์โดยนักเขียนจีนในยุคราชวงศ์ชิงถึงสองด้านอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 1850 กบฏไต้ผิงได้ขยายวงกว้างซึ่งได้ขยายวงกว้างในแง่ของพื้นที่และระยะเวลาอย่างรวดเร็ว บรรดาเกษตรกรมากมายที่ลุกขึ้นมาต่อสู้กับเจ้าขุนมูลนายที่มีอำนาจและที่ดินในท้องถิ่นได้รวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับอำนาจของชนชั้นสูงและชนชั้นกลางที่ปกครองราชวงศ์ชิง การปฏิวัติซินไฮ่ได้ล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิงและสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 การปฏิวัติซินไฮ่ได้ล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิงและสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20

¹⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, *ประวัติศาสตร์จีน*, กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2535, หน้า 100-101; ราชบัณฑิตยสถาน, *ประวัติศาสตร์จีน*, กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2535, หน้า 100-101; ราชบัณฑิตยสถาน, *ประวัติศาสตร์จีน*, กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2535, หน้า 100-101

นับเนื่องเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของจีนจะรวมพลังด้านภัยตะวันตก กลับกลายเป็นปฏิปักษ์
แบ่งฝ่ายรบกันเอง โดยมีภัยตะวันตกเข้าแทรกกระหน่ำเข้าเต็ม

ฤดูใบไม้ร่วงปี 1860 ถือเป็นปีฝันร้ายที่สุดสำหรับราชวงศ์ชิงที่ต้องเผชิญภัยใหญ่หลวง
วิกฤติที่สุด ราชวงศ์อยู่ที่ไหนใด ? ยังมีอนาคตอีกหรือ ?

ความคิดหลักของจีนตามโบราณประเพณีถือว่า การปกครองเป็นเรื่องส่วนบุคคล (Personal
matter) ผู้ปกครองและคณะเสนาบดีคือผู้สร้างประวัติศาสตร์ หากใช้พลังเศรษฐกิจและสังคมไม่
ความคิดหลักเช่นนั้นมีส่วนบั่นทอนขวัญกำลังใจของเหล่าข้าราชการให้เห็นสรรพสิ่งมีแต่จะเลวร้าย ลง
ตามลำดับจนมองไม่เห็นความเจริญก้าวหน้า

งานเขียนในยุคสมัยนั้นส่วนใหญ่แสดงความกังวลต่อปัญหาสิ่งชั่วร้ายแห่งยุค คือ กบฏ การ
รุกรานจากภายนอกและปัญหาชาติคนดีมีความสามารถพิเศษ (Human talent, Jen-tsai)
ที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤติ เพราะคตินิยมจีนเป็นใหญ่ในจักรวาลนั้นถือว่า การต่างประเทศเป็นภารกิจ
รองสำหรับการบริหารราชการแผ่นดิน

ในสายตาของคนจีน ชาวตะวันตกคืออนารยชนผู้มีพลังอำนาจทางทหารเหนือกว่าจีน การที่
ชาวตะวันตกมีอำนาจอิทธิพลครอบงำตามเมืองท่าเปิดนั้น ไม่ถือว่าเป็นอันตรายร้ายแรงต่อความมั่นคง
แห่งชาติตามความคิดของผู้คนในศตวรรษที่ 19 หากแต่ถือว่าชาวตะวันตกไม่แตกต่างไปจากอนารยชน
ในอดีตผู้เคยครอบครองดินแดนจีนในภาคเหนือในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 12-13 ชาวตะวันตก
อยู่ตามเมืองท่าเปิด ห่างไกลจากนครหลวงและแผ่นดินภายในที่เต็มไปด้วยกบฏเป็นไฟไหม้ลามทุ่ง
ภัยตะวันตกมิได้เป็นผู้สร้างภาวะกลียุคในจักรวรรดิ ไม่เหมือนกบฏใหญ่บ่อย กบฏเปรียบเสมือนโรค
ที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง เพราะการปกครองที่ไม่เป็นธรรมย่อมเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ยากของ
ราษฎรจนก่อเกิดกบฏขึ้นแฉะแฉน ภัยตะวันตกปรากฏชัดตามชายฝั่งทะเล เมื่อเทียบกับกบฏ
ไม่ถือว่าเป็นภัยใหญ่หลวง แม้ชาวตะวันตกรุกรานเข้ายึดครองนครหลวงปักกิ่ง แต่ก็ถอนทหารทันที
ที่จีนยินยอมตามข้อเรียกร้อง เป็นเครื่องแสดงว่า ชาวตะวันตกต้องการผลประโยชน์ทางการค้าเท่านั้น
ไม่ปรารถนาดินแดนจีน

ใน ค.ศ. 1861 พระองค์เจ้ากวางผู้นำจักรวรรดิจีนได้ทรงประเมนภัยคุกคามไว้ดังนี้

“สถานการณ์วันนี้ อาจจะเปรียบเทียบกับได้ (กับโรคภัยของร่างกายมนุษย์) ทั้ง
กบฏไต้หวันและโจรผู้ร้ายเหนือน้ำกำลังจะมีชัยและ (กบฏทั้งสอง) ก่อเกิดขึ้นเป็น
โรคในอวัยวะสำคัญ (Organic disease) ภัยรัสเซียที่มีดินแดนติดกับเรา
มุ่งหมายที่จะ “ตอดเหยื่อ” เอาดินแดนของเราไป เปรียบได้กับตัวไหม อาจจะ
พิจารณาได้ว่า รัสเซียคือภัยคุกคามหนักยิ่งกว่า ส่วนอังกฤษผู้มีจุดมุ่งหมายที่จะ
ค้าขาย แต่ประพฤติดุเดือดรุนแรง ใช้พลังกำลังโดยมิได้คำนึงถึงความควรไม่ควรของ
มนุษย์ ถ้าไม่กำจัดขอบเขตอังกฤษไว้ เราจะไม่สามารถยืนอยู่ได้ ดังนั้น อังกฤษ
เปรียบประดุจโรคภัยของแขนขาของเรา”¹⁷

นี่คือการประเมินจากชนชั้นผู้ปกครองโดยตรงที่ถือว่า ภัยกบฏคือภัยร้ายแรงที่สุดประดุจโรคจุดจิ้มอวัยวะสำคัญ ส่วนภัยตะวันตกเป็นประดุจโรคภัยคุกคามหน้าอกและแขนขา ภัยทั้งสองไม่ได้แสดงว่าระบบขงจื้อล้มเหลว หากแต่แสดงว่า ปัญหาเกิดจากตัวบุคคลมากกว่าระบบ วิกฤติการณ์ที่อุบัติขึ้นนั้น เป็นวิกฤติการณ์ชั่วคราว ถ้าแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้ ก็ย่อมยุติวิกฤติการณ์ได้

อาจจะกล่าวได้ว่า คนจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เห็นว่าจักรวรรดิจีนต้องล่มจมเพราะภายในเกิดกบฏ เชื้อเชิญให้เกิดการรุกรานจากภายนอก การศึกษาวิจัยในทศวรรษที่ 1980 ได้บทสรุปเห็นพ้องตามนั้นโดยพิจารณาตามข้อเท็จจริงชัดเจนว่า การที่ราชวงศ์ชิงไม่สามารถปราบกบฏได้ราบคาบในเร็ววัน ย่อมทำให้ชนต่างชาติรุกรานกระหน่ำซ้ำเติม ภัยรุกรานนั้นเองก็ทำให้ราชวงศ์ชิงเผชิญศึกหลายด้าน ยิ่งปราบกบฏลำบากยากเย็นยิ่งขึ้น แทนที่กบฏจะถูกปราบราบคาบ จึงกลับลุกลามรวดเร็วประดุจไฟลามทุ่ง สอดประสานรับกับภัยการรุกรานจากภายนอก ทั้งนี้ มีข้อควรพิจารณาด้วยว่า ภัยคุกคามมีขนาดใหญ่หลวงเพียงใด และมันนั้นได้กะจังหวะเวลาอย่างไรที่จะแผ่อิทธิพลออกไป¹⁸

4. จุดมุ่งหมายของการตอบโต้ภัยคุกคาม

เมื่อเผชิญศึกหลายด้าน ราชวงศ์ชิงเลือกเช่นเคนเงินทั่วไปที่ถือว่า ภัยทั้งหลายล้วนมุ่งหมายที่จะล้มราชวงศ์ ทำให้บ้านเมืองขาดความมั่นคงปลอดภัยและความสงบสุข สถาบันหลักในสังคมตามคตินิยมขงจื้อสั่นคลอน สังคมปราศจากระเบียบแบบแผน เมื่อจะแก้ไขปัญหาสถานการณ์สิ่งแรกที่ราชวงศ์คิด คือ จุดมุ่งหมายที่จะรักษาราชวงศ์ พื้นฟูสันติภาพและการเกษตร ขจัดสิ่งชั่วร้ายในสังคมและยกย่องเชิดชูจริยศาสตร์และค่านิยมให้โดดเด่นเพื่อเป็นรากฐานของการฟื้นฟูระเบียบแบบแผนตามคตินิยมขงจื้อ (Confucian order) จุดประสงค์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ราชวงศ์ชิงตระหนักดีว่า รากเหง้าแห่งการเกิดภัยคุกคามนั้นล้วนมาจากการที่ราชวงศ์ปกครองบ้านเมืองอย่างไรประสิทธิภาพประสิทธิผล ปัญหาเกิดจากตัวบุคคลมิได้เกิดจากระบบ การแก้ไขปัญหาล้วนแสดงจุดประสงค์ที่จะฟื้นฟู (Restoration) และพลิกฟื้นคืนชีพ (Regeneration) ราชวงศ์และระบียบแบบแผนตามคตินิยมขงจื้อเป็นหลัก

ราชวงศ์ได้เผยแพร่อุดมการณ์คลาสสิกของจีน คือ การปกครองโดยคุณธรรม (Rule by virtue) ตามคตินิยมขงจื้อ อุดมการณ์นี้คือธงชัยหรือเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ สามารถดึงดูดคนจีนทุกชนชั้นทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะชนชั้นข้าราชการและผู้ดีให้สนับสนุนราชวงศ์ในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ โดยให้ถือว่า ภัยคุกคามล้วนทำลายสถาบันหลักในสังคม คนจีนต้องร่วมมือกับราชวงศ์ในการฟื้นฟูระเบียบแบบแผน เป้าการปกป้องราชวงศ์โดยนัย ราชวงศ์อำพรางมิให้คนจีนเฉลียวใจได้คิดว่า ปัญหาทั้งปวงล้วนเกิดจากชนชั้นผู้ปกครอง ราชวงศ์ต้องรับผิดชอบโดยตรง แต่ถึงแม้คนจีนปัญญาชนจะเฉลียวใจได้คิดเช่นนั้น ก็ยังคงถือว่า การรักษาระเบียบแบบแผนคติขงจื้อสำคัญที่สุด การล้มราชวงศ์จึงถือเป็นเรื่องรอง ดังจะเห็นได้ว่า ในการปราบกบฏ บรรดาแม่ทัพเงินล้านสนับสนุน

ร. หลวงศรีและยอมรับความช่วยเหลือจากชาวตะวันตก เพื่อร่วมมือกับชาวตะวันตก ในการปรับปรุงและพัฒนา
เกษตรกรรมจากผลประโยชน์ส่วนตนในเมณฑลด้วย แม้แต่ชาวตะวันตกเองก็มีฐานะยากจนและต้องพึ่งพา
รัฐบาลกบฏเพราะต้องการรักษาราชวงศ์ที่ได้เสียดำประโยชน์ไปหมดแล้วด้วยซ้ำไป

ตรรกะของความคิดดังกล่าวนี้ แม้จะดูน่าเชื่อถือก็จริง แต่ก็ยังไม่พอที่จะทำให้
เจตน์เจตคนจีนจึงดูเหมือนจะปราบกบฏคนจีนเพื่อเอาใจชาวตะวันตกได้ เพราะชาวตะวันตกได้เข้ามา
และตั้งและข้าราชการจีนตลอดจนชาวตะวันตกไปแรก ๆ ก็ยังไม่ได้ทำอะไรเลย นอกจากจะ
และระงับแบบแผนตามคตินิยมขงจื้อ ให้แก่ราชวงศ์ชิงซึ่งอยู่ในภาวะที่ถูกรุกรานและเสื่อมโทรม
สภาพการคอร์รัปชันบังคับให้ราชวงศ์ชิงหนีไปอยู่ได้เปรียบ เพราะพวกคองมินซึ่งได้เข้ามามีอำนาจ
เนื่องจากการรุกรานระหว่าง ค.ศ. 1839-1900 ใน ค.ศ. 1861 ราชวงศ์ชิงได้ตั้งขึ้นคณะรัฐมนตรี
คั้งชูต้อ คณะจีนและชาวตะวันตกล้วนโอบอุ้มราชวงศ์ชิงไว้

บรรดาบัณฑิตและรัฐบุรุษจีนในระหว่ง ค.ศ. 1860-1900 มีความหวังถึงอนาคต และถือ
คืนชีพใหม่ (Resurgence) ของราชวงศ์ชิงที่ปรารถนาจะรวมชาติและสร้างชาติใหม่ (Rebirth)
(Second blossoming) และเรียกกระบวนการนี้โดยผู้ราชวงศ์ชิงว่าคืนชีพใหม่ (Renewal)
จึงเป็นที่ปรากฏชัดและระเบียบแบบแผนดั้งเดิมก็ยังคงเป็นลักษณะดั้งเดิมไว้ (The
Restoration, Pung-chih chung-hua)

ราชวงศ์ชิงรุ่งเรืองที่ปลายรัชกาลคือ รัชกาลเฉียนหลงและเฉียนจงซึ่งมีอำนาจถึงกับครอบงำ
ที่ชาวตะวันตกจะพลัดตกเขาเลยไม่ได้

๓. นโยบายใหม่

หลังจากการลงนามในสนธิสัญญาปักกิ่งแล้ว พระองค์ซึ่งถูกผู้ปฏิวัติประหารชีวิตและถูกฝังด้วย
กบฏคนจีนนโยบายใหม่ที่ริเริ่มขณะพลัดถิ่นที่ต่างประเทศและที่จีนซึ่งมีแนวคิดที่สอดคล้องกัน
ซึ่งเน้นระงับค่านิยมรับดล่ียงไปได้ และระงับค่านิยมรับดล่ียงไปได้ พระองค์ได้
สั่งให้ราชวงศ์ชิงปรับปรุงแก้ไข คติ การปรับปรุงแก้ไขที่ริเริ่มขึ้นก่อนการปฏิวัติ
การและนโยบายสันติภาพกับชาวตะวันตกได้แต่ยังคงเดิมไว้ (The
และนโยบายใหม่จะดำเนินต่อไปที่ชาวตะวันตก (The new policy of the
มีความหวังถึงคืนชีพที่จีนและชาวตะวันตก (The new policy of the
(Assimilation) โอบอุ้มค่านิยมตะวันตก (The new policy of the
จึงเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นค่านิยมตะวันตก (The new policy of the
เห็นใจอันดีต่อกันและจะนำไปสู่ความสามัคคีกันระหว่างจีนและชาวตะวันตก (The new
ให้ทรงพลังอำนาจทางทหารกับจีนมากขึ้น แล้วจะสั่งให้ชาวตะวันตก (The new
และทางจีนเอง จะพยายามรักษาชาวตะวันตก (The new policy of the

กับนโยบายแสดงความแข็งแกร่งไร้ใช้พลกำลัง (Coercion) ต่อชาวตะวันตกในอดีตเมื่อ ค.ศ. 1839 นโยบายใหม่ต่อชาวตะวันตกเป็นนโยบายชั่วคราวในภาวะที่จีนเสียเปรียบ แม้จะต้องแลกสินแผ่นดินกับความอภัยข้ออ้างโทษและต้องยอมแก่ชาวตะวันตก จีนก็ต้องดำเนินนโยบายเช่นนั้นเพื่อซื้อเวลาไปก่อนให้จีนเข้มแข็งจนสามารถต้านชาวตะวันตกได้

ในปี ค.ศ. 1861 เมื่อพระองค์เจ้ากงต้องทรงกุมบังเหียนรัฐนั้น ทรงพระชนมายุเพียง 28 พรรษา ภารกิจอันเสี่ยงยิ่งตามนโยบายดังกล่าวยอมทำให้พระองค์เจ้ากงต้องทรงระแวงระวังมิให้พวกตะวันตกตั้งเสียที่แก่กบฏและชาวตะวันตก อีกทั้งก่อเกิดช่องว่างให้มีการวิพากษ์วิจารณ์โจมตีนโยบายของพระองค์ได้ ท้ายสุดจะทำให้ต้องราชภัยได้ จึงไม่เป็นการประหลาดแต่อย่างใดที่บันทึกของชาวตะวันตกได้กล่าวถึงพระจริยวัตรเคร่งครัดของพระองค์เจ้ากง ดังที่นายฟรีแมน ฮิลฟอร์ด (A. B. Freeman Hillford) ผู้ช่วยทูตอังกฤษได้วิจารณ์ว่า พระองค์เจ้ากงทรง “วิตกกังวล ไม่เป็นสุข หงุดหงิด พระทัยผาก ทรงหลบหลีก เอาเถิดเจ้าล่อและ หลีก ๆ เลี่ยง ๆ เหมือนกระต่ายป่า”²⁰

6. วิธีการดำเนินนโยบาย

โดยที่จีนถือว่า ภัยตะวันตกมิใช่ภัยร้ายแรง มิใช่เรื่องสำคัญขนาดคอขาดบาดตายเหมือนภัยคุกคามในประเทศ ภัยตะวันตกมิได้สร้างภาวะกลียุคในจีน ภาวะกลียุคเกิดจากภัยกบฏมากกว่า แต่ถึงกระนั้น ความปราชัยใน ค.ศ. 1860 ก็ทรงอิทธิพลมากพอที่จะทำให้จีนต้องพิจารณาบทบาทนโยบายการต่างประเทศและการพัฒนาประเทศ เพราะความปราชัยได้แสดงชัดเจนถึงความอ่อนแอและความล้มเหลวของจีนถึงขนาดศิโรราบคาบแก้วต่ออนุอารยชนตะวันตก ความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ ค.ศ. 1861 นั้นจึงอาจจะเป็นการตอบสนองต่อภัยกบฏมากกว่าภัยตะวันตก ภัยตะวันตกเป็นเพียงเครื่องกระตุ้นแรงความเปลี่ยนแปลงให้เกิดเร็วขึ้นและมีอัตราเร่งร้อนกว่าปกติแน่นอนเท่านั้น

จีนควรจัดการภัยตะวันตกอย่างไร? จีนได้กำหนดนโยบายชัดเจนไว้ว่ามีสันติภาพและความสัมพันธ์กับชาวตะวันตก ปัญหาอยู่ที่ว่าจะดำเนินการอย่างไรตามนโยบายนั้น เมื่อเทียบกับกบฏที่เกิดขึ้นที่หัวแผ่นดินแล้ว ภัยตะวันตกมีขนาดของห้วงอันอันตรายน้อยกว่ามาก มักคุกคามในระยะสั้นไม่ยึดยึดยาวนาน แต่ทว่าภัยตะวันตกมีพลังอำนาจสูงมาก สามารถสร้างความรุนแรงได้ใหญ่หลวงถึงกระนั้น จีนกับตะวันตกได้ทำ ภัยตะวันตก ความปราชัยเสีย ใม่มุ่งคุกคามหมายครอบครองดินแดนจีน เมื่อประสบชัยชนะและสงบประสงคความต้องการแล้ว กองทัพพันธมิตรก็ถอนทหารออกจากนครหลวงไปตั้ง รัฐบาลมีพรรคใหม่ต่ออนุอารยชนตะวันตกว่าเป็นผู้ที่ไม่ไร้เหตุผลและเอาเนื้อถือศรัทธา

ความปราชัยใน ค.ศ. 1861 ได้สร้างความตระหนกยกสิ้นขวัญหายใจแหวดวงปัญญาชนและข้าราชการจีน ปัญญาชนเจ้าผู้ตั้งเงื้อมมือการปฏิวัติ กัวซุงเตา (Kuo Sung-tao, ค.ศ. 1818-1891) เขาเป็นผู้นำองค์กรปฏิวัติคนจีนคนแรกได้ แต่ก็ยังเป็นคนแรกสุดที่ได้ออกและบอกได้ว่า อนุอารยชน

ในอดีตกับอนารยชนตะวันตกไม่เหมือนกัน จีนจะใช้ยุทธวิธีพิชิตชาวตะวันตกได้ยาก จึงควรดำเนิน
สันติวิธีทางการทูต เพื่อขจัดความขัดแย้ง และปฏิบัติต่ออนารยชนตะวันตกด้วยความจริงใจ
โดยคำนึงถึงความถูกต้องยุติธรรมเป็นหลัก ปัญญาชนชั้นชื่อก็คือ ฟิ่งกุ้ยเฟิน (Feng Kuei fen,
ค.ศ. 1809-1874) ได้พยายามเตือนให้ตื่นตัวกลัวภัยตะวันตก เขาเป็นชาวนครซูโจว เป็นบัณฑิต
ระดับจีนชื่อและเป็นบรรณาธิการผู้รวบรวมเรียบเรียงงานอักษรศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานสันหลัง
มีความรู้ประสบการณ์ในกิจการบ้านเมืองระดับวงในชั้นสูง เขาเคยทำงานเป็นผู้ช่วยของอุปราช
หลินเจอชวี ต่อมาเป็นเลขานุการของอุปราชหลินหุงจาง ผลงานที่ยิ่งใหญ่ขึ้นชื่อของเขาชื่อ ผลงานรวม
บทความของเขาเองเรื่อง Chiao-pin-lu-k'ang-I (Personal Protest from the Studio of Chiao-pin)
เป็นผลงานที่ผ่านพระเนตรจักรพรรดิทางสุ ทรงโปรดปรานมาก ถึงขนาดโปรดให้พิมพ์เผยแพร่และ
ให้ถกแถลงกันในแวดวงราชการ ความคิดเห็นของฟิ่งกุ้ยเฟินตั้งแต่ ค.ศ. 1860 ทรงอิทธิพลต่อ
ปัญญาชนและข้าราชการจีนแห่งยุคมาก²¹

ฟิ่งกุ้ยเฟินเห็นว่า โลกเก่าที่จีนรู้จักเคยคุ้นแตกต่างจากโลกใหม่ที่จีนกำลังเผชิญอยู่
โลกเปลี่ยนแปลงเกินความคาดฝันของคนจีนแล้ว กระแสอารยธรรมตะวันตกที่จีนดูแคลนว่าต่ำต้อย
กำลังจู่โจมเข้าครอบงำจีน ความคิดหลักเดิมของจีนที่ว่า อนารยชนล้วนเป็นคนที่เชื่อถือศรัทธาได้นั้น
จะนำมาประยุกต์กับกรณีของชาวตะวันตกมิได้แล้ว ฟิ่งกุ้ยเฟินเห็นว่า อนารยชนตะวันตกเป็นคนที่
น่าเชื่อถือศรัทธา จีนควรปฏิบัติต่ออนารยชนทั้งหลายด้วยความจริงใจและด้วยความเชื่อถือ เขาไม่
เห็นด้วยกับเหยยหยวนที่เสนอว่า จีนควรใช้ออนารยชนเพื่อควบคุมอนารยชนและเจรจากับอนารยชน
เพราะมีปัญหาภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างกัน ยกที่จะสื่อสารให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันได้
การยุให้แยกแตกสลายพลังตะวันตกจึงเป็นไปไม่ได้ เขาเห็นว่า จีนไม่ควรสยบต่อชาวตะวันตกอย่าง
ออกนอกหน้า โดยที่ในใจเต็มไปด้วยความอิจฉาริษยาและความระแวงแคลงใจ เขาเสนอว่า จีนควร
ใช้เหตุผลและความเป็นธรรมในการมีความสัมพันธ์กับชาวตะวันตก

ฟิ่งกุ้ยเฟินเห็นด้วยกับเหยยหยวนว่า จีนต้องเรียนรู้เทคนิคทรงพลังของชาวตะวันตกเพื่อ
ควบคุมชาวตะวันตก และต้องพัฒนาการทหารจีนเพื่อเสริมสร้างกำลังพัฒนาตนเองให้เข้มแข็ง
(Self-strengthening, tzu-ch'iang) ในโอกาสที่เสมือนฟ้าบันดาล เพราะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับ
ชาวตะวันตก คำ tzu-ch'iang เป็นคำเก่าแก่จากตำราคลาสสิก ฟิ่งกุ้ยเฟินน่าจะเป็นคนแรกที่หยิบ
ยืมคำนี้มาใช้เมื่อพิจารณาภัยตะวันตกคุกคาม การสร้างกำลังด้วยตนเองต้องเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้
เทคนิคเหนือกว่าของชาวตะวันตกเป็นเบื้องต้น เพื่อจะได้ผลิตอาวุธเองได้ เขาเสนอให้จีนมีเรือและปืนเอง
โดยสร้างอยู่เรือและคลังสรรพาวุธ เขาเห็นว่าทหารตะวันตกมีศักยภาพเหนือกว่าทหารจีน
เพราะมีรากเหง้ามาจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตะวันตกสาขาคณิตศาสตร์และธรรมชาติวิทยา
การเรียนรู้เทคนิคที่เหนือกว่าของชาวตะวันตกจะทำให้จีนสามารถต่อเรือรบและผลิต วุธปืนเองได้

การเรียนรู้ต้องเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ภาษา เพราะภาษาและวิทยาศาสตร์คือความลับของอำนาจอันยิ่งใหญ่ของชาวตะวันตก การเรียนรู้ภาษาและการแปลจะเป็นกุญแจไขสู่คลังวิทยาการตะวันตก ฟังกุ้ยเฟินได้แนะนำให้เรียนรู้ศิลปวิทยาการจีนเพื่อแสวงหาหลักการพื้นฐาน (Chinese studies for the essential principles) และเรียนรู้วิทยาการตะวันตกเพื่อการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ (Western studies for the practical application) นี่คือแนวความคิดคลาสสิกหรือสูตรสำเร็จของฟังกุ้ยเฟิน ที่เรียกว่า หลักการและหลักปฏิบัติ (T'i-yung)

T'i-yung แปลว่าอะไร? T'i แปลว่าหลักการพื้นฐาน (Basic principles) yung แปลว่าการฝึกปฏิบัติ (Practice) ดังที่ฟังกุ้ยเฟินแสดงความหมายว่า หลักการและวิธีการ (Technique) หลักการพื้นฐานมีอาทิ การปกครองตามคตินิยมขงจื้อ ระบบราชการจีน-แมนจู ชนชั้นบัณฑิตหรือชนชั้นผู้ดี (Scholar-gentry) การเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ มีอาทิ กระบวนการพัฒนาให้ทันสมัย (Modernization) ระบบของเมืองท่าเปิดว่าด้วยระเบียบข้อบังคับของการค้าด้วยการมีการบริหารจัดการ เก็บภาษีศุลกากรริมทะเล และการบริหารนครในเขตสัมปทาน (Concession)²² ความคิด T'i-yung ยังเหมือนกับความคิดดั้งเดิม Tao, ch'i Tao แปลว่าค่านิยมถึงที่สุด (Ultimate values) ตรงกับ Ch'i แปลว่า การกระทำตามหลักวิชาการเช่น ความคิด การวางแผน การจัดการ (Technical contrivances) ความคิด T'i-yung ได้สะท้อนให้เห็นวิธีการคิดตามประเพณีดั้งเดิมของความคิดพื้นฐานที่เรียกว่า Pen-mo Pen แปลว่า ราก (Root) การเริ่มต้น แก่นสารพื้นฐาน (Fundamental essence) mo แปลว่า กิ่งก้านสาขา (Branch) การสิ้นสุด (the end) ความเป็นปกติธรรมดา การมีขึ้น (the incidental) การไร้แก่นสาร²³

ความคิด T'i-yung สามารถอธิบายให้เหตุผลได้ว่า การเรียนรู้ศิลปวิทยาการตะวันตกมีจุดมุ่งหมายที่จะใช้วิทยาการตะวันตกให้เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติ (Practical benefits) โดยไม่ใช่อันตรายต่ออารยธรรมจีนแต่อย่างใดเลย การเรียนรู้วิทยาการตะวันตกไม่เป็นการเลียดศักดิ์ศรีเกียรติภูมิอันเพราะโดยเนื้อแท้แล้ว ศิลปวิทยาการตะวันตกล้วนมีต้นกำเนิดอยู่ในจักรวรรดิจีน ภูมิภาคนี้จึงไม่ต่ำต้อยด้อยค่าเมื่อเทียบกับวิทยาการตะวันตก อารยธรรมจีนยังคงสูงส่งล้ำเลิศ น่าเคารพและล่งละเมียดมีได้เหมือนเดิม ความคิด T'i-yung เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้นเมื่ออุปราชาจางจื่อตุง (Chang Chih-tung) ได้เผยแพร่ความคิดนั้นในปลายทศวรรษที่ 1890 คำขวัญอมตะขึ้นชื่อคือ “เรียนรู้วิทยาการจีนเพื่อเป็นหลักการที่จำเป็นและเป็นแก่นสาร เรียนรู้วิทยาการตะวันตกเพื่อเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติ” (Chinese learning for the essential principles, Western learning for the practical applications--Chung-hsüeh wei t'i, Hsi-hsüeh wei yung) ความคิดเช่นนั้นเป็นคตินิยมและจิตวิญญาณ (Spirit) แห่งยุคสมัยระหว่าง ค.ศ. 1861-1895 โน้มน้าวจิตใจให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างพลังจีนให้เข้มแข็งด้วยตนเอง (Self-strengthening Movement) นั้นเป็นการเคลื่อนไหวชอบด้วยเหตุผล

เมื่อสิ้นปี ค.ศ. 1860 ราชวงศ์ชิงตระหนักถึงปัญหาภัยคุกคามอย่างจริงจัง ได้ออกคำสั่งให้ข้าราชการชั้นสูงตามณฑลเสนอความเห็น ทั้งข้าราชการและปัญญาชนล้วนเห็นพ้องต้องกันว่า ภัยใหญ่หลวงที่สุดคือ ภัยกบฏ ถ้าขจัด “อาการป่วย” (“ills”) ของจีนได้ ปัญหาภัยตะวันตกจะหมดไปโดยปริยาย เพราะเมื่อบ้านเมืองมีความสงบสุข ความมั่นคงปลอดภัยและมีระเบียบแบบแผนแล้ว ย่อมไม่เป็นการยากที่จะแก้ปัญหากบฏตะวันตก พระองค์เจ้ากุง ผู้นำคณะผู้ปกครองใหม่ของจีน ทรงเป็นผู้กำหนดแผนปฏิบัติตามนโยบายที่จะกำจัดภัยคุกคาม

ในปลายปี ค.ศ. 1860 พระองค์เจ้ากุง กุ้ยเหลียง (Kuei Liang) และเหวินเซียง (Wen Hsiang) เป็นผู้นำในการเจรจากับฝ่ายพันธมิตรตะวันตก ไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่า ทั้งสามได้ตระหนักดีและ “ขวัญเสีย” เพียงใดที่ได้ประจักษ์ด้วยสายตาตนเองถึงอำนาจทางทหารของชาวตะวันตก ทั้งสามตระหนักถึงความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องแก้ไขปัญหาสถานการณ์ พระองค์เจ้ากุงทรงเปลี่ยนท่าที จากเดิมแข็งกร้าวไม่ผ่อนปรนต่อชาวตะวันตก มาเป็นการที่ทรงชื่นชมพยานุภาพตะวันตกอยู่ยิ่งกว่า อีกทั้ง ทรงประหลาดพระทัยที่ชาวตะวันตกยกย่องทหารออกจากนครหลวงปักกิ่งอย่างง่ายดาย แทนที่จะฉวยโอกาสยึดบ้านครองเมืองตามประเพณีการเมืองจีน ชาวตะวันตกยังแสดงความกระตือรือร้น พร้อมที่จะช่วยเหลือจีนในการพัฒนาการทหาร แทนที่จะถือเป็นข้อต้องห้ามด้วยเหตุผลทางทหารแบบจีน ผู้นำทั้งสามเห็นพ้องต้องกันว่า จีนไม่มีทางเลือกอื่นใดแล้ว นอกจากจะต้องเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันกับชาวตะวันตก ความคิดใหม่นี้แสดงชัดเจนว่า ผู้นำกลุ่มใหม่มีทรรศนะใหม่ต่อ “อนารยชน” ทรรศนะเดิมที่ชี้แนะให้ “ใช้อารยชนเพื่อควบคุมอนารยชน” นั้นไร้ความหมายแล้ว ยุทธศาสตร์ใหม่ คือ ยุทธศาสตร์ตั้งรับอนารยชนตะวันตก และยุทธศาสตร์รุกเพื่อปราบกบฏ ปัญหาใหญ่อยู่ที่ว่า ควรจะกราบบังคมทูลจักรพรรดิอย่างไรให้มีพระราชดำริเห็นชอบ

พระองค์เจ้ากุงได้ทรงพยายามแสดงเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องสมานไมตรีกับชาวตะวันตก และทรงแสดงวิธีการจัดการกับชาวตะวันตกในยามสงบไว้ว่า จีนต้องยึดถือปฏิบัติตามสนธิสัญญา ด้วยเจตจำนงอันดีและด้วยความเอื้ออารี เพื่อมิให้มีเหตุให้ชาวตะวันตกใช้เป็นข้ออ้างร้องทุกข์จริงอยู่ สนธิสัญญาเป็นเครื่องประจานความเสื่อมเสียเกียรติยศ (“disgrace”) แต่อาจกลั้กลายเป็นเครื่องยังประโยชน์ เพราะสนธิสัญญาย่อมกำหนดขอบเขตว่า จีนควรยินยอมได้สูงสุดเพียงใด และไม่ว่าชอบเขตที่ชาวตะวันตกจะสามารถปฏิบัติได้ตามกฎหมาย พระดำริสำเนียงเสมอว่าอันเอื้ออาทรและการจัดการกับอนารยชนที่ว่า ถ้าจีนทรงพลังพอ ย่อมปราบอนารยชนราบคาบ ถ้าอ่อนแอ ต้องยอมสมานไมตรี ป้องตองและโอนอ่อนผ่อนปรนแก่ชาวตะวันตกเพื่อแสวงหาโอกาสที่จะฟื้นฟูตนเองให้กลับถึงการสมานไมตรีเช่นนั้นเป็นเสมือนกลยุทธ์ที่จะทำให้อนารยชนซึ่งเกลียดชังใจ จึงจะสามารถควบคุมอนารยชนไว้มิให้เป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของจีนเอง อีกประการหนึ่ง ชาวตะวันตกทรงพลังทางทหาร พระองค์เจ้ากุงทรงดำริที่จะเรียกผู้ปกครองตะวันตกและอาศัยให้ชาวตะวันตกร่วมมือกับราชวงศ์ในการปราบกบฏ

เมื่อกองทัพตะวันตกถอนทหารออกจากนครหลวงปักกิ่งแล้ว พระองค์เจ้าหญิง กุ้ยเช็กย็อง และเหวินเซียงได้ทำบันทึกกราบบังคมทูลจักรพรรดิเสียนเฟิงเมื่อวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1861 ได้มีการอ่านถวายทันทีและได้รับพระราชทานพระบรมราชานุมัติและความเห็นชอบจากคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน บันทึกนี้เป็นหลักฐานชั้นต้น แสดงแผนการดำเนินนโยบายจัดการกับภัยคุกคามที่บันทึกประเมินภัยคุกคามไว้ว่า ภัยกบฏถือเป็นภัยร้ายแรง ต้องกำหนดนโยบายฟื้นฟูระเบียบแบบแผน ความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงปลอดภัย โดยปราบกบฏก่อน และดำเนินนโยบายสมานมิตรไมตรี โฉนอ่อนผ่อนปรนต่อชาวตะวันตกและปฏิบัติตามสนธิสัญญาทุกประการ โดยเน้นการระงับและควบคุมภัยรัศเซียคุกคามซึ่งเป็นภัยสำคัญกว่า ภัยอังกฤษที่ต้องการแต่ผลประโยชน์ทางการค้า

บันทึกเสนอวิธีการมีความสัมพันธ์ฉันมิตรกับชาวตะวันตกโดยยึดถือความจริงใจเปิดเผยแต่ "พยายามอย่างเสียบๆ ที่จะให้พวกเขา (ชาวตะวันตก) อยู่ในแควและแล้วภายในไม่กี่ปีต่อไป แม้บางครั้ง บางคราว พวกเขาอาจตั้งข้อเรียกร้อง พวกเขาจะยังไม่สร้างความหายนะใหญ่หลวงแก่เรา"

บันทึกเสนอกฎระเบียบข้อบังคับ 6 ประการ ได้แก่

1. การตั้งสำนักงานว่าราชการต่างประเทศ (Office in general charge of foreign affairs, Tsung-li ko-kuo shih-wu yan'en, ย่อว่า สำนักงานการต่างประเทศ, Tsungli Yamen) ในนครหลวง เป็นสำนักงานเฉพาะกิจ เมื่อการรบยุติและการต่างประเทศเข้าสู่ภาวะปกติ สำนักงานใหม่นี้จะถูกยุบเลิก ภารกิจหลักจะกลับไปเป็นของคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

2. การตั้งสำนักข้าหลวงใหญ่ (High Commissioners) มีหน้าที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการที่เมืองท่าเปิด

3. การจัดการเพื่อจัดเก็บภาษีศุลกากรตามเมืองท่าเปิดและชายแดนติดกับรัสเซีย

4. ให้ข้าราชการที่ทำการต่างประเทศแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันเพื่อป้องกันความผิดพลาด

5. ให้คัดเลือกบุคคล 2 คน จากนครกวางตุ้งและ 2 คน จากนครเซียงไฮ้ บุคคลทั้ง 4 ต้องเป็นคนเข้าใจภาษาต่างประเทศ อ่านออกเขียนได้ ให้ส่งบุคคลเหล่านี้ไปนครปักกิ่งเพื่อเป็นที่ปรึกษา

6. ในแต่ละเมืองท่าเปิด ให้มีการถ่ายทอดสถานการณ์การค้าภายในและภายนอกและส่งหนังสือพิมพ์ไปสู่นครปักกิ่งเดือนละ 1 ครั้ง

ตามเอกสารดังกล่าว ราชวงศ์ซิงได้กำหนดแผนปฏิรูปที่ดีที่จะปราบกบฏเป็นอันจบสิ้น และทำลายภาวะศึก 2 ด้าน ด้วยการสมานไมตรีกับชาวตะวันตก ในภาคปฏิบัติ ราชวงศ์ซิงได้อาศัยเงินและชาวตะวันตกในการปราบกบฏ โสโงโอบอนผ่อนปรนประนีประนอมจนจนยุติเหินกับบรรดาผู้กบฏราชการและอุปราชในการปกครองและปราบกบฏ และยินยอมให้ทุกข้อเรียกร้องเกี่ยวกับการค้าและท่าเรือสัญญาตามที่ชาวตะวันตกต้องการ

ในการจัดตั้งศุลกากรสองด้านนี้ ราชวงศ์ซิงได้เริ่มขั้นตอนการทหารไว้ก่อนแล้ว และตั้งเรือรบเรือรบหลวงตะวันตก เป็นกองเรือจัดตั้งศุลกากรโดยชาวต่างชาติชาวตะวันตกให้ทำการร่วมมือ บันทึกกราบบังคมทูลของพระองค์เจ้าหญิงโอบือ ราชวงศ์ซิง ค.ศ. 1861 ได้ระบุการซื้อหาอาวุธตะวันตก

บ่อยใช้มีโครงการความร่วมมือกับชาวตะวันตกในวงการปรองมรดกที่แนวคิดที่จะนำเงินจากรายขาย เป็นการใช้ประยุคดี ให้ใช้แลกกับ (Gift-yung) ไม่สามารถหารมาร่วมมืออย่างนั้น ในทศวรรษของนักประวัติศาสตร์จีน คณะข่าวโศก คีอวาร์ปิงเกอ ทรงช่วยจัดเตรียมที่กัน (Co-Operation) ซึ่งมีเรือชาวตะวันตกให้เช่าเช่าคนจีน⁵⁴

จึงเมื่อราชโอรสและแม่ปฏิบัติของพระองค์เจ้ากรุง คือจุดมุ่งหมายรับส่วนฉบับปล้นกันที่ (Incorporate objective, pie) พระระบอบการปกครอง ขณะที่การสร้างเงินให้ใช้เงินซึ่งด้วยตนเองเป็น สภาหลายสิ่งที่สุด (Primary goal, goal) หรือเป็นหลักชัย มีถึงวิธีการจัดการกับลูกตาม 2 ด้าน⁵⁵

เมื่อถึงปี 1861 ความวิตเรื่องการฟื้นฟูขึ้นที่ทราบกันทั่วไปในขณะที่ยกบฏไผ่ผิงกำลัง เสร็จสิ้นลงแล้ว ราชวงศ์ชิงได้คิดหาวิธีแก้ความตึงเครียดที่รุนแรงขึ้น การป้องกันประเทศ วิธีการของจีนจึงเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงแล้ว จากเดิมคิดไว้ด้วยการยกทัพเพื่อควบคุมอาณาเขตและใช้อาวุธตะวันตก มาเป็นนการลดค่าใช้จ่าย การลดวินัยการระดมกำลังด้วยตนเองโดยผลิตอาวุธเองตาม ผลิตปืนเล็กยาวแบบ ก การสร้างเงินให้ใช้เงินซึ่งด้วยตนเองและการฟื้นฟูระเบียบแบบแผนของสังคม ของโยกย้าย กองเรือที่ดีแล้ว การส่งคนมาหาทางหาวิธีการใช้เทคโนโลยีตะวันตกเพื่อปรองมรดก ผลคือจึงรับกับตะวันตกมาตามทำราช

พระองค์เจ้ากรุงบงลวกับที่องค์ได้พิจารณาการที่จะไม่มัววุ่นวุ่นพระราชมารดาให้เข้าใจและยอมรับ ว่า การที่จีนปรองมรดกสภาพนั้นและหนึ่ง มิได้เสียเปรียบจากการที่ทหารไม่ต่อสู้อย่างหนัก อดทนในพหุภาค ๑-๒ ขาดอาวุธและยุทโธปกรณ์จึงสู้ถูกมองเพราะผล จึงจะมองกันเมื่อให้เกิดความอัปยศได้ ได้เพียงลดความตึงเครียดเท่านั้น คือ จีนจะต้องสร้างตนเองให้เข้มแข็ง (Self-strengthening) ด้วยการ เรือรบรุ่นแรกมาไว้ด้วยปืนเล็กยาวแบบจีนจากทางทหารให้ทันสมัย และต้องรับแรงซื้อหา หารัฐบาลยุโรปและอเมริกาและให้ตรงกันเองกับเอง และต้องรับใช้การปรองมรดก

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1868 ล่ามภาษาต่างประเทศได้ทำบันทึกการบงคัมภูลเรื่อง สุนัขควาสด์มีงับว่า จีนคงเข้มแข็ง จะสามารถอยู่ร่วมกันโดยสันติกับชนชาติอื่นได้และสามารถใช้ ผลสิ่งต่างจากทางทหารจีนในเรือปืนไปประมงให้ใช้คนต่างชาติคิดร้ายกับชาวต่อจีน การสร้างเงินให้เข้มแข็ง ถือเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อสามารถอยู่รอดคงได้ กับที่จีนมีความอ่อนแอในแสดงยุคโลกาภิวัตน์เมืองไว้ว่า ราชวงศ์ชิงจะมองพระรัง โอรสกับให้ราชรัฐ หนึ่งคนจีน เป็นปฏิปักษ์ใช้อาวุธตะวันตกให้เป็นอันควายต่อ ราชวงศ์ชิง ในเดือนพฤษภาคม ๑๘๖๗ และใน ค.ศ. ๑๘๖๗ พระองค์เจ้ากรุงผู้นำสำนักการต่างประเทศ ได้ถูกรวมเข้าใน การสนทนากับชาวตะวันตกส่วนที่ปรองมรดกจำเป็นของการสร้างเงินให้เข้มแข็งด้วยตนเอง ด้วยความเรี่ยไรเงินและปัจจัยที่เข้าคนมีคตต่างคนส่วนที่ออก ำนและภายในผลิตอาวุธตามเทคโนโลยีตะวันตก

ในการสนทนาแบบปฏิบัติที่บงคัมภูลจึงจำเป็นที่กันทั้งนี้เอง โดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือการแปรความ วัฒนธรรมให้ใช้แล้ว และ คงจะเป็นประเพณีการรับดินมหาศาลและประชาชนเป็นผู้ที่คั่งรับ ธรรมชาติใหญ่ของชนกึ่งหนึ่ง ของที่กึ่งกลางของราชวงศ์ชิงเรียกว่า จีนกลาง ภูมิภาคตะวันตกหรือทางเข้าผู้ยุคใหม่ได้ เสร็จเรื่องเกี่ยวกับจีนโศกสิ่งต่าง มีการแลกเปลี่ยนกับสิ่งต่างตาม เขวาระเป็นการพัฒนาจีนได้เจริญ กับการใช้โดยราชวงศ์ชิงจะหาผลหรือวิเศษตามคตจีนของเทคโนโลยีตะวันตก⁵⁶

ส่วนนโยบายสันติภาพและมิตร มตรีต่อชาวตะวันตกนั้น มีผู้วิจารณ์การกึ่งเผด็จการเหมือนกับที่สำคัญคือ ซือฮวน (Xu Huan) แห่งเมืองฮูหนิงและเจียงกัวผาน อุปราชหรือลียงเจียง (Liangjiang ใต้ปักกิ่ง) มณฑลเกียงสู เกียงซี และอันฮุย) ระบุว่า ค.ศ. 1867-1868 พระราชกั๊กได้บังคับให้ตั้งสันนิบาตของชาว เห็นจากบรรดาผู้ว่าราชการและอุปราชเจียงฮวนตะวันตกกำลังต้องการแก้ไขผลประโยชน์ของตนที่ พระราชสำนักได้รับสะท้อนให้เห็นว่า ชาวราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งคงมีพรรคการเมืองคือก๊กฮุยอัน ตกคุกคาม บรรดาข้าราชการในมณฑลต่างแสดงทรรศนะแบบจีนซึ่งโดยทั่วไปจะยึดถือความไม่รับฟัง ชาวตะวันตก มิให้อินยอมผ่อนปรนสิ่งใดออกไปและมีให้บรรดาพันธมิตรซึ่งแปรพักตร์จากพรรคก๊กฮุยและพรรคพระระดังกล่าวบ่งบอกว่า ชาวราชการชั้นสูงยังคงไม่รู้สึกและไม่ได้ตระหนักถึงภัยตะวันตกคุกคาม กตตันจิ้น

7. การทูตสมานไมตรี

เมื่อราชวงศ์ชิงได้กำหนดนโยบาย สันติภาพและสมานไมตรีกับชาวตะวันตกใน ค.ศ. 1861 นั้น ชาวตะวันตกเห็นดีด้วยหรือไม่ ? อาจกล่าวได้ว่า ราชวงศ์ชิงต้องจะดีใจถึงกับตกใจที่ชาวตะวันตกเห็นดีด้วยกับนโยบายของราชวงศ์ เพราะ ในปี 1860 ซึ่งเป็นปีที่สนธิสัญญาระหว่างปักกิ่ง กับอังกฤษและชาวตะวันตกหนึ่งเคยเสีย ไม่กระทำการอันใดเลย แตกหักไปถึงต่อและผล เมารวมกันทางจีนได้โดยอย่างไรก็ตาม หรือถ้าชาวตะวันตกบรรลุเสียเองให้บังคับ จะเกิดสองด้าน ๑. ความสำเร็จอันที่ควรพอใจได้ หรือถ้าชาวตะวันตกบรรลุล้มราชวงศ์เสียเอง ก็น่าจะเป็นโอกาสล้มราชวงศ์ได้เช่นกัน ความสำเร็จของราชวงศ์จึงขึ้นอยู่กับบทบาทของชาวตะวันตกในสงครามกลางเมืองของจักรวรรดิชิง ชาวตะวันตกมองสถานการณ์จึงอย่างไร?

ใน ค.ศ. 1861 ชาวตะวันตกเห็นจักรวรรดิชิงเป็นประเทศที่เพิ่งจะก่อร่างสร้างตัวให้เป็นรัฐ พันธมิตร (incipient nation) ดังปรากฏจากการที่จีนต้องทำสนธิสัญญาการค้ากับอังกฤษและชาวตะวันตก โดยชาวตะวันตกได้รับสิทธิประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว ไม่มีการแบ่งผลประโยชน์แก่กันและกัน มิตรประเทศเสมอกัน ทั้งๆ ที่บรรดา สนธิสัญญาการค้ากับชาติอื่นๆ มีลักษณะเสมอภาคกับ ชาวตะวันตกยืนยันกันว่า ความไม่เสมอภาคเป็นเรื่องปกติธรรมดา (normal) เมื่อสถานการณ์ที่แท้จริง ชั่วคราวในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เมื่อใดจีนพัฒนาขึ้นมาเป็นรัฐเอกราชที่มั่นคง เมื่อนั้นความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศก็จะมีเสมอภาค

กบฏในจักรวรรดิเป็นภาวะที่ชาวตะวันตกจะต้องฟัง ความได้ร่ำรวยถึงบทบาทที่เหมาะสมของตน ความไม่สงบสุขและความไม่มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผลกระทบทำให้ การค้าและธุรกิจต้องหยุดชะงักหรืออาจจะไม่สามารถดำเนินไปได้เลย ชาวตะวันตกจะสูญเสียผลประโยชน์อันอันพึงมีพึงได้ สิทธิประโยชน์ทางการค้าและธุรกิจที่ได้รับตามกฎหมายกับ ค.ศ. 1861 จะหมดความหมายไปโดยปริยาย โอกาสที่จะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากกึ่งเผด็จการของจีนจะหายไป

ภาคเหนือและลุ่มแม่น้ำแยงซีสู่การค้าและธุรกิจตะวันตก ถือว่าเป็นการยินยอมให้ตะวันตก
อย่างใหญ่หลวง (Great concession) ความสงบสุขและความมั่นคงปลอดภัยจึงเป็นยอดปรารถนา
ของชาวตะวันตก

ภาวะกลียุคยังไม่เป็นคุณแก่ชาวตะวันตกอีก โดยเฉพาะกบฏไท่ผิงที่มีอุดมการณ์ที่ทราบ
กันทั่วไปว่ามุ่งล้มล้างระบอบเก่าและเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวตะวันตก ถ้าชาวตะวันตกยินยอมให้กบฏ
ไท่ผิงล้มล้างราชวงศ์ชิงผู้ให้ทุกอย่างแก่ชาวตะวันตกและยินยอมให้กบฏไท่ผิงปกครองจักรวรรดิ
ชาวตะวันตกคาดได้ว่าตนจะเป็นฝ่ายสูญเสียผลประโยชน์มหาศาล อีกประการหนึ่ง ภาวะกลียุคได้
แสดงให้ชาวตะวันตกได้ประจักษ์ว่า การปกครองจักรวรรดิที่กว้างใหญ่ไพศาลเสียเองโดยต้องเผชิญ
ปัญหาใหญ่ส ารพัดและกระแสต่อต้านชาวตะวันตกนั้นน่าจะเป็นคุณแก่ชาวตะวันตก เมื่อพิจารณา
ปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวแล้วค่างงรอบคอบ ชาวตะวันตกจึงเลือกที่จะปกป้องราชวงศ์ชิงซึ่งเท่ากับ
ปกป้องผลประโยชน์ส่วนตน ราชวงศ์ชิงผู้สยบต่อชาวตะวันตก จะเป็นราชวงศ์ที่ชาวตะวันตกสามารถ
ชักชวนเป็นพันธมิตร สามารถควบคุมและเอาประโยชน์จากราชวงศ์ได้ทุกเมื่อ โดยใช้เรือปืนหนุนนำ
การทูตและใช้ระบบทำสนธิสัญญาผูกมัดจีน คงจะกล่าวได้ว่า ผลประโยชน์ที่ชาวตะวันตกจะด้โดยตรง
ได้จากจีนไม่สิ้นสุดนับมหาศาลจนสุดที่ชาวตะวันตกจะหาเต็มรัฐบาลจีนได้ จีนสี่พันเจ็ดรัฐมาจีนเอง
จะไม่สามารถถอยลำทรงตัวอยู่ได้เท่านั้น

อย่างไร แม้ชาวตะวันตกเป็นผู้รุกราน แต่ชาวตะวันตกก็ตระหนักดีว่า ตนไม่สามารถครอบงำ
สถานการณ์ประจำวันและบนกร จีนได้ ความก้าวหน้าของผลประโยชน์ตะวันตกย่อมอยู่ที่การสมาน
ไมตรีปรองคองวิถีทางตะวันตกให้สมานเข้าหาวิถีทางจีน ประโยชน์ผลประโยชน์ตะวันตกให้เข้ากับ
สถานการณ์ที่ซึ่งเอเชียอยู่ ชาวตะวันตกคิดได้แล้วว่า การใช้กำลังทางอาวุธใหญ่โตกับจีนกับราชวงศ์
ชิงนั้นไปจะไม่เป็นคุณ การต่อสู้นั้นจะเพิ่มความรุนแรงเป็นหย่างย่ำแย่ ผลประโยชน์ตะวันตกขึ้นอยู่
กับการที่ชาวตะวันตกต้องมีความเข้าใจอันดี (Entente) กับจีน เอกราชไมตรีปรองคองและให้ความ
ไว้วางใจกันขึ้น เพื่อให้มีสันติภาพและความมั่นคงปลอดภัยยิ่งขึ้นและนำมาซึ่งการค้าและธุรกิจที่รุ่งเรือง
สำหรับทั้งสองฝ่าย เป็นการประสานผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

ชาวตะวันตกมิได้กำหนดนโยบายต่อจีนว่าจงจลาจลจลาจลหรือล้มล้างระบอบราชวงศ์ชิงโดยสิ้นโดย
จุดประสงค์ใจมาก่อน เดิมทีชาวตะวันตกมีโครงการตั้งตนเป็นพันธมิตรในสถานการณ์ที่จีน
ต้องยกขบวนยกทัพไปปราบปรามราชวงศ์ซ่งแห่งตี่เบ็งและราชวงศ์โศก (Dongxue and Song) กับราชวงศ์
ชิงไปรบรบช่วยเมื่อก่อนจีนจะถูกรุกรานโดยจีนเอง ภายหลังสงครามที่จีนทำเอง และด้วยความไว้วาง
ใจกันสู่ การการจีน ขณะกับผลประโยชน์สูงสุดของจีน และหลักการว่าดี การรบกับให้สนธิสัญญา
ความก้าวหน้าคือสันติภาพ ความไว้วางใจกันขึ้นในภาวะสงครามที่ชนะกันไว้ (Modernization)
แบบตะวันตก (Westernization) เมื่อผลประโยชน์แก่ชาวตะวันตกและจีนกัน บัดนี้ผลประโยชน์
วิทยาศาสตร์ในจักรวรรดิ บางครั้งชาวตะวันตกจึงกลับเป็นฝ่ายประนีประนอมกับจีนและไม่วางใจเท่าใดนักที่
กบฏไท่ผิงไปไม่ถึงกับยอมจีนที่ตามความปรารถนา

ความสัมพันธ์ที่ราบรื่นเป็นมิตรไมตรีในรัชสมัยจักรพรรดิตั้งจื้อนั้นเปิดโอกาสให้ชาวตะวันตก เข้าใจคนจีนและอารยธรรมดีขึ้น หลายคนตระหนักว่าคุณค่าอารยธรรมจีนจนถูกอารยธรรมจีนกลืนใน ท้ายสุด อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์วิจารณ์ว่า ความสัมพันธ์ที่มีความร่วมมือกัน ใฝ่ใจลี้ภัยมีความหมายแท้จริงคือ การที่ราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นราชวงศ์ต่างดาวสมคบคิดและสมรู้ร่วมคิดกัน (Collaboration) กับชาวตะวันตกเพื่อขายชาติขายแผ่นดินและกดขี่ข่มเหงเหยียบย่ำคนจีน²⁹

การฟื้นฟูในรัชสมัยจักรพรรดิตั้งจื้อ

การพัฒนาเงินให้เข้มแข็งถือว่าเป็นการพัฒนาเงินให้ทันสมัยด้านหนึ่ง มีกระบวนการพัฒนา อยู่ในระหว่าง ค.ศ. 1861-1895 ระยะเวลาของกระบวนการยังไม่เป็นที่ยุติ และมีการแบ่งระยะเวลา เป็น 2 ระยะเวลาบ้าง 3 ระยะเวลาบ้าง และตั้งชื่อสมัยนั้น ๆ แตกต่างกันในที่นี้ขอเสนอตัวอย่าง 2 แบบ ดังนี้

แบบที่หนึ่งแบ่งระยะเวลาดังนี้

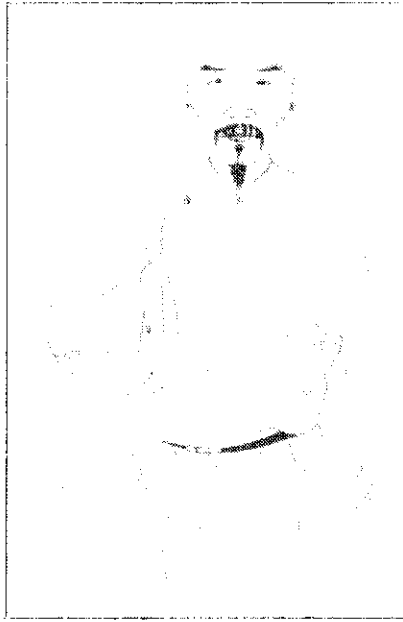
1. สมัยฟื้นฟู (Restoration) ในระหว่าง ค.ศ. 1860-1870
2. สมัยพัฒนาเงินให้เข้มแข็งด้วยตนเอง (Self-strengthening) ระหว่าง ค.ศ. 1870-1895

แบบที่ 2 เรียกตลอดระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. 1861-1895 ว่า สมัยพัฒนาเงินให้เข้มแข็งด้วยตนเอง แบ่งเป็น 3 ระยะเวลา ดังนี้

1. สมัยฟื้นฟู ค.ศ. 1861-1872
2. ระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. 1872-1885
3. ระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. 1885-1895³⁰

ชื่อสมัยพัฒนาเงินให้เข้มแข็งด้วยตนเองย่อมแสดงชัดเจนว่าเป็นสมัยแห่งการพัฒนาการทหาร ให้ทันสมัย จึงได้พัฒนาตนเองให้ทันสมัยในด้านแรกสุดคือ การทหาร การพัฒนาด้านอื่นล้วน เป็นการพัฒนาโดยความจำเป็นเพื่อเสริมการทหารให้สมบูรณ์แบบพร้อมสรรพ สมัยฟื้นฟูคือสมัย พัฒนาการทหารเป็นหลัก เพื่อฟื้นฟูสันติสุข ความมั่นคงปลอดภัยและระเบียบแบบแผนตามคติตั้งจื้อ สมัยต่อมาคือ ระหว่าง ค.ศ. 1870/1872-1895 เป็นสมัยพัฒนาการทหารสืบต่อเนื่องและพัฒนา เศรษฐกิจให้เป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

ยุคสมัยของก เสรสร้างตนเองให้เข้มแข็งมีระยะเวลายาวนานประมาณ 40 ปี ในระหว่าง ค.ศ. 1861-1900 เริ่มต้นในรัชสมัยจักรพรรดิตั้งจื้อ (ค.ศ. 1861-1874) เป็นการมุ่งปราบกบฏด้วยอาวุธ และกองทัพที่ทันสมัยแบบตะวันตก ฟื้นฟูบูรณะบ้านเมืองและระเบียบแบบแผน คำ “ฟื้นฟู” (Restoration, Zhongxing) เป็นคำเก่าแก่ใช้แยกวิธีการทำให้ราชวงศ์พลิกฟื้นคืนชีพ (Revive) กลางทาง

เหวยหวน

เหวินเซียง

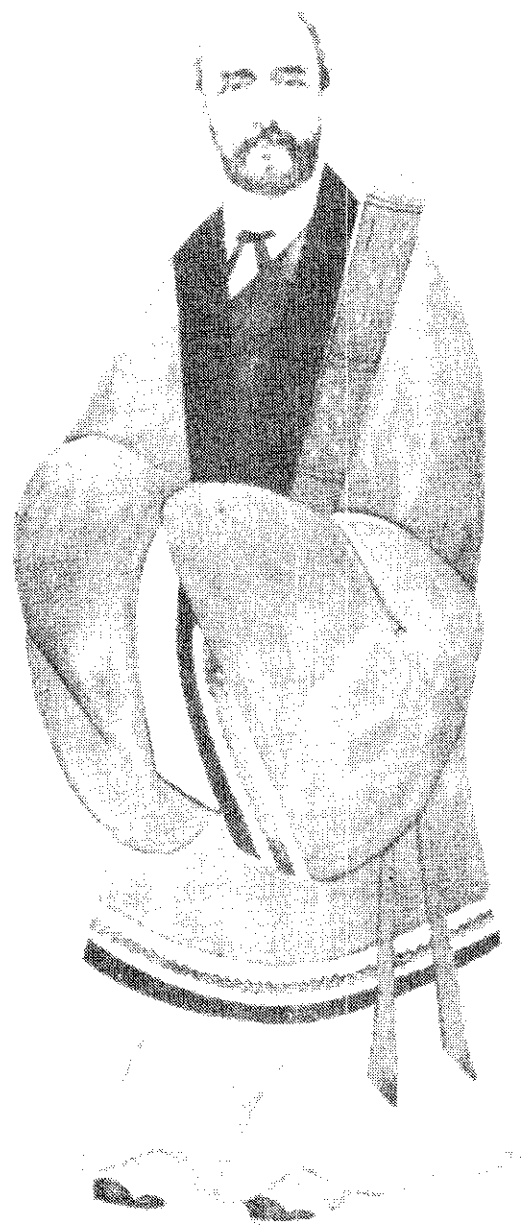
เจิงกั้วฝาน

โจจงถ้ง

หลี่หุงจาง เมื่อเยือนอังกฤษ

เซอร์ โรเบิร์ต ฮาร์ด

(“Revival at midcourse”)³¹ การฟื้นฟูใน 40 ปี ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขนาด “นวัตกรรม” (Innovation) อย่างแท้จริงหรือไม่? การฟื้นฟูเป็นการตอบสนองภัยคุกคามภายในหรือภายนอก และเป็นการตอบสนองมากน้อยเพียงใด? ถ้าจะพิจารณาว่า การฟื้นฟูเป็นการตอบสนองภัยคุกคามตะวันตก จะถือว่าเป็นการพัฒนาที่ดีความเกินไปหรือไม่? ตามประวัติศาสตร์จีน การปฏิรูปบางครั้งเป็นการตอบสนองการเมืองภายในที่ท้าทายคือกบฏ เป็นไปได้หรือไม่ที่จะพิจารณาว่า การฟื้นฟูเป็นการตอบสนองปัญหาเร่งด่วนคือภัยกบฏเป็นสำคัญ โดยได้รับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตกในรูปของการเรียนรู้จากตะวันตกและพัฒนาจีนตามแบบตะวันตก?³²

1. ผู้นำการฟื้นฟู

การพัฒนาจีนให้เจริญทันสมัยโดยเน้นการสร้างจีนให้เข้มแข็งด้วยตนเองนั้นเริ่มด้วยผู้นำสำคัญในส่วนกลางที่นครหลวงปักกิ่งคือ พระราชสำนักนำโดยสมเด็จพระพันปีหลวงซูสี ผู้นำคณะบริหารส่วนกลางคือ พระองค์เจ้ากุง เหวินเซียง (Wen-hsiang) ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินชาวแมนจูและก๊วยหลีเอียง (Kuei Liang) ผู้นำในภูมิภาคคือ เจิงกั้วผาน (Tsêng Kuo-fan, ค.ศ. 1611-1872) โจจุงถัง (Tso Tsung-t'ang, ค.ศ. 1812-1885) หลี่หุงจาง (Li Hung-chang, ค.ศ. 1823-1901) และฉางจื้อตุง (Chang Chih-tung, ค.ศ. 1837-1909) ผู้นำสำคัญเหล่านี้ได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มพัฒนาจีนให้ทันสมัยแบบตะวันตก (Westernization group) เพราะมีหัวคิดปฏิรูป กระบวนการพัฒนาปรากฏมากตามมณฑลของกลุ่มผู้นำนั้น

คณะผู้นำการพัฒนามี 3 กลุ่ม (Cliques, ก๊ก) ที่สำคัญคือ กลุ่มพระองค์เจ้ากุงในนครหลวง กลุ่มหูหนาน นำโดยเจิงกั้วผานและโจจุงถัง และกลุ่มอันฮุย นำโดยหลี่หุงจาง การพัฒนาส่วนใหญ่เกิดตามมณฑลโดยพระราชสำนักสนับสนุนให้อำนาจบริหารและอำนาจระดมเงินทุนพัฒนา

คณะผู้นำระหว่าง ค.ศ. 1861-1900 มีประวัติชีวิตภูมิหลังและความเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องต่อปัญหาจีนคล้ายกันมาก

พระองค์เจ้ากุง พระองค์เจ้ากุงทรงมีความดีความชอบในการดำรงราชบัลลังก์ให้แก่จักรพรรดิฉางจื้อ ได้รับพระราชทานบำเหน็จสถาปนาให้เป็นผู้สำเร็จราชการร่วมกับสมเด็จพระพันปีหลวงสองพระองค์ เป็นประธานคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสำนักการต่างประเทศ พระองค์เจ้ากุงทรงบริหารราชการแผ่นดินโดยมีผู้ร่วมงานที่สำคัญ 2 คนคือ ก๊วยหลีเอียง และเหวินเซียง ก๊วยหลีเอียงใกล้ชิดพระองค์มากเพราะเป็นบิดาของหม่อมห้ามในพระองค์เจ้ากุง ก๊วยหลีเอียงเป็นมิชชันนารีผู้ชำนาญการต่างประเทศกับชาวตะวันตก แต่เขามีอายุมากและป่วยเรื้อรัง เขาถึงแก่กรรมใน ค.ศ. 1892 ส่วนเหวินเซียงเป็นขุนนางแมนจูขาลงลาดและสัดขี้ซึ่ง มาจากครอบครัวชนชั้นใต้ เขาจึงเข้าไปจับคู่ความสัมพันธ์ เหวินเซียงว่าราชการสำคัญที่สำคัญว่า เติบโตมาจนถึงแก่สัญกรรมใน ค.ศ. 1870

พระองค์เจ้ากุ้งมิได้ทรงสถาปนาพระอรรคมหากษัตริย์ แต่โปรดให้ทรงแต่งตั้งเจ้าหญิงจันทราพรหม บิดพระอรรคมหากษัตริย์ที่ปรึกษาและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ตามมณฑลก่อนที่จะทรงตัดสินพระทัยนี้ นี่คือการพบเห็นการว่าราชการแบบราชวงศ์ชิง พระองค์เจ้ากุ้งจึงทรงประสบความสำเร็จในราชการมาก ในสมัยเรื่องอำนาจของพระองค์ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชาวตะวันตกราบรื่นเป็นมิตรไมตรี การพัฒนาการทหารให้ทันสมัยแบบตะวันตกต่างกันไปอย่างแข็งขันมากในระยะ 10 ปีแรก (ค.ศ. 1831-1871) และการบริหารส่วนกลางมีประสิทธิผลในการควบคุมภูมิภาคอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ความสำเร็จย่อมมาจากกาที่สมเด็จพระสันตปาปาหลวงซูสีทรงสนับสนุนและปกป้องคุ้มครอง พระองค์เจ้ากุ้งโดยตลอด

แม้เรื่องอำนาจยิ่งใหญ่ พระองค์เจ้ากุ้งเคยต้องพรสวรรคตอยู่ถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกพระองค์เจ้ากุ้งต้องพระราชอาญาเพราะล่วงละเมิดที่ตำหนิ สมเด็จพระพันปีหลวงซูสี ทรงขียนั้นได้ ซึ่งถือว่าเป็นการประณามที่สมเด็จพระสันตปาปาหลวงซูสี คริสต์ได้ให้ผลจากคำแช่งผู้สำเร็จราชการใน ค.ศ. 1835 แต่ไม่นาน พระองค์เจ้ากุ้งก็ทรงหนีเข้าเมืองลับ และต้องพระราชอาญาเป็นครั้งที่ 2 ใน ค.ศ. 1869 ความสัมพันธ์กับสมเด็จพระสันตปาปาหลวงซูสีเสื่อมถอยเนื่องมาจากความกบฏภายหลังสงครามระหว่างจีนกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1860 โดยจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ความอำนาจของพระองค์เจ้ากุ้งค่อยๆ ลดน้อยถอยลงนับแต่บัดนั้น

เจิ้งกั๋วเป่าบ (Zheng Guo-pao, ค.ศ. 1811-1872) เป็นชาวจีนหนาน มาจากนครซงกริวสภานาเคียวกว๋อ เขาเป็นแม่ทัพระดับจีนฮือ เป็นสมาชิกสภาบัณฑิตยสถานฮั่นเชลิม และเป็นที่ปรึกษาการชั้นผู้ใหญ่ของเลวเฉวหลงโจวเป็นประธานของสภากรรมการวง (Boards) จัดว่าเป็นข้าราชการผู้ทรงคุณวุฒิสูงและชาญฉลาดอย่างยิ่ง จึงได้เข้ามาพบปะบ่อยครั้งในแอมบาสเดอร์ที่นครเซี่ยงไฮ้เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1862 เขาได้เป็นแม่ทัพใหญ่ปราบกบฏครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์จีนคือ กบฏไท่ผิงเจิ้งกั๋วเป่าบได้รับพระสมัญญานามไปรดเกล้าฯ เป็นมาร์ควิสชั้น 1 (The First Marquis, การรับตำแหน่งเมื่อ ค.ศ. 1866) เป็นมารวมถึงความยศ ที่ปรากฏในหนังสือไต้หม่ากั๋วเป่าบได้รบความชอบไม่มีการพระราชทานแก่ข้าราชการคนอื่น

เมื่อปราบกบฏไท่ผิงได้แล้วในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1864 เจิ้งกั๋วเป่าบได้เป็นสมาชิกสภากรรมการทหารสูงสุดของเลวเฉวหลง โจชี่ และเฉวหนาน (Houlan) และได้รับมอบหมายให้ปราบกบฏเจ้าโจวเฉวเฉวเจิ้ง-กั๋ว-กั๋ว-ฉิน (Zhou Xue-qing-xu jin-qin) ชาวไท่ผิงของไต้หม่ากั๋วเป่าบในการปราบกบฏไต้ผิง การปราบกบฏครั้งนี้ทำให้เลวเฉวหลงเจิ้งถูกวิพากษ์วิจารณ์มาก เขาจึงเสนอให้พระที่นั่งจงได้ไปเสด็จเยือนในวันที่ 12 ธันวาคม ค.ศ. 1866 และหาวิธีเป็นอุปถัมภ์ประจำพระองค์จนถึงปีต่อมเราได้รับหมายเลขาบุการ (Grand Secretary) เมื่อเกิดคดีขึ้นเกี่ยวกับชาวตะวันตกใน ค.ศ. 1868 เขาเป็นอุปถัมภ์เจิ้งกั๋วเป่าบเพื่อช่วยเหลือ การปฏิรูปของเจิ้งกั๋วเป่าบผู้ล้มป่วยแล้ว การทำางคดีนี้การปฏิรูปเค้ชเชิน (Tian-shen Movement) ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1870 การปฏิรูปนี้มาจาก เจิ้งกั๋วเป่าบเจิ้งกั๋วเป่าบต้องเขียนหนังสือถวายพ่อหลวงซูสีว่า เขาพร้อมที่จะประนีประนอมกับชาวต่างชาติ

เจิ้งกั๋วฝานดีไม่เป็นที่พอใจสำหรับกลุ่มกระทรวงในนครหลวงปักกิ่ง เขาจึงกลับไปเป็น
ครูประชาชนนครนาเก็งอีก

แม้จะมีสุขภาพทรุดโทรมลง เจิ้งกั๋วฝานยังคงกังวลชะตากรรมของบ้านเมือง เขาได้ร่วมกับลี
หุงจางทำบันทึกกราบบังคมทูลในวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1872 ให้มีการส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศ
แห่งเดียวต่อมา เขาถึงแก่อสัญกรรม

เจิ้งกั๋วฝานเป็นผู้สำคัญในการพัฒนาจีนให้ทันสมัยและเข้มแข็งใน 10 ปีแรกของการพัฒนา
จีน (ค.ศ. 1861-1872) เขาเป็นรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ วีรบุรุษผู้หาญกล้าสื่อชื่อในแผ่นดินและ
การบริหารมัยอาชัพของภูมิภาค เจิ้งกั๋วฝานเป็นคนที่เห็นการณ์ไกล ทระทอดทน รู้จักศิลปะการปกครอง
บริหาร รู้จักคิดสรรคนแต่มีวิสัย ร่วมงานโดยให้มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีด้วยและท้ายสุดมักจะได้ดี
มีตำแหน่งก้าวหน้าในราชการ เจิ้งกั๋วฝานเองโดยเนื้อแท้ก็เป็นคนซื่อตรง เป็นข้าราชการที่ประพฤติ
ปฏิบัติถูกต้องตั้งมื่อและทรงพระยศมั่นในระเบียบแบบแผนตามคติขงจื้อใหม่ แม้จะมีภารกิจมากเพียงใด
เขาก็ไม่เคยวางเว้นที่จะศึกษาตำราคลาสสิกและประวัติศาสตร์ทุกวัน อีกทั้ง ตำแหน่งหน้าที่ทรงอำนาจ
ของเขาก็ไม่เคยทำให้เขามีความเป็นอยู่เปลี่ยนไปจากเดิม เขามีความเป็นอยู่เรียบง่าย ไม่มีฐานะแต่
อย่างใด

บทบาทของเจิ้งกั๋วฝานในการปราบกบฏและพัฒนาภูมิภาคให้เจริญทันสมัยนั้นเป็นบทบาท
ที่ผู้วิจารณ์มากกว่า เจิ้งจงรักภักดีต่อราชวงศ์ชิง มิได้รักชาติบ้านเมืองจีน ข้อวิจารณ์นี้อาจจะดูสมจริง
แต่ก็พิจารณาที่ความคิดและการศึกษาอบรมตามคติขงจื้อจะประสบความสำเร็จของเจิ้งแล้ว น่าจะพิจารณาว่า
โดยเนื้อแท้แล้ว เจิ้งจงรักภักดีต่อแผ่นดินจีนเพราะเขามุ่งมั่นรักษาระเบียบแบบแผนคติขงจื้อ
ตามแนวความสุข ความมั่นคงและความปลอดภัย ตลอดจนพัฒนาภูมิภาคให้เจริญ ผลงานเหล่านั้น
จึงดูเหมือนเป็นการต่ออายุราชวงศ์ชิงโดยปริยาย เจิ้งถูกวิจารณ์ว่าเป็นคนอนุรักษ์นิยม ดื้อดิ่งตันและ
ยึดมั่นถือมั่นในการปราบกบฏ ความเห็นเช่นนั้น คงต้องพิจารณาด้วยว่าเป็นความเห็นโดย
อันตาหรือเห็นเพื่อตั้งมั่นอาญาสิทธิ์ในการปราบกบฏในภาวะกบฏ³⁴

เจิ้งกั๋วฝานดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในอักษร 8 คำ เมื่อต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้ใดก็ตาม
อักษร 8 คำ นั้นคือ .

“ข้าพเจ้ารู้สึกเสมอว่าผมยังไกลจากยกยอนยี่ที่อยู่กลางอารยธรรมวิจารณ์ และโดย
ภาพในแง่ ข้าพเจ้าไปไกลมากจึงอยู่กับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี”³⁵

เมื่อถึงแก่อสัญกรรมแล้ว เจิ้งกั๋วฝานได้รับสถาปนาเป็นพระอัครอภิบาล (Grand Tutor)
ทรงบริหารพรดี และได้รับการยกย่องให้เป็นเวินเจิง (Wen-cheng)

โจจุงฉัง (Tso Tsung-chang, ค.ศ. 1812-1885) เป็นเขาวงกตหนานจากท้องถิ่นที่เซียงหยิน
(Shanghai) ว่างแคว้นแล้วความน่าที่ยกย่องไม่มียกย่องเจิ้งกั๋วฝาน แต่เป็นครอบครัวที่มีบรรพชนเป็น
ก๊วยเจ๋ง โจจุงฉังยกย่องแล้วจะนับถึงถึงขั้นเจิ้งชือถึง 3 ครั้งแต่ไม่สำเร็จ เขาจึงเป็นบัณฑิต
ตัวจ้ำจ้อ จ้งเกี้ยน (Cheng Jen) เท่านั้น ไม่ทรงภูมิปัญญาเหมือนเจิ้งกั๋วฝาน

ความไม่สมหวังมีผลต่อชะตาชีวิตของเขามีใช้น้อย เขาประกอบอาชีพเป็นครูโรงเรียน ต่อมาเป็นชาวไร่ชาวนา โจจูงถึงสนใจศึกษานิติศาสตร์ เศรษฐกิจการเกษตร ประวัติศาสตร์และวิชาการ ภูมิประเทศ (Topography) วิชาเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับอาชีพโจจูงตั้งตั้งแต่ ค.ศ. 1852 เมื่อเขา ได้ปิดฉากชีวิต 40 ปีแรกที่ปราศจากประโยชน์ใดเลยโดยการประกอบอาชีพใหม่คือ อาชีพทหาร

แม้ในยามเรื่องอำนาจวาสนา ความปรารถนาที่จะเป็นบัณฑิตจีนชื่อก็น่าจะมีปรากฏอยู่ใน ค.ศ. 1860 โจจูงถึงวางแผนที่จะไปสอบเงินชื้ออิก ซึ่งหมายถึงการที่เขาต้องศึกษาเตรียมสอบ อย่างยาวนานแม้จะมีภารกิจราชการหนักเพียงใดก็ตาม ความฝันนี้ได้กลับกลายเป็นจริง เมื่อเขาจำต้อง ไปราชการสำคัญ เขาหมดโอกาสไปสอบ อย่างไรก็ตาม แม้จะด้วยคุณวุฒิที่แท้จริงแล้ว โจจูงถึงกลับเป็น บุคคลสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเจิ้งกั้วฝานเลย ความสามารถของเขาในการรบและบริการมณฑลจึงถือเป็น ที่กล่าวขวัญถึงเสมอในบันทึกกราบบังคมทูลของบรรดาข้าราชการชั้นสูง

ผลงานยิ่งใหญ่ของโจจูงถึงคือ การปราบกบฏเป็นเวลา 33 ปี (ค.ศ. 1852-1885) เริ่มด้วยการเป็นแม่ทัพร่วมปราบกบฏไทผิง โดยขึ้นการบังคับบัญชาต่อเจิ้งกั้วฝานแม่ทัพใหญ่ในเตียนเจียงภาคเหนือ ค.ศ. 1866 กบฏไทผิงต้องปิดฉากลงด้วยฝีมือของโจจูงถึง ต่อมา เมื่อเขาปราบกบฏหนือเยินได้ใน ค.ศ. 1868 เขาได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าจักรพรรดิเป็นครั้งแรกในชีวิต เป็นการแสดง ว่าจักรพรรดิทรงโปรดปรานเขา ถือเป็นเกียรติสูงสุดสำหรับโจจูงถึง เมื่อเขาปราบกบฏในภูมิภาค ตะวันตกเฉียงเหนือได้ราบคาบใน ค.ศ. 1878 นำเหน็จความชอบคือ การเป็นที่ปรึกษาราชการ แผ่นดินและเป็นสมาชิกของสำนักงานการต่างประเทศ โจจูงถึงเป็นที่ไว้วางพระทัยมากให้แก้ปัญหาค ความไม่สงบในบ้านเมืองเกือบทุกหนแห่งนับตั้งแต่เจิ้งกั้วฝานถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. 1872

แม้เมื่อแก่ชราลง เขาก็ยังต้องออกศึกปราบกบฏซานตุงใต้ (ค.ศ. 1893) และเตรียมพร้อมที่จะ เปิดฉากรบกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1884 ตั้งแต่ ค.ศ. 1852 จนถึงวันที่เขาสิ้นลมในวันที่ 5 กันยายน ค.ศ. 1885 เขาแทบจะไม่ว่างเว้นสักเลย โจจูงถึงทั้งพัฒนาการทหารให้ทันสมัยและบริการวัดการ บารณะภูมิภาคที่เป็นยุทธภูมิ แม้จะเป็นการพัฒนาครั้ง ๆ กลาง ๆ เพราะต้องย้ายไปปฏิบัติภารกิจอื่นแต่ไม่ ความสามารถในการเป็นแม่ทัพและเป็นเนกบริการมณฑลทุกหนแห่งที่เขาปราบกบฏ ได้ทำให้เขา เป็นที่ยกย่องนับถือว่าเป็นนักการทหาร วิบุรุษและรัฐบุรุษ แม้จะมีตำแหน่งที่เขาถูกครหาอยู่บ้างคือ การเป็นแม่ทัพที่เหี้ยมทารุณเด็ดขาด ใช้อาญา สิทธิในการตั้งประหารผู้คนมากมาย ชนิด "ล้างล้าง" แต่โจจูงถึง โดยเนื้อแท้แล้ว เป็นคนซื่อ ตรง ปดตรงมา เชื้อมันเป็นคนเองและบริวารใกล้ชิด เคียดแค้น เข้มงวดยิ่ง เมื่อเขาถึงแก่อสัญกรรมแล้ว ได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นหมิง-เฮ้ง (Vice-king)

โจจูงถึงและเจิ้งกั้วฝานเป็นบัณฑิตชาวหูหนานผู้มาจากตระกูลกว๋างเจ็งที่อาศัยในเตียนเจียงมา สูงส่งด้วยความสามารถทางทหารและทางก ฎปกครอง ทั้งสองท่านนี้ได้รับศรัทธาจากชนชั้นที่ด้อยกว่าแล้ว เพราะมีรสนิยม อารมณ์ และอุปนิสัยแตกต่างกัน ในหน้าที่ราชการ ทั้งสองมีความแค้นแห่งแค้นใจ กันอยู่ลึกๆ แต่ต่างก็มีความเคารพนับถือของกันและกัน ทั้งสองได้ชื่อว่าเป็นนักการทหารและรัฐบุรุษ

ผู้ค้าจุนเจือราชบัลลังก์แมนจูและสืบต่ออารยธรรมจีนดั้งเดิม นับแต่เอ็งไต้วัก โดยเนื้อแท้ ทั้งสองคนเป็น
อนุสรณ์แห่งนิยม พัฒนาจีนให้ทันสมัยเพื่อสร้างไว้จะเกิดขึ้นแบบแผนและอารยธรรมจีน มากกว่าจะ
มีองศาเพื่อพลิกแผ่นดินเปลี่ยนระเบียบแบบแผนและอารยธรรม

หลี่หุงจาง (Li Hung-chang, 1838-1901) เขาเกิดที่ฮวาเฟิงเจอเฟย์ (Ho-fai)
จากพงศาวดารจีน มาจากตระกูลนักคิดที่มีชื่อ เขาได้เข้าเป็นนักเรียนที่อังกฤษและจีน
หลี่หุงจางเป็น บัญชีการค้าที่ประเทศจีน เขามีกิจการค้าขายในฮ่องกงและกวางตุ้ง หลี่หุงจางได้
และได้ควบคุมการขนส่งทางรถไฟจีนที่อังกฤษ จีนกับยุโรป เขาเป็นผู้นำการปฏิรูปที่
หลี่ได้ร่วมมือกับอังกฤษในการปฏิรูปการรถไฟจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1858 จนถึงสมัยของกษัตริย์ที่จัดตั้งกองทัพขึ้น
ในเขตพลัดถิ่นชุดแรกแบบกองทัพของราชวงศ์ชิงของอังกฤษ เรียกว่า กองทัพฮันซุย (Anhwei Army)
หรือกองทัพหนานยว (Nanhai Army, Hunan Army) หลี่จึงจากกบฏไท่ผิงอันชื่อไปแล้ว หลี่ก็ยังต้องปราบ
กบฏที่อื่นอีก ที่สำคัญคือ กบฏหนานยว หลี่ได้ทำกรหน้าโรหน้ำที่แฉ่งทัพและผู้นำราชการ ต่อมาเป็นอุปราช
ผู้ปกป้องหัวเมืองและสนับสนุนแห่งเดิมที่ดี เจิ้งกั๋วฟาน ในทศวรรษที่ 1860 หลี่เป็นใหญ่ในลุ่มแม่น้ำ
แยงซีตอนล่างซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าและธุรกิจต่างประเทศ

หลี่เห็นชื่อว่าเป็นคนที่มีพรสวรรค์สูง เขามีไหวพริบดีเยี่ยม หลี่ได้ดูเรื่องและวางแผน
อย่างรอบคอบอย่างหน้า เขาได้ชื่อว่า เป็นคนอนุรักษนิยมลึกซึ้งที่สุดในภาคตรงขั้นปกครอง หลี่เป็นคน
เข้มแข็ง กระตือรือร้น เด็ดขาดฉลาด มีสติปัญญา เป็นยอด แดงที่ประเทศจีนจึงเห็นจริงตามสภาพความ
เป็นจริงของปัญหาของ กบฏหนานยว เขาเป็นคนที่มีรอบรู้รอบรู้ไปด้วยภาษาจีนภาษาต่างประเทศพร้อมที่จะ
ใช้ยุทธวิธีทางเรือที่ได้อาศัยอำนาจอิทธิพลและความตั้งใจ ไม่กี่ปีก็จะเข้าไปได้สำหรับเขา หลี่
จึงได้ชื่อว่า เป็นขุนพลแห่งยุทธวิธีที่ผู้คนยกย่องแห่งยุค

นอกจากการนำทัพ ขุนพลครบถ้วนแล้ว เขายังเป็นคนที่ริเริ่มมนุษยสัมพันธ์ดีที่สุดในระหว่างการปราบ
กบฏ หลี่มีท่าทีที่มั่นคงและเห็นหน้าที่จะใจดีต่อราชสำนักกับราชการไทยในอีกในส่วนกลางและภูมิภาค
เขาพร้อมที่จะใช้ทุกโอกาส คือทรงแนะนำจีนต่อราชสำนักกับราชสำนักไทยในอีกในส่วนกลางและภูมิภาค
กบฏหนานยว หลี่หุงจางได้ช่วยราชสำนักกับราชสำนักไทย และส.อ. หลี่หุงจางได้ช่วยราชสำนักกับราชสำนัก
เป็นเวลามากกว่า 10 ปี หลี่หุงจางได้ช่วยราชสำนักกับราชสำนักไทย และส.อ. หลี่หุงจางได้ช่วยราชสำนักกับราชสำนัก
โดยพิจารณาในแง่ที่มีต่อราชสำนักกับราชสำนักไทย และส.อ. หลี่หุงจางได้ช่วยราชสำนักกับราชสำนัก

อำนาจและฐานะทางเรือสูงเมื่อพระราชมารดา หลี่กับโยกหลี่เดินทางไปยังประเทศตี่เก็งหวงที่
หลวงจีนจึงโปรดให้ 27 กันยายน ค.ศ. 1870 หลี่หุงจางเดินทางไปประจำการในเขตกบฏที่
ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของจวนหลวง หลี่ได้เป็นอุปราชของเขตที่ขึ้นแทนเจิ้งกั๋วฟานและเป็นผู้อำนวยการ
การค้าในเขตท่าเรือ 3 แห่งในภาคเหนือ (Superintendent of Trade for the Three Northern
Ports) ตำแหน่งนี้ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำ (Commissioner) หลี่ตั้งร้านเก็บเงินขึ้นที่เขตเทียนจิน
มิได้ไปรับที่เขตหนานยว (Nanhai) ซึ่งปีนั้นยังเขตหนานยว หลี่ได้ตั้งตนเป็นใหญ่เรื่องอำนาจ

โดยเหตุที่เป็นผู้นำในการพัฒนาจีนให้ทันสมัย กองทัพอันฮุยประจำอยู่ในมณฑล นครหลวงปักกิ่ง และปริมณฑล เป็นกองทัพหลวงที่จงรักภักดีต่อหลี่เท่านั้น มิได้ขึ้นการบังคับบัญชาต่อราชวงศ์ผู้สร้าง กองทัพนี้ขึ้นมา นครเทียนจินเป็นศูนย์กลางของการต่างประเทศ บรรดาชาวต่างประเทศล้วนติดต่อกับจีนโดยผ่านท่าเทียบของหลี่ อำนาจอิทธิพลของหลี่ยังมาจากการที่เขาเป็นที่ปรึกษาใหญ่ใน พยุเรื่องของแผ่นดินสำหรับพระราชสำนัก อำนาจยังแผ่ไพศาลด้วยเหตุที่หลี่มั่งคั่งจากการตั้งกิจการ ด้านและธุรกิจตามเมืองท่าเปิดและมั่งคั่งจากบรรดาโครงการพัฒนาจีนให้ทันสมัยด้วย

การดำรงตำแหน่งสูงถึง 31 ปี ระหว่าง ค.ศ. 1870-1901 นั้น ยาวนานพอที่จะทำให้หลี่หุงจาง สถาปนาจักรวรรดิทหารและอุตสาหกรรมของตนได้ในภาคเหนือ หลี่เดินทางไปปักกิ่งเพื่อเข้าเฝ้า ปีละ 1 ครั้ง ในโอกาสนั้น เขาเฝ้าอภิเษกพิธีราชการกับคณะเสนาบดีและคณะที่ปรึกษาราชการ แผ่นดินด้วย หลี่แทบจะไร้คู่แข่ง เพราะพระองค์เจ้ากุงทรงอำนาจอิทธิพลตกต่ำ เจิงกั๋วผ่านถึงแก่กรรม ใน ค.ศ. 1872 โจจุงถั่งออกศึกปราบกบฏในภูมิภาคตะวันตกเฉียงเหนือ หลี่เป็นใหญ่โดยปริยาย ปราบการแข็งแรงแรงของเขา คือ สมเด็จพระพันปีหลวงซูสี มีเสียงลือเลื่องเล่าอ้างว่า เขาต้องซื้อพระบารมี สุ่มเกล้าฯ สูงมาก ถนนทุกสายมุ่งสู่นครเทียนจินซึ่งเป็นศูนย์กลางของเขา ชาวต่างประเทศเรียกการบริหารราชการของหลี่ที่นครเทียนจินว่า เป็นรัฐบาลจีนที่สอง (“the second Government of China”³⁶) อาจกล่าวได้ว่า หลี่เป็นใหญ่และเป็นผู้ปกครองที่แท้จริงในแผ่นดินในระยะเวลาที่จีนเผชิญภาวะวิกฤติที่เป็นความเปราะบางของจีน เขาคือผู้กำหนดวิสัยทัศน์นโยบายและแผนของการพัฒนาจีน ให้ทันสมัย จนชาวตะวันตกประศดเรียกเขาว่า สาวกผู้มีแววดี (Promising pupil) แต่กลุ่มอนุรักษนิยมว่าเขานอกกรีตนอกกรอ (Heresy)³⁷ กรออยู่ในตำแหน่งยาวนานเป็นเครื่องค้ำประกันได้ดีว่า การพัฒนามีโอกาสสำเร็จสืบต่อเนื่อง หลี่ยังเป็น นักประสานสัมพันธ์ในการต่างประเทศ เขาเป็นนักการทูต ผู้ทรงเกียรติภูมิที่วงการทูตตะวันตกไม่อาจมองข้ามได้ เพราะเขาเป็นเมื่ออาชีพผู้ชำนาญการไกล่เกลี่ย การเมืองการทูตอย่างยากที่จะหาผู้ใคร่ร่วมสมัยทัดเทียมเขาได้

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายของพระราชสำนักที่ผิดพลาดจนเกิดสงครามกับญี่ปุ่น ใน ค.ศ. 1894 แล้วพ่ายต่อญี่ปุ่น ได้ส่งผลกระทบต่อหลี่หุงจาง กองทัพบกและกองทัพเรือของหลี่ ถูกญี่ปุ่นทำลายย่อยยับ อำนาจหลี่ตกยวบ เขาถูกประณามให้รับผิดชอบ เป็นแพะรับบาป และถูกถอดจากตำแหน่งอุปราชมณฑลจีหลี่ แผนพัฒนาของเขาส่วนใหญ่นับแต่นั้นมาประสบความล้มเหลว หรือถูกรื้อยกเลิก เมื่อมีการปฏิรูป 100 วันใน ค.ศ. 1898 หลี่ถูกขับออกจากสำนักการต่างประเทศ และถูกส่งออกไปดูแลการซ่อมบำรุงระบบควบคุมการชลประทานของแม่น้ำเหลือง แม้เขาจะคงเป็นผู้อำนาจการการค้าในเมืองท่าเปิดของภาคเหนือ ปีต่อมา เขาถูกขับออกไปไกลให้ลงใต้ เป็นอุปราช มณฑลยูนนานตั้งและบวงสี ความอดทนอันยาวนานดำรงอยู่ไม่นานนัก เพราะการจลาจลในภาคเหนือ ศับน้ำมีกบฏเล็ก ๆ ทั่วทุกที่ให้พระราชสำนักต้องสั่งให้เขาเป็นผู้เจรจากับชาวตะวันตกตามข้อเรียกร้องของชาวตะวันตกผู้ชนะ

นับแต่นั้น หลี่ได้ทวนคืนสู่ตำแหน่งอุปราชมณฑลจีหลี่และระหว่างการเดินทางกลับมายังบ้านเกิดที่เมืองหนานชาง หลี่หุงจางได้ถึงแก่อสัญกรรมในวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ. 1901 พระราชโอรสได้ประกาศสถาปนาหลี่หุงจางเป็นพระอภิบาลและรับพระราชทานยศเหวิน-จุง (Wen-chung) และขง เภี๋-ชัง ชั้น 1 สิบตระกูล

จางจื่อตุง (Chang Chih-tung, ค.ศ. 1837-1909) เขาเป็นทั้งบัณฑิตปราชญ์ปรีชญาณและข้าราชการผู้ชาญฉลาด จางจื่อตุงเป็นผู้มีพื้นฐานปรัชญาขงจื้อใหม่ (Neo-Confucianism) และจงใจให้มีต่อราชวงศ์มาก จางจื่อตุงเป็นคนสัตย์ซื่อสุจริต ในชีวิตราชการของเขา มีผู้ได้บังคับบัญชาเมื่อเขาขึ้นตำแหน่งสูง ไม่ปรากฏผู้ใดถูกกล่าวหาหรืออื้อฉาวด้วยเรื่องรวบผิดปกติ

จางจื่อตุงสลดใจที่จีนทุกซีกด้วยเหตุที่จีนอ่อนแอ เขารู้สึกว่าจีนไร้พลังอำนาจอีกต่อไปแล้ว ปัญหาคือ เขาคิดไม่ตกว่าจะแก้ไขปัญหาสถานการณ์ถึงขั้นเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสถาบันหรือในสังคมอย่างไร โดยไม่เป็นการคุกคามอำนาจการปกครอง เขาคิดว่าการพัฒนาการทหารไว้ที่ทันสมัยจะเป็นหนทางแก้ไขปัญหาได้และจะสามารถรักษาระบบแบบแผนคตขงจื้อได้

จริงอยู่ จางจื่อตุงคือนักปฏิรูปจีนให้ทันสมัยแบบตะวันตก แต่การปฏิรูปของเขาเน้นขอบเขตจำกัดอยู่ที่การพัฒนาจีนให้เข้มแข็งเป็นหลัก เป็นการแสดงความคิดอนุรักษ์นิยมเพราะมุ่งปฏิรูปเพื่อรักษาระบบเก่า พยายามพลิกฟื้นคืนชีพระบบเก่า จึงเป็นการปฏิรูปบนพื้นฐานของระบบแบบแผนเก่า จางจื่อตุงเผยแพร่ความคิดของเขาด้วยคำขวัญลือชื่อว่า “ศึกษาวิชาการจีนเพื่อหลักการพื้นฐาน ศึกษาวิชาการตะวันตกเพื่อการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ” (“Chinese learning for the fundamental principles, western learning for practical application”) เขาตั้งมั่นที่จะสร้างจีนใหม่ที่เข้มแข็งและรักษาระบบแบบแผนดั้งเดิมไว้ด้วยวิธีการเรียนรู้อุทิศตน

จางจื่อตุงเป็นผู้นำการสร้างจีนให้เข้มแข็งด้วยตนเองในระบอบที่ 3 จางจื่อตุงมุ่งที่จะใช้เทคโนโลยีตะวันตกให้เหมาะสมกับระบบแบบแผนคตขงจื้อ ในฐานะที่เขาเป็นผู้ว่าราชการมณฑลกุ้ยชวงตุง (ค.ศ. 1887) เขาได้ตั้งโรงเรียนปณิชนันที่นครกุ้ยชวงตุง เมื่อเป็นอุปราชมณฑลหูหนาน (ค.ศ. 1896) เขาตั้งเหมืองแร่เหล็กต้าแย่ (Ta-yeh Iron Mines) โรงเหล็ก เหมืองถ่านหินเหมิงเต๋ยง (Meng-tung) โดยมุ่งหมายสร้างอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า เขาได้วางแผนสร้างเส้นทางรถไฟจากบ้านแม่หน้าแยงซีกกับนครหลงปักกิง เมื่อเป็นอุปราชที่นครอูฮั่น (Wuhan) 18 ปี เขาตั้งเป้าเปิดโครงการสร้างเส้นทางรถไฟ ตั้งโรงเหล็กโดยใช้ถ่านหินและเหล็กจากภาคกลาง จางจื่อตุงสร้างโรงเรียนเพื่อเปิดสถาบันการศึกษาวิชาการตะวันตก โดยเฉพาะโรงเรียนเทคนิคและวิทยาลัยการช่าง เขายังตั้งโรงพิมพ์ โรงเรียนเทคนิคส่วนใหญ่เปิดสอนวิชาโทรเลข เหมืองแร่ การรถไฟและอุตสาหกรรม

เมื่อพิจารณาความคิดและผลงานการพัฒนาของจางจื่อตุงแล้ว จะเห็นได้ว่า เขาเชื่อในปฏิรูปมุ่งเปลี่ยนแปลงรุนแรงและไม่รื้อระบบแบบแผนคตขงจื้อ จางจื่อตุงไม่เกิดที่เมืองหนานชางระบบเก่า ความคิดเสรีประชาธิปไตยไม่ได้อยู่ในความคิดหลักของเขา เช่นเดียวกับ

ให้หันเหความเฉพาะด้านที่จำเป็นโดยไม่เปลี่ยนแปลงระบอบเก่าและระเบียบแบบแผนอันดั่งงาม ถือเป็นวิธีการที่จะไม่ทำให้ระเบียบแบบแผนเก่าและค่านิยมทั้งหลายได้รับความกระทบกระเทือน แต่โดยธรรมชาติเป็นจริงแล้ว การพัฒนาแม้เฉพาะด้านก็ได้ทำให้วิถีชีวิตจีนเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

ในด้านการต่างประเทศ จางจื่อตุงมีหัวใจตอญูร์กัซนิยม เขาเป็นคู่แข่งของหลี่หุงจาง กลุ่มของเขายี่สิบหองได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มสงคราม (War party) มุ่งหมายขับอนารยชนและต่อต้านการประทุพติมิของกึ่งเวงราชการ จางจื่อตุงเป็นผู้เดียวของกลุ่มที่มีผลงานดีและมีความรับผิดชอบสูง นอกนั้นก็แต่ถูกมองว่าเดี๋ยวกว่า หลี่หุงจาง กลุ่มของจางจื่อตุงไม่นิยมรัสเซียและฝรั่งเศส เขาเป็นหนึ่งในกลุ่ม “บริสุทธิ์” (Purist group) ผู้เป็นนักยุทธศาสตร์เรียกร้องให้ขับอนารยชน โจมตีหลี่หุงจางที่สยบยอมต่อฝรั่งเศส ใน ค.ศ. 1884 กลุ่มนี้ทำบันทึกกราบบังคมทูลถึง 47 เล่ม³⁸

2. การฟื้นฟู

2.1 การพัฒนาการเมือง

ประเพณีจีนมีอยู่ว่า กบฏและอนารยชนรุกรานเกิดขึ้นเพราะภายในจักรวรรดิขาดความสามัคคีกัน การไร้ระเบียบแบบแผนสืบเนื่องมาจากระบอบการปกครองขาดคนดีมีวิชาหรือความสามารถเฉพาะพิเศษ (Human talent)

ในทศวรรษที่ 1860 บรรดาแม่ทัพปราบกบฏได้ราบคาบ แปรชัยชนะทางทหาร แต่เป็นการพลิกฟื้นคืนชีพราชวงศ์ด้วยการร่วมมือกับชนชั้นผู้ดีในการฟื้นฟูพลิกฟื้นคืนชีพการบริหารของกรมแผ่นดิน เป็นการฟื้นฟูระเบียบแบบแผนคติขงจื้อ ประเพณีนิยมคติขงจื้อถือว่า การปกครองที่ดีคือระบอบปกครองโดยคนดีมีวิชา คัดเลือกความสามารถและแสวงหาคนดีมีวิชาเข้าสู่วงการราชการ การดำเนินการคัดเลือกเป็นข้าราชการ การปฏิรูปในทศวรรษที่ 1860 จึงคำนึงถึงหลักการดังกล่าว คือ ปฏิรูปให้บุคคลมากกว่าปฏิรูปโครงสร้างอันประกอบด้วยองค์กร ระบบระเบียบ และบุคลากร การปฏิรูปให้บุคคลยึดหลักการเดิมคือ การกำหนดนิยามคนเก่งว่าหมายถึงคนที่มีความสามารถรอบด้าน มองว่าความสามารถเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน บรรดานักปฏิรูปเชื่อว่า ถ้าระบบราชการมีข้าราชการผู้มีความสามารถพิเศษ ก็ไม่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบและสถาบันการเมืองการปกครอง

เล็งเห็นว่าสามารถได้ให้เข้าเสมอว่า การสร้างเงินให้เข้มแข็งต้องเริ่มด้วยการปฏิรูประบบราชการและบุคคลก่อนเพื่อความสามารถ ใน ค.ศ. 1862 เขาย้ำเรื่องนี้ในจดหมายถึงหลี่หุงจางว่า “ถ้าท่านสามารถเป็นเจ้านายจักรวรรดิของท่านเองได้ ใครจะหาญกล้าดูหมิ่นท่าน”³⁹ ใน ค.ศ. 1877 ความคิดเรื่อง “ถ้า” ภายใต้อำนาจปฏิรูประบบราชการก็ยังคงเป็นประเด็นถกเถียง กัวซุงเตา (Kuo Sung-tao) อดีตรองเจ้าปลัดจากราชสำนักคนแรก ผู้เป็นบัณฑิตระดับสูงมีความสามารถยิ่ง ได้เน้นย้ำเช่นกันว่า จีนต้องส่งเสริมระบบการบริหารราชการแผ่นดินให้ดี เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่งคั่งและความแข็งแรง (Wealth and Strength)⁴⁰ การพัฒนาบุคลากรในระบบราชการถือเป็นความจำเป็นรีบด่วน

บัณฑิตและข้าราชการจีนมีลักษณะใด จึงต้องถูกพัฒนาใหม่ ? ใน ค.ศ. 1863 หลี่หุงจาง ได้แสดงภาพแท้จริงของบัณฑิตและข้าราชการไว้ดังนี้

“บัณฑิตนักวิชาการจีนและข้าราชการถูกปรนเปรอให้มีอุปนิสัยติดนิสัยท่องจำ บทกวีนิพนธ์และประโยค และฝึกเขียนแบบอักษรวิจิตร ขณะที่นักรบและนักต่อสู้ของเรา อีกด้านหนึ่ง ก็หยาบกระด้าง ไร้เขลาและประมาทเลินเล่อ จนสิ่งซึ่งบัณฑิตนักวิชาการและข้าราชการใช้ มิใช่สิ่งซึ่งร่ำเรียนมา สิ่งซึ่งพวกเขาใช้เรียนมา มิได้เป็นสิ่งที่พวกเขาใช้”⁴¹

หลี่หุงจางได้ชี้ให้เห็นความจริงที่น่ากลัวยิ่งว่า “สิ่งซึ่งบัณฑิตนักวิชาการและข้าราชการใช้ มิใช่สิ่งซึ่งร่ำเรียนมา สิ่งซึ่งพวกเขาใช้เรียนมา มิได้เป็นสิ่งที่พวกเขาใช้” สถานการณ์ใน ค.ศ. 1868 บ่งบอกว่า ศิลปวิทยาการจีนเป็นหลักการพื้นฐานในการดำรงชีวิต มิใช่องค์ความรู้ที่จีนจะสามารถนำมาใช้ปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาสถานการณ์ภัยคุกคามได้ จีนจะต้องแสวงหาวิทยาการตะวันตกเฉพาะด้าน “เทคนิค” ซึ่งเป็นความรู้ในทางปฏิบัติ อาทิเช่น วิทยาการทหาร วิทยาการผลิต คณิตศาสตร์ เป็นต้น การพัฒนาบุคลากรในทศวรรษที่ 1860 จึงมีลักษณะพิเศษกว่าอดีต ตรงที่เป็นการพัฒนาด้วยการใช้ศิลปวิทยาการตะวันตก มิใช่ศิลปวิทยาการจีน วิทยาการตะวันตก ถูกนับเนื่องเป็นองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ จึงถือเป็นองค์ความรู้ “เทคนิค” เสริมวิทยาการจีนซึ่งเป็นองค์ความรู้หลักการพื้นฐาน

การพัฒนาบุคลากรได้เริ่มต้นด้วยการที่ราชวงศ์ชิงฟื้นฟูระบบสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีภักฐานไม่มีการสอบมาช้านานแล้ว และปลูกฝังค่านิยมอุดมการณ์คดขี้จ้อแก่ผู้สมัครสอบด้วยการส่งเสริมการศึกษาศิลปวิทยาการจีน ทั้งรัฐและเอกชนได้จัดตั้งสถาบันการศึกษา หอสมุดและพิมพ์ตำราวิชาการ ระบบสอบยังคงถือเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ แต่ลดความสำคัญของการสอบอักษรวิจิตรศิลป์และท่วงทีลีลาการประพันธ์ การสอบเริ่มเน้นที่การประเมินความสามารถในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ ถึงกระนั้น ข้อสอบยังไม่มีเนื้อหาทันสมัยและไม่มีการสอบ วิทยาการตะวันตก ระบบสอบเพิ่มโควตาสำหรับผู้จบการศึกษาระดับมณฑลเพื่อเป็นกำหนดจำนวน ขอบแก่ทหารหาญและผู้สนับสนุนด้วยเงินทองแก่ราชการ ราชวงศ์ชิงได้จำกัดการขายตำแหน่งยศในราชการ

อย่างไรก็ตาม การปกครองจะมีประสิทธิภาพประสิทธิผลเพียงใดยังหาค่าชี้ชัดอยู่กับองค์จักรพรรดิตามโครงสร้างการเมืองการปกครองแบบแมนจู ข้อเท็จจริงนี้เป็นข้อควรวิตกกังวลยิ่งสำหรับนักปฏิรูปเพราะการที่จะปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นอยู่ภายใต้อำนาจและขีดความสามารถของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่จะหาญกล้ากระทำการได้ เท่าที่นักปฏิรูปจะกระทำได้จึงเป็นผลเพียงการกราบบังคมทูลสภาพแท้จริงของระบบการปกครองเพื่อให้ทรงพระราชดำริ ดังเช่นที่เสียนของเหวินเซียงกราบบังคมทูลเมื่อ ค.ศ. 1874 ว่า

“[ถ้า] ได้ผ้าสะของชู้สี่พระบาททรงเอาพระทัยใส่ที่จะทรงบำเพ็ญพระราชนิกรณียกิจด้วยพระวิริยะอุตสาหะ และด้วยความคิดที่ทรงระแวงระวังพร้อมสรรพดังนั้น เหล่าเสนาบดีในได้ผ้าสะของชู้สี่พระบาท ทั้งในและนอกพระนคร ก็ย่อมจะมีจิตวิญญานที่ถูกปลุกกระตุ้นและไม่หาญกล้าที่จะเจริญรอยตามยุปนิสัยเกียดจ้านตามธรรมเนียมเดิมของตน มิฉะนั้น พวกเขาจะยังคงเคียดแค้นที่จะถือเรื่องต่างๆ อย่างพึงพอใจ เย็นใจ และจะไม่มีวันคิดถึงการปฏิรูป ในกรณีเช่นนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเกรงด้วยเกล้าฯ ว่า ประเทศชาติจะแตกแยก ล่มจมทั้งภายในและภายนอก ความไว้วางใจที่ประชาชนมีต่อประเทศย่อมสิ้นสะเทือน ความหายเหินเหินจะเหลือที่จะพรรณนา”⁴²

ในรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงจื้อ ระบบราชการมีวันแก้ไข้ฉิมงวด มีการลงโทษข้าราชการผู้ทุจริตประพฤตินิยมชอบในวงราชการ และพยายามป้องกันมิให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงซึ่งจะบั่นทอนประสิทธิภาพของระบบราชการ แต่ตัวระบบราชการปฏิรูปโครงสร้างน้อยมาก จนไม่ทันยุคเหตุการณ์โลกที่ผันแปร ราชทูตกัวซุงเตา (Kuo Sung-tao) ได้ชี้ให้เห็นใน ค.ศ. 1884 ว่า ระบบราชการขาดบุคลากรผู้ชำนาญการต่างประเทศ⁴³ ความอ่อนแอของสถาบันราชการปรากฏชัดแจ้งจากภาวะที่ขาดบุคลากรชำนาญการด้านต่างๆ เมื่อเกิดความจำเป็นรีบด่วน ราชวงศ์ไม่สามารถที่จะพิจารณาคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสมเพื่อการนั้นๆ เพราะขาดบุคลากรผู้ชำนาญการ พระราชสำนักมักมีจักรพรรดิให้บุคคลเพียง 1 หรือ 2 คนให้ปฏิบัติภารกิจข้าหลวงภารกิจในเวลาเดียวกันหรือหลายครั้งติดต่อกัน ดังเช่น การสั่งการให้แม่ทัพเจิ้งกั๋วฝาน โจจุงถึ และหลี่หุงจาง แก้ไขปัญหาสถานการณ์ลัทธิโพธิ์ดงระหว่าง ค.ศ. 1861–1900 ทั้งปราบกบฏ บูรณะพิธีที่ ปักครองและพัฒนาพื้นที่และแก้ปัญหาสถานการณ์ระดับประเทศ เช่น ระเบิดเหตุที่เกิดจากความเคียดแค้นด้วยตัวชาวตะวันตก เผลวจากความเียงเอียงสนธิสัญญา เป็นต้น

นอกจากขาดแคลนบุคลากรผู้ชำนาญการแล้ว กระบวนการที่รุนแรงใจถึงกับโหดของจักรพรรดิที่สั่งการของพระราชสำนักไม่มีความเด็ดขาด และดำเนินการไปสลายกว่าครึ่งมิได้ พระราชสำนักและชนชั้นปกครองจำเป็นต้องอาศัยดุลพินิจของบรรด ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในฝ่ายกลางและส่วนภูมิภาค ตั้งแต่ปราบกบฏโพธิ์ดงใน ค.ศ. 1861 แล้ว บั๊กกิ่งก็ทยอยขอความเห็นจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในแผ่นดิน เช่น ใน ค.ศ. 1867 สำนักการต่างประเทศเวียดนามแห่งฮังชังญานกับ ค.ศ. 1888 ขอความเห็นจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในหลวงหลี่ ความเห็นที่ไปก็ถึงมือปฏิบัติตรงต่อจากชาวตะวันตกผู้ทำงานให้ราชการจีน ที่สำคัญคือ บาสไวเวอริค อีเว็ค ผู้ตรวจการกงสุลฝรั่งเศส

ในการพัฒนาการเมืองไว้ที่สมัยเฉิงจื้อนั้น พระราชสำนักก็ส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในฝ่ายกลางและภูมิภาคไปหาศึกษาความคิดและหาวิธีช่วยเหลือของชาวตะวันตกผู้ตั้งตนไว้รับใช้บ้าน โดยปริยายให้เงินจีน จีรณังจ้างบ วดตะวันตก มาทบทวนให้ข้าราชการกับเงินและตำราเบ็ดเสร็จการต่างๆ

กลับพื้นที่นี้ให้เหลือบางส่วนไว้ ประสงค์ให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ และขอความร่วมมือ
บรรดาคณะเจ้ากรุงทรงเป็นคู่ขนานในการลด สันติภาพของชาติ โดยที่บุคคลที่มีสิทธิ์มีอันจะกินจะยอม
ไหลหลายนับเนื่อง พันธมิตรตะวันตกได้ลด ทรัพยากรของเกาหลีใต้ และขอให้ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์
เป็นต้นแห่งกลางความพยายามเดียวกัน

ชาวจีนและแอฟริกันดำ ล้วนแล้วแต่มีพลังกดดันต่อรัฐบาลจีนให้ยุติลงและมีหลายวิธีใช้
เป็นเป้าหมายข้อ เพื่อละเว้นจากกฎเกณฑ์ หนึ่งส่วนว่าโดยทั่วไปได้กำหนดให้จีนไม่มีบทบาทต่อจีน
จะยินยอมยกยอเขาทางออกไป ส่วนที่สาม จีนจึงและอีกหลายวิธีที่ทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
ต้องถือว่านี่เป็นเหตุยุติการเป็นประวัติดังกล่าว ี่ประสงค์ให้ทางบรรดาจีนเป็นเป้าหมายข้อ
และจักรวรรดิ เมืองเซี่ยตงสุดที่ราบสี่เหลี่ยม ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
เมื่อแก้ไขภาวะวิกฤติได้แล้ว พระองค์ได้ ึ่งทรงเป็นผู้นำในการกำหนดกฎเกณฑ์โดย
ดังปรากฏเป็นบันทึกการบังคับควบคุมตัวตัว ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
Policy) ลงวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ. ๒๕๒๒ ผู้สังเกตการณ์ บขสของจีนถูก ปรองดองกับจีนทาง
เป็นบันทึกการบังคับควบคุมตัวตัวที่จักรพรรดิได้ ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
แผนดินเห็นชอบเหล่านั้น บันทึกที่นั่นการบันทึก ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป

1. ตั้งหน่วยงานเพื่อเป็นเจ้าหัวเมือง ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
2. ตั้งผู้นำแนวเขต สภาพการณ์ที่ลด ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
เทเนื้อคือ เกษตรกร หัวเมือง (Folchahw ang) แปรเมืองผู้ เหนือคือ เป็นการที่จักรพรรดิมีหลายเมือง
ที่มีผู้นำแนวเขตการการค้าที่นครเซี่ยตงใช้ที่โดย ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
3. ตั้งจุดที่รัฐสภาสภาพอากาศ ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
4. คัดเลือกนักวิจัยชายอาสาสมัคร ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป

ใช้เจ้าเรือนเป็นร่องเขียนเขียนบทกวี ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป

๖. กำหนดระเบียบการแต่งอัญมณี ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
การค้า ทนังสี่ร้อยหมื่นต่างประเทศตามเมือง กัมพูชา เป็นต้น”
บันทึกนี้แสดงข้อแนะนำลงแก่ เจ้าคณะเจ้า มีชื่อว่าไปดูแลเรื่องตั้งเมืองก ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
ถึงเป็นตำแหน่งของกษัตริย์และเจ้าเมืองที่เมือง กัมพูชาไปมีเมืองขึ้นโดยของก ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
ล้านล้านเงินไปตามข้อแนะนำดังกล่าวเป็นอันเป็นใหญ่

การพัฒนามาก ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
แสดงความจริงใจและมุ่งมั่นปฏิบัติตามหลัก สันติภาพ ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
และสร้างเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์การค้า ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
(stand) และบริการผู้ขายที่นั่นของจีนได้ ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป
โดย ปรองดองกับจีนทาง บรรดาจีนจะยอมยกยอเขาทางออกไป

บรรณาธิการสัญญาที่กระทำกันในระหว่าง ค.ศ. 1842-1860 ล้วนเปิดจักรวรรดิจีนต่อการค้ากับชาวตะวันตก ทลิ่งหุงจางได้ยื่นให้พระราชสำนักครั้นอีก 12 ปีต่อมาว่า การเปิดประเทศครั้งนั้นเป็น “ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่หลวงที่สุด” (“the greatest change”) ในสามพันกว่าปีมาของประวัติศาสตร์จีน¹⁵ แน่แน่นอนที่สุดว่า ราชวงศ์ชิงตระหนักดี การยอมให้สารพัดแก่ชาวตะวันตกตามสนธิสัญญา นั้น ยากกว่าที่ปัญญาชนคนจีนจะยอมรับได้ โดยเฉพาะในภาวะวิกฤติที่กบฏลูกหลานโพเจียงไหย่ถล่มทุ่ง ใน ค.ศ. 1861 แล้ว ราชวงศ์ชิงจะหาจะไม่สามารถต้านทานกระแสกดดันต่อต้นได้ กงซางส์ไม่พร้อมที่จะเผชิญศึกพล เข็ม เข็ม ราชวงศ์ชิงจึงต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของการเมืองเพียงชั่วคราวด้วยการ “ทดลองลดความตึงเครียดกับผู้ใหญ่และผู้เฒ่าแก่” ปักธงเปิดตอกเงินนี้ให้ชาวตะวันตกถือครองสนธิสัญญา¹⁶

ก. การเสด็จออกมารับแทนเมืองและการตั้งสถานทูต สนธิสัญญาปักกิ่งกำหนดให้ตั้งสถานทูตตะวันตกขึ้นในนครหลวงปักกิ่ง การกิจรีบด่วนเฉพาะหน้าคือ การที่จักรพรรดิจีนจะต้องเสด็จออกมารับผู้แทนตะวันตกและการตั้งสถานทูต ใน ค.ศ. 1861 จีนยินยอมให้ตั้งสถานทูตขึ้นสอง (Legation) ในนครปักกิ่ง แต่ราชวงศ์ไม่เต็มใจกับเรื่องการเสด็จออกมารับผู้แทน พยายามถ่วงไว้ จักรพรรดิเสียนเฟิงมีพระทัยเกิดเดี้ยวที่จะเสด็จสวรรคตดีกว่าเสด็จออกมารับผู้แทนตะวันตก จึงไม่ยอมเสด็จไปวัดพระนคร ทำอสุภเสด็จสวรรคตที่เมืองเป่อกอ หลี่เฉียนเผ่นดินแล้ว ปัญหาการรับแขกเมืองจึงร้งแนวทางประนีประนอม ให้ถวายบังคม 3 ครั้งโดยไม่ต้องโขกศีรษะ (Kowtow) ตามคำยืนยันของชาวตะวันตก และให้ตั้งประเพณีใหม่ให้ใช้การราชทูต (Minister) หุ่กเกี้ยว ถวายสุภจักภริได้ช่วยตนเอง การยินยอมเสียผลประโยชน์นั้นประณีตไม่สิ้นเชิงในการรับรองให้ประวัติศาสตร์จีนบอกมิวเวีสท์ที่ถือว่าเห็นการปฏิรูป ระบบต่อชนตะวันตก ยินยอมให้ชาวตะวันตกมาคบค้าและควบคุมจักรวรรดิจีน

ในปีที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1860 จักรพรรดิทรงเสด็จออกกับผู้แทน (Guvoy) ณ พระที่นั่งโปรดวงเงก (Tze Kwang-Ko, Mingtang) และได้เสด็จออกทรงพระโองการเสด็จออกขุนนาง จิตตพรทูตสหรัฐอเมริกายังได้ขอส่งเอกอัครราชทูตจีนและกงสุลของฝรั่งเศสไปอยู่ ณ พระที่นั่งเฉียนเฟิงได้ ตระหนักถึงความสำคัญของการเสด็จออกรับผู้แทนและรับแขกชนต่างชาติ ในเรื่องการเสด็จออกครั้งนั้น จักรพรรดิมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ พระนางเฉียนเฟิงมีพระโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระโองการตั้งเจ้าหญิงทรงเป็นสาวนเปลี่ยนเป็นภรรยาเจ้าเมืองจีนคนหนึ่ง¹⁷

อย่างไรก็ตาม ชาวตะวันตกบางคน พยายามเร่งรัดการยกบังคับให้จีนตั้งตั้งพระราชพิธีเสด็จออกมารับผู้แทนและรับแขกชนต่างชาติ และสถาปนาองค์สถานทูตในพระนคร ความจำเป็นให้ชาวตะวันตกมีที่ปรึกษาในปักกิ่งจึงมีผลให้ราชวงศ์ชิงยอมให้ไปตั้งที่ปรึกษาตะวันตกที่ปักกิ่งได้โดยอัตโนมัติ¹⁸ ชาวตะวันตกตั้งที่ปรึกษาคนแรกๆ ให้จีนในปักกิ่งจึงมีที่ปรึกษาคนแรกๆ ชาวตะวันตกอยู่ในฐานะใดคือจีนจริงในปักกิ่ง จักรพรรดิจีน¹⁹

๓. การจัดสำนักงานเพื่อการจัดการทั่วไป : สำนักงานการต่างประเทศ เมื่อจีน
ยินยอมเปิดพรมแดนและตั้งสถานทูตขึ้นสองที่ในนครปักกิ่งแล้ว สิ่งที่จีนจะต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญา
คือ การแก้ไขความขัดแย้งการต่างประเทศ ตามโบราณราชประเพณี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็น
การปกครองโดยจีนซึ่งนโยบายแยกแยะระหว่างจักรวรรดิผู้ยิ่งใหญ่กับบรรดาประเทศที่จีนถือว่าเป็นอนารยชน
ต่ำล้นคือ ความสัมพันธ์มีลักษณะสำคัญอยู่ที่การถวายเครื่องราชบรรณาการเป็นพิธีการทูตสำคัญ
สิ่งแรกที่ราชสำนักกรุงปักกิ่งต้องการ ไม่จำเป็นต่อสิ่งมีดั่งการเฉพาะ เพื่อว่าการต่างประเทศตามความ
หมายที่ถูกต้อง กระทั่งวงพระบาทพิธี (Board of Rites) มีหน้าที่อำนาจการเรื่องพิธีการถวายเครื่อง
ราชบรรณาการ และ สำนักงานกรกิจการอาณานิคม (Court of Colonial Affairs) ว่าการต่างประเทศ
กับวิธีนโยบายที่การอาณานิคม อุปราชนครวางตุ้งเป็นผู้แทนรัฐในการค้าขายและมีความสัมพันธ์กับ
ชาวต่างประเทศที่มีการทะเล มีเจ้าหน้าที่ศูภกาบ (Hoppo) และมีสมาคมพ่อค้า (Hong Merchants)
ทำเนียบมา เมื่อเปิดประเทศแล้วใน ค.ศ. ๑842 อุปราชนครวางตุ้งและอุปราชนครกานกิงเป็นผู้ว่า
การต่างประเทศโดยปริยายมาจนถึง ค.ศ. 1856

ใน ค.ศ. ๑861 ความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคที่มีระบบถวายเครื่องราชบรรณาการ
อันที่หนึ่งแสดงระบอบแบบแผนระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกได้ถูกล้มเลิก ความ
สัมพันธ์แบบใหม่ โดยทฤษฎี คือความสัมพันธ์ที่เสมอภาคโดยมีระบบสนธิสัญญาเป็นพื้นฐาน
แต่โดยใจปฏิบัติ การ เปลี่ยนแปลงนี้ไม่เสมอภาคตั้งแต่แรกแล้ว ชาวตะวันตกผู้ชนะเป็นผู้บังคับกำหนด
ลักษณะความสัมพันธ์อันนี้โดยใจ บริษัทยูนิเวนมีลักษณะไม่เสมอภาคและไม่เป็นธรรม

เมื่อมีการตั้งสถานทูตขึ้นสองที่ในปักกิ่งปฏิบัติตามสนธิสัญญา จีนก็จำเป็นต้องมีองค์กร
ที่มากองประเทศผู้ตั้งสถานทูตการกิจการต่างประเทศแบบรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง การกิจรับตัว
ขององจักรกิจ การเจริญของกรวัจน การ กำหนดสถานที่ตั้งสถานทูตขึ้นสอง การชำระค่าปฏิกรรม-
สงคราม การปิดตัวตั้งว่าเพิ่มเติมนและการปฏิบัติตามพันธกรณีตามสนธิสัญญา การกิจเหล่านี้เป็น
การตั้งในไม่ปรองปรอง จีนเป็นกำลังเมื่อ จีนใหม่ขึ้นมากำเนินการโดยเฉพาะ เพื่อให้มีการติดต่อกัน
โดยสะดวก การตั้งสถานทูตขึ้นสองมีผล การตั้งองค์กรนี้ประสออุปสรรคมิใช่น้อยจากการที่วง
ราชการปักกิ่ง ความสงสัย ขี้หวาดหวายของจีนที่มีต่อกองการเมืองออกนอก โดยระบอบจัดตั้งตั้งแต่แรกใน
จีนคือความเกี่ยวพันของในวังที่ ๑๖ บรรดา ค.ศ. ๑๘๖1 ว่า องค์กรใหม่จะเป็นองค์กรเฉพาะกิจ เมื่อ
พบความจำเป็น ๑๖คือพระที่นั่งเวียงไค้เป็น ๑๖คือพระที่นั่งปี่โก๋หาราชการแผ่นดิน (Grand Council)

ในวันที่ ๑๖ สิงหาคม ค.ศ. 18๖1 ได้มีการตั้งสำนักงานเพื่อการจัดการทั่วไป (Office for
General Management, Tsungli Yamen) ขงคตวันตกลือว่าเป็นสำนักงานการต่างประเทศ
(Department) องค์การใหม่นี้ขึ้นตรงต่อ ๑๖คือพระที่นั่งปี่โก๋หาราชการแผ่นดิน ๑๖คือพระที่นั่ง
จักรีโยกบ่อของพระที่นั่งปี่โก๋หาราชการแผ่นดิน

๑๖คือพระที่นั่งปี่โก๋หาราชการแผ่นดิน บริหารราชการโดยมีสมาชิกประมาณ 3-5 คน

ในระยะแรก ต่อมาเพิ่มเป็น 9-11 คนซึ่งเป็นผู้สนับสนุน ส่วนใหญ่เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน เป็นราชเลขาการ (Grand secretary) ประธานและรองประธานของกระทรวง สำนักงานการต่างประเทศมีคณะปฏิบัติงานในตำแหน่งเลขาการ 16 ตำแหน่ง เป็นจีนกึ่งหนึ่ง แมนจูกึ่งหนึ่ง ประธานสำนักคือ พระองค์เจ้ากุง รองประธานคือเหวินเซียง

2. การจัดตั้งสำนักงานการต่างประเทศไม่มีพระราชบัญญัติจัดตั้ง หากแต่จัดตั้งอย่างขอไปทีในภาวะฉุกเฉิน โดยทฤษฎีแล้ว สำนักงานนี้ว่าการต่างประเทศตามนโยบาย ไม่มีหน้าที่กำหนดวินิจฉัยนโยบายซึ่งเป็นหน้าที่และอำนาจของจักรพรรดิและคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ในทางปฏิบัติ สำนักงานการต่างประเทศได้เสนอข้อแนะนำมากมายที่ส่วนใหญ่จักรพรรดิทรงพระราชดำริเห็นชอบ ให้ดำเนินการตาม ทั้งนี้ไม่ควรลืมด้วยว่า พระองค์เจ้ากุงและเหวินเซียงเองก็เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

3. สำนักงานการต่างประเทศประกอบด้วยสำนักงาน (Bureaus) 5 สำนักงานเพื่อว่าการต่างประเทศกับรัสเซีย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และว่าการป้องกันชายฝั่งทะเล สำนักงานอีก 2 สำนักงานคือ สำนักงานตรวจการศุลกากร (Inspectorate-general of Customs) และโรงเรียนสอนภาษา (Language school, T'ung-wen kuan)

4. สำนักงานการต่างประเทศบริหารโครงการพัฒนาจีนให้ทันสมัยท่ามกลางเสียงโจมตีวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากฝ่ายอนุรักษนิยมที่ต่อต้านว่าขายชาติขายแผ่นดิน และจากฝ่ายตะวันตกที่โจมตีว่าพัฒนาไม่รวดเร็วจริงจัง

สำนักงานการต่างประเทศเป็นองค์กรพิเศษคล้ายกระทรวง (Board) หรือคณะอนุกรรมการ ขึ้นต่อคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดินผู้กำกับดูแลการต่างประเทศ ในฐานะที่เป็นองค์กรพิเศษ สำนักงานนั้นมีโอกาสคัดเลือกคนดีมีวิชาและคนที่มีอำนาจมากมายมาร่วมงานด้วย

พระราชสำนักเห็นชอบให้จัดตั้งสำนักงานตรวจการศุลกากรเพราะไม่มีใครจะนิยมชาวตะวันตก คบค้าสมาคมด้วยเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ตำแหน่งผู้ตรวจการศุลกากรจะดึงดูดชาวตะวันตกให้ไปติดต่อกับการค้าการต่างประเทศกับผู้ตรวจการตามเมืองท่าเปิด โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปนครปักกิ่ง พระราชสำนักไม่นิยมให้ชาวตะวันตกอยู่ใกล้ศูนย์กลางแห่งอำนาจ พระองค์เจ้ากุงได้ทรงแสดงเหตุผล ลึกลับ เป็นการลับไว้ว่า ถ้าเทียบเงินดำเนินการค้าได้ดี ชาวตะวันตกย่อมมุ่งไปเทียบเงินและไปปักกิ่ง เฉพาะเมื่อมีความจำเป็นทางด้านพิธีการทูตเท่านั้น บรรดาอัครราชทูตเองก็คงไม่ปรารถนาที่จะอยู่ที่ นครปักกิ่ง เพราะไม่มีอะไรให้ทำ ท้ายสุดก็คงจะเดินทางกลับไปเอง กุศโลบายนี้สำเร็จผลใน ค.ศ. 1870⁴⁹

ใน ค.ศ. 1861 สำนักงานการต่างประเทศแต่งตั้งตำแหน่งผู้อำนวยการการค้า (Superintendent of Trade) 2 คน คนหนึ่งประจำภาคเหนือโดยมีหน้าที่กำกับดูแลการค้าในเมืองท่าเปิด อีกคนประจำภาคใต้ จุงโหว (Ch'ung-hou) เป็นผู้อำนวยการการค้าภาคเหนือคนแรก ประจำที่นครเทียนจิน ปีต่อมาข้าหลวงที่นครเซียงไฮ้ได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการกิจการค้า

(Superintendent of Trade Affairs) ผู้ว่าราชการการเกีย่งสูเป็นผู้อำนวยการ ใน ค.ศ. 1866 อุปราช นครนานกิงเป็นผู้อำนวยการ ตำแหน่งผู้อำนวยการการค้าภาคเหนือและผู้อำนวยการการค้าภาคใต้ ส่วนรู้จักกันในนามว่าเป็นข้าหลวงใหญ่สำหรับน่านน้ำพายัพ (High Commissioner for the Northern Ocean) และข้าหลวงใหญ่สำหรับน่านน้ำทักษิณ (High Commissioner for the Southern Ocean) การแต่งตั้งผู้อำนวยการการค้าประสบความสำเร็จที่ทำให้ชาวตะวันตกไม่มีใครจะกล้ากราย ไปถึงนครปักกิ่ง เพราะผลประโยชน์การค้าอยู่ที่เทียนจินและนานกิง นครปักกิ่งเป็นนครหลวง สำหรับการติดต่อกันทางการทูตเท่านั้นสมประสงค์ของพระราชสำนัก

สำนักงานการต่างประเทศประสบความสำเร็จพอควรในการพัฒนาจีนให้เจริญทันสมัย สำนักนั้นจึงเป็นนวัตกรรมสถาบันหลักแรกสุดที่เกิดขึ้นเพื่อสนองต่อผลสันเสเทือนจากภัยตะวันตก คุกคาม พระองค์เจ้ากุงและสำนักงานการต่างประเทศกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญก้าวหน้า และเจตนาธรรมอันดี (Good will) ต่อชาวต่างประเทศ ชาวตะวันตกจำเป็นต้องสนับสนุนพระองค์เจ้ากุง เพื่อทำให้สถานการณ์มั่นคง อันจะเป็นประโยชน์แก่ชาวตะวันตกเอง ระหว่าง ค.ศ. 1860-1870 สำนักงานการต่างประเทศมีบทบาทสำคัญเข้มแข็งมาก แต่เมื่อพระองค์เจ้ากุงถูกสมเด็จพระพันปี หลวงซูสีซั๊บออกจากตำแหน่งสำคัญ สำนักงานการต่างประเทศก็มีบทบาทลดลง ภารกิจอันสลับ ซับซ้อนเองก็ทำให้ผู้คนไม่เข้าใจและเป็นปฏิกิริยาต่อสำนักงานมาก ใน ค.ศ. 1870 เมื่อหลี่หุงจาง เป็นอุปราชมณฑลจีหลี่และเป็นผู้ว่าการการค้าภาคเหนือ หลี่หุงจางทรงอำนาจอิทธิพลมากจน บดบังสำนักงานการต่างประเทศ นครเทียนจินและท่าเรือของเขาคือศูนย์กลางการค้าและการต่างประเทศที่แท้จริงของจีน หน้าที่อันสลับซับซ้อนของสำนักงานการต่างประเทศตกเป็นหน้าที่ของตัว บุคคลแล้ว คือ หลี่หุงจาง มิได้เป็นหน้าที่ขององค์การอีกต่อไป สำนักงานการต่างประเทศหมดบทบาทและความหมายในท้ายสุด

หลี่หุงจางเป็นทั้งอุปราชมณฑลจีหลี่และผู้อำนวยการการค้าเอง ท่าเรือของเขาคือ กระจหวงการต่างประเทศของจีนโดยพฤตินัยในระหว่าง ค.ศ. 1870-1900 เพราะตำแหน่งผู้อำนวยการ การค้าเป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่การค้า ต้องสมาคมกับชาวต่างประเทศ การต่างประเทศจึงตกเป็น หน้าที่โดยปริยายของผู้อำนวยการการค้า ชาวต่างประเทศเลือกที่จะติดต่อกับหลี่มากกว่าจะเดินทาง ไปนครปักกิ่ง

ค. โรงเรียนสอนภาษา โดยพระดำริในพระองค์เจ้ากุง พระราชสำนักได้ตั้งโรงเรียน สอนภาษา (the Interpreters' College, หรือ College of Foreign Languages, T'ung-wen kuan) ขึ้นที่นครหลวงปักกิ่ง เมื่อ ค.ศ. 1862 โดยมีมุ่งหมายที่จะให้เปิดสอนทั้งภาษาจีนและภาษาตะวันตก เพื่อสนองตอบสนธิสัญญาเทียนจินที่ระบุว่า ให้ทำสนธิสัญญาแท้จริง (Authentic Version) เป็นฉบับภาษาอังกฤษและฉบับภาษาฝรั่งเศส โรงเรียนสอนภาษาจะผลิตผู้เชี่ยวชาญภาษาเพื่อปลด ปลอยจักรวรรดิจีนจากการพึ่งพาล่ามต่างชาติและพวกกวางตุ้งที่รู้ภาษา ๗ ปลา ๗

จุดประสงค์หลักประการหนึ่งคือ การเรียนภาษาของชาวตะวันตกซึ่งแตกต่างจากภาษาจีน และข้อมูลข่าวสาร ภาษาเป็นสื่อที่จะทำให้จีนรู้จักกับชาวตะวันตก ภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อระหว่าง ตะวันตก ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ทำให้ชาวตะวันตกเป็นใหญ่หรือบงก้าโลก โรงเรียนสอนภาษาจีนต่าง ประเทศเป็นครู ตั้งแต่ ค.ศ. 1862 ตามเมืองท่าเปิดส่วนตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีน ใน ค.ศ. 1867 โรงเรียนสอนภาษาที่นครปักกิ่งกลายเป็นสถาบันริเริ่มการศึกษาวិทยการตะวันตก มีลักษณะเป็น วิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal arts college) ขนาดเล็กท่ามกลางการต่อต้านอย่างแรงกล้าจากฝ่าย ปักกิ่งชนอนุรักษนิยมที่นำโดยพระอภิบาลทวอเหียง (Wo-jei) นายโรเบิร์ต ไซม่อนผู้ทรงคุณ ศักการสนับสนุนทางการเงินแก่โรงเรียน ใน ค.ศ. 1902 โรงเรียนสอนภาษาจีนได้รวมตัวเป็น ราชมหาวิทยาลัย (Imperial University) นักเรียนส่วนใหญ่มีอายุสูงจนเหมาะสมกับระดับชั้นมัธยม ผู้มีชาติตระกูลคุณแคลนไม่เข้าเรียน อย่างไรก็ตาม ศิษย์โรงเรียนนี้มีหลายคนที่ได้เข้ารับราชการ ใน ประเทศในอาซิพนักการทูต นักการเมืองและรัฐมนตรี

ง. การศุลกากรริมทะเล (Maritime Customs Service) ตั้งแต่ ค.ศ. 1860 จีนตกลงยินยอมให้ชาวต่างประเทศจัดเก็บภาษีศุลกากรให้จีน โดยจ้แยกเลือกการเก็บภาษี และกำหนด บรรดานายตรวจศุลกากร (Inspectors of customs) ตามเมืองท่าเปิดท่าเรือตั้งที่บริเวณอ่าวฝูเจียง ชาวตะวันตกตั้งผู้ตรวจการศุลกากร (Inspector-General) ขึ้นควบคุมนายตรวจทั้งหมด โดยขอรับการ ที่นครเซี่ยงไฮ้ เมื่อสิ้นสงครามฝิ่นครั้งที่สองใน ค.ศ. 1861 แล้ว พระองค์เจ้าจงจี้แห่งจีนได้มอบ ราที่โฮ เอ็น. เลย์ (Horatio N. Lay) เป็นผู้ตรวจการศุลกากร เป็นการยืนยันถึงรัฐบาลจีนยอมรับ ระบบการจัดเก็บภาษีศุลกากรโดยชาวตะวันตก โดยกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจตราของอังกฤษ และ สรรพากร ช่วยเหลือผู้อำนวยการการค้า (Superintendents) ในการจัดเก็บภาษีได้ผลมากยิ่งขึ้น วัตถุประสงค์ ข้างว่าการจัดเก็บภาษีศุลกากรได้และสนับสนุนชาวต่างประเทศผู้ปฏิบัติงานศุลกากรผู้มีสัญชาติจีน

นายเลย์พิศมัยต่อหน้าที เขาเดินทางไปที่ฝูเจียงที่อังกฤษ ให้นายจี (G. J. Fitzroy) นายตรวจศุลกากรแห่งเซี่ยงไฮ้และนายโรเบิร์ต ฮาร์ด นายตรวจศุลกากรแห่งเมืองฝูเจียง ทำการแทน ใน ค.ศ. 1863 จีนตั้งนายโรเบิร์ต ฮาร์ดเป็นผู้อำนวยการศุลกากร และตั้งนายฮาร์ด เป็น รัฐกลเทศะและช่างาญกลวิธีดำเนินการ เป็นที่โปรดปรานมากในพระนคร เซี่ยงไฮ้ และเมืองฝูเจียง ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความคิดพินิจพิจารณาและรู้จักใจ ความปรองดอง และดี ขอบอกโรงเรียนจีน ให้เป็นการศุลกากรระบ่างประเทศ มีชาวตะวันตกผู้ทรงคุณวุฒิผู้ส่วนใหญ่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ เมือง หนานไตอื่นมีน้อย นายโรเบิร์ต ฮาร์ด มักจะส่งตรวจตราตรวจบัญชีเป็นปีละครั้ง มีวิธี วิธีนี้ เมื่อครั้งแรกจะ กับคนจีน ควรเรียนรู้นักการหว่านล้อมให้ให้ตั้งถิ่นฐาน ในเมืองนี้ ควรจะวางใจในศุลกากรที่ฝูเจียง และต้องเรียนรู้ศิลปการหว่านล้อมให้ให้ตั้งถิ่นฐาน ในเมืองนี้ ควรจะวางใจในศุลกากรที่ฝูเจียง ซึ่งนายโรเบิร์ต ฮาร์ดพัฒนาจนให้สนักจีนได้สร้างบ้านในเมืองฝูเจียง และในปี 1865 นี้คนจีนได้มา การเงินแก่การพัฒนาจีนให้ทันต่งโลก

ใน ค.ศ. 1866 นายโรเบิร์ต ฮาร์ตได้ทำบันทึกแนะนำสำนักงานการต่างประเทศให้จีนปฏิบัติตามสนธิสัญญา ถ้าจีนละเมิดหรือละเว้นไม่ปฏิบัติตามสนธิสัญญา บรรดามหาอำนาจจะอ้างกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อความชอบธรรมในการใช้พลังกำลังบังคับจีน ซึ่งหมายถึงสงครามที่จะนำมาซึ่งความหายนะแก่จีนเอง นายโรเบิร์ต ฮาร์ตได้ย้ำเตือนให้จีนมีความจริงจัง เอาจริง ไม่ปล่อยให้นานจนเสียการ ชั่วเกินแก่จนถูกบีบบังคับด้วยสงคราม บทบาทของนายโรเบิร์ต ฮาร์ตในสายตาของนักประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์แล้ว เป็นบทบาทตัวแทนของฝ่ายจักรวรรดินิยมตะวันตก นายโรเบิร์ต ฮาร์ตทั้งข่มขู่ ทั้งโอ้อวดปฏิบัติโอ้อวดว่าหลอหลอนให้โอนอ่อนผ่อนปรนต่อชาวตะวันตก ผู้มีความเชื่อถือศรัทธาจีนถึงขนาดช่วยปราบกบฏ เขาย้ำว่า “แน่นอน พวกเราได้ปฏิบัติต่อท่านด้วยเกียรติยศมากที่สุดเท่าที่จะทำได้”^{๖๔}

๖. การตั้งสถานทูตในโลกตะวันตก นายโรเบิร์ต ฮาร์ต ได้แนะนำจีนให้คิดจัดตั้งสถานทูตในโลกตะวันตกเพื่อแสดงมิตรไมตรี ความสัมพันธ์ทางการทูตจะส่งเสริมให้มีความเข้าใจอันดีต่อกันและสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้โดยสันติวิธีทางการทูต เมื่อมีราชทูตประจำพร้อมที่จะทำความเข้าใจกัน อีกทั้ง การมีสถานทูตจะส่งเสริมให้จีนเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และส่งเสริมให้บรรดาอำนาจส่งเสริมการพัฒนาจีนให้ทันสมัย พระราชสำนักหนึ่งเฉยต่อคำแนะนำนั้นมาจนถึง ค.ศ. 1866 นายโรเบิร์ต ฮาร์ต ส่งคณะผู้แทนถึงราชการโดยมีข้าราชการระดับต่ำชื่อ ปินลุน (Pin-lun) เป็นผู้นำ หรือหนักเรียนของโรงเรียนสอนภาษาไปยุโรป ผู้นำที่เป็นขุนนางระดับต่ำนำคณะที่ถึงราชการ เป็นเครื่องคำประกันว่า แม้ชาวต่างประเทศจะดูแคลน ก็ยังไม่เสียเกียรติยศประเทศชาติ ปีต่อมา จีนตั้งนายแอนสัน เบอร์ลิงเกม (Anson Burlingame) อดีตอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาเป็นผู้แทนพระองค์ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับบรรดาประเทศภาคีสถิตสนธิสัญญากับจีน จีนหวังที่จะให้นายเบอร์ลิงเกมไปเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาและหวังว่าชาวตะวันตกจะไม่เรียกร้องอีกเกินกว่าเหตุ หรือเรียกร้องต่อจีนยากขึ้น นายเบอร์ลิงเกมสนับสนุนให้ชาวต่างประเทศสนับสนุนเงินในการมีความสัมพันธ์กับชาวตะวันตก ใน ค.ศ. 1868 สำนักงานการต่างประเทศแต่งตั้งเขาเป็นผู้แทนพระองค์วิลาหมัญและเป็นผู้มีอำนาจบริหารณ์ไปเยือนสหรัฐอเมริกาและยุโรป

พระราชสำนักเชื่อว่า การส่งคณะทูตไปเยือนโลกตะวันตกเป็นครั้งคราวเป็นการทูตที่น่าจะเพียงพอ และทำให้จัดการกับบรรดาอำนาจตะวันตกได้ดี แต่การเยือนเช่นนั้นมีได้ก็เกิดประโยชน์แก่จีนมากนัก ดังปรากฏว่า จีนยังคงมีความขัดแย้งเป็นครั้งคราวกับชาวตะวันตก และชาวตะวันตกก็ยังคงตั้งข้อเรียกร้องค่าเสียหายชดเชยและบังคับจีนให้แต่งตั้งคณะทูตไปขอโทษเป็นทางการ (Apology) ถึงประเทศของตน ที่ขึ้นชื่อคือ การสังหารหมู่ในนครเทียนจินในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1870 ที่ทำให้จีนต้องส่งผู้ไปขอโทษพิเศษไปขอโทษถึงฝรั่งเศสในปีต่อมา เมื่อเกิดเหตุฆาตกรรม นาย เอ. อาร์. มาร์การี (A. R. Margary) ชาวอังกฤษใน ค.ศ. 1876 จีนก็ต้องส่งกัวซุงเถา (Guo Sung-t'ao) เป็นอัครราชทูตไปขอโทษที่อังกฤษ ในปีต่อมา จีนตั้งสถานทูตขึ้นสองชั้นที่อังกฤษ เป็นการเปิดศักราชจีนก้าวเข้าสู่สังคมโลกอย่างแท้จริง แม้จะเป็นอย่างก้าวที่ไม่เต็มใจนักก็ตาม

ตั้งแต่ ค.ศ. 1877 จีนตั้งสถานทูตขึ้นสองในนครหลวงของบรรดามหาอำนาจ บรรดาจักรราชทูตและผู้แทนพระองค์ส่วนใหญ่เป็นนักการทูตตะวันตก เป็นชาวแมนจูและจีนน้อย เพราะจีนยังขาดนักการทูตมืออาชีพ ประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์ได้วิจารณ์ว่า การส่งผู้แทนและราชทูตไปโลกตะวันตกล้วนเป็นกุศโลบายชาวตะวันตก เพราะเหล่าผู้แทนและราชทูตส่วนใหญ่เป็นผู้แทน (Agents) ของบรรดามหาอำนาจผู้มีผลประโยชน์มหาศาลในจักรวรรดิจีน การตั้งสถานทูตในโลกตะวันตกก็เป็นประโยชน์แก่บรรดามหาอำนาจ เพราะบรรดามหาอำนาจสามารถใช้สถานทูตจีนเป็นกลไกในการแผ่ขยายอำนาจอิทธิพลครอบงำชนชั้นผู้ปกครองของจีน

แม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์การพัฒนาการทูต แต่มีข้อควรสังเกตด้วยว่า การพัฒนาการทูตแสดงชัดแจ้งถึงการที่จีนพยายามสมานไมตรีปรองดองและยินยอมผ่อนปรนแก่บรรดามหาอำนาจตะวันตกเพื่อความอยู่รอดของราชวงศ์และจักรวรรดิ ชาวตะวันตกได้ร่วมมือกับราชวงศ์ในการพัฒนาการทูตเพื่อประโยชน์ร่วมกัน ต่างฝ่ายต่างก็ได้รับประโยชน์ ความสัมพันธ์ราบรื่นมาก โดยเฉพาะระหว่าง ค.ศ. 1861-1880 แม้มีปัญหาอยู่บ้าง อย่างมากที่สุดที่บรรดามหาอำนาจตะวันตกจะตอบโต้คือ การใช้การทูตเรือปืน (Gunboat Diplomacy, การทหารนำการเจรจาทางการทูต) จีนมีปฏิกิริยาต่อชาวตะวันตกรุนแรงที่สุดก็เพียงการแสดงปฏิกิริยาต่อต้านชาวต่างประเทศ (Anti-foreignism) ไม่มีสงครามเกิดขึ้นเหมือนเมื่อ ค.ศ. 1839, 1847 อีกแล้ว

2.3 การพัฒนาการทหารให้ทันสมัย

ใน ค.ศ. 1839 เมื่อจีนเบียดจากรบกับอังกฤษนั้น กองทัพจีนและแมนจูล้าหลัง กองทัพแมนจูหลักคือ กองพลอง เป็นทหารอาชีพประจำการ กำลังของกองพลองส่วนใหญ่ประจำที่นครหลวงปักกิ่งและปริมณฑล ตามนครหลวงของมณฑล นครใหญ่และตามชายแดน กองพลองและครอบครัวเป็นชนชั้นอภิสิทธิ์สืบตระกูลประเภทวรรณะกษัตริย์ (Military caste) ทหารกองพลองประกอบอาชีพอื่นได้มิได้และทำงานใช้แรงงานก็มีได้เช่นกัน กองพลองในยามสงบขาดเอกลักษณ์และความสามารถที่จะเป็นนักรบเหมือนอดีตคริสต์ศตวรรษที่ 17 แล้ว กองทัพของเซียวของจีนก็มีสภาพไม่แตกต่างจากกองพลอง กองทัพของเซียวสืบมาจากกองทัพจีนที่เคยร่วมมือช่วยเหลือนชาวแมนจูเข้าครองจีน กองทัพนี้ส่วนใหญ่มีหน้าที่รักษาความสงบภายใน กองทัพของเซียวจึงเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารรัฐส่วนกลาง แทบจะนับเป็นกองทัพมิได้เลย

เมื่อราชวงศ์ตกต่ำ กองทัพของเซียวและกองพลองมิได้มีฐานะเป็นกองทัพเต็ม ตามความหมายการทฤษฎิตคิมิชอบและประพตคิมิชอบทำให้กองทัพละเลยหน้าที่ทหารและมีขวัญกำลังใจตกต่ำไม่อยู่ในฐานะที่จะนำการรบทัพจับศึกได้อย่างแท้จริง ทหารชั้นสูงให้ทหารผู้น้อยเป็นผู้รับใช้ในการส่วนตัวเช่น เป็นคนทามเกี่ยว รับผิดชอบของเจ้าใหญ่ชายตัว เข้าทำเองเบียดบังกำลังพลไว้ใช้งานส่วนตัว แรงงานทหารเป็นที่ต้องการมาก ถึงขนาดมีการทำบัญชีกำลังพลเป็นเท็จเพื่อเรียกค่าจ้างจากรัฐด้วยสภาพเช่นนั้น กองทัพจีนจึงง่อยเปลี้ยเลี้ยว แม้พร้อมพร้อมด้วยกำลังพล จีนไม่มีพลังอำนาจ

การพัฒนาการทหารในขั้นต้นเป็นการจัดตั้ง ประกอบกำลังและซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ตะวันตก เมื่อจัดตั้งแล้ว แม่ทัพจึงเห็นความจำเป็นของการเรียนภาษาและวิทยาการทหารตะวันตก ตามมณฑลของผู้ว่าราชการหรืออุปราชที่มีหัวปฏิรูป มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อสอนภาษาและ วิทยาการทหาร และมีการดำริส่งนายทหารไปศึกษาในโลกตะวันตก ความจำเป็นต่อมาคือ การตั้งคลังสรรพาวุธและอุเรื่อ อุตสาหกรรมทหารเริ่มต้นด้วยการผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์และต่อเรือปืน ต่อมา มีการตั้งอุตสาหกรรมประเภทอื่นเพื่อสนองตอบการทหารเป็นสำคัญคือ การเปิดเหมืองแร่และ ถ่านหิน เหล็ก การผลิตเหล็กกล้า การเดินเรือกลไฟ และความพยายามที่จะสร้างทางรถไฟ กิจการ เหล่านี้เป็นกิจการอุตสาหกรรมหนัก ต้องอาศัยทุนสูง เทคโนโลยีสูงและบุคลากรผู้ชำนาญการยิ่ง รัฐในส่วนกลางและภูมิภาคต้องสนับสนุนการเงินหรือเป็นเจ้าของกิจการ ต้องตั้งสถาบันการศึกษา เทคโนโลยีขั้นสูงเพื่อผลิตบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนจ้างชาวตะวันตกเป็นผู้ก่อตั้งหรือผู้ลงทุนและ จ้างเป็นผู้บริหารจัดการ กิจการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นของรัฐ ผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตก ระหว่าง ค.ศ. 1861-1870 คลังสรรพาวุธ อุเรื่อ อุตสาหกรรมทหารและอุตสาหกรรมประเภท สนับสนุนการทหาร ล้วนปรากฏทั่วไปตามเมืองท่าเปิดจากนครเทียนจินทางเหนือไปถึงนครฟูโจวทางใต้

การพัฒนาการทหารครั้งสำคัญยิ่งคือ ครั้งที่หลี่ฮุงจางเป็นอุปราชมณฑลจีหลี่ใน ค.ศ. 1870 เขาได้จัดตั้งระบบป้องกันนครหลวงปักกิ่งและปริมณฑล มณฑลจีหลี่ที่ตั้งนครปักกิ่งและแม่น้ำแยงซี ตอนล่างซึ่งเป็นศูนย์การค้าต่างประเทศ ระบบป้องกันกำหนดให้จัดตั้งกองทัพทันสมัยที่มีกำลังพลไม่เกิน 100,000 คน พร้อมอาวุธยุทโธปกรณ์ตะวันตกและจัดตั้งกองทัพน้อยปืนใหญ่ ให้จัดระบบการป้องกัน ที่ตั้ง (Fortification) ชายทะเลและตั้งอุตสาหกรรมเหล็กและเหมืองถ่านหิน

การพัฒนากองทัพเรือประสบความสำเร็จลำบากมาก ไม่เหมือนกับการพัฒนากองทัพบก ใน คริสต์ศตวรรษที่ 19 กองทัพเรือคือพลังอำนาจทางทหารสูงสุด จีนต้องสร้างกองทัพเรือ เรียนรู้ความ ลับของวิทยาการต่อเรือและผลิตอาวุธ เพื่อมิให้ชาวตะวันตกผูกขาดอำนาจทางทหารแต่ฝ่ายเดียว พระ ราชสำนักทุ่มเทงบประมาณถึง 500,000 ปอนด์ เพื่อจัดตั้งกองทัพเรือกลไฟตามโครงการจัดตั้งกองเรือ ของนายเลย์ (Lay) และกัปตันออสบอร์น (Horatio Osbourn) ที่พระองค์เจ้ากุงทรงเสนอ แต่สุดท้ายใน ค.ศ. 1863 จีนต้องกลับยุบการจัดตั้งเพราะมีปัญหาผู้บัญชาการควรเป็นคนจีนหรือชาว ตะวันตก ควรขึ้นการบังคับบัญชาต่อผู้ใดหนวยราชการใด หรือควรให้กองเรือบังคับบัญชาเองเป็นอิสระ เมื่อตัดสินใจแก้ปัญหาไม่ได้และเกรงว่ากองทัพเรือจะตกเป็นของกบฏไท่ผิงหรือเป็นของเจ้าขุนนาง ของญี่ปุ่นหรือแม้แต่ตกเป็นของสมาพันธ์อเมริกัน (American Confederacy) จึงก้าวผ่านจึงเห็นชอบให้ยุบ กองเรือเสียดีกว่าควบคุมกองเรือมิได้ ความพยายามที่จะสร้างกองทัพเรือจึงลงเอยเป็นความล้มเหลว ไม่เป็นท่า ต่อมาก่อนเหวินเซียงถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. 1872 เขาเสนอให้ตั้งกองทัพเรือแบบตะวันตก ให้มีเครื่องบรรทุทุกปืนแบบลอยน้ำและตอร์ปิโดสำหรับทำเรือ ข้อเสนอั้นไม่ปรากฏผลตอบสนอง ราชวงศ์ไม่มีกองทัพเรือของตนเอง

บรรดาแม่ทัพผู้ปราบกบฏล้วนสร้างกำลังทหารเรือเอง ที่สำคัญคือ หลี่หุงจาง เขาจัดตั้งหมวดเรือ (Column) ขึ้นสามแห่งประจำภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ ใน ค.ศ. 1867 เขาทำบันทึกกราบบังคมทูลขอพระราชทานแต่งตั้งพลเรือเอก 3 คน เป็นผู้บังคับบัญชา นี่คือกองเรือของหลี่เอง

2.4 การเรียนรู้จากตะวันตก

การฟื้นฟูและการสร้างเงินให้เข้มแข็งหมายถึงการเรียนรู้จากตะวันตก ซึ่งเป็นพื้นฐานไปสู่การรับกระแสอารยธรรมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้เลย เฟิงกุ้ยเฟินมีความเชื่อมั่นว่า อารยธรรมตะวันตกคือการรุกราน (Invasion) แบบใหม่ แทนที่จะเป็นการกรีธาทัพเข้ารุกรานจีน กำลังแสนยานุภาพและศักยภาพทางทหารที่เหนือกว่าของชาวตะวันตกเป็นเครื่องแสดงว่า ชาวตะวันตกมีเทคนิค (Technique) เหนือกว่าจีนมาก ถ้าจะให้จีนอยู่รอดปลอดภัยและรักษาสังคมไว้ จีนจะต้องรอบรู้ชำนาญวิทยาการตะวันตก และใช้องค์ความรู้ตะวันตกเพื่อเสริมองค์ความรู้จีน เฟิงกุ้ยเฟินได้อุปมาอุปไมยไว้ว่า จริยศาสตร์ขงจื้อคือพื้นฐานของสังคมจีน เทคโนโลยีตะวันตกคือวิทยาการการเรียนรู้วิธีการให้และวิธีปฏิบัติ (Western know-how)⁶⁰

บันทึกของพระองค์เจ้ากุงฉวนวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1861 ได้กราบบังคมทูลจักรพรรดิตั้งชื่อผู้ทรงพระเยาว์ โดยนัยหนึ่งคือกราบบังคมทูลสมเด็จพระพันปีหลวงซูสีผู้สำเร็จราชการว่า จีนจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษา บันทึกได้ถ่ายทอดสภาพคนจีนไม่รู้จักชาวตะวันตกไว้ดังนี้

“เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการเจรจาความอันใดก็ตามกับต่างประเทศ สิ่งที่ทำเป็นก่อนสิ่งอื่นใด คือ การรู้จักธาตุแท้และความรู้สึกของพวกเขา ปัจจุบัน [ค.ศ. 1861] ภาษาของพวกเขา [ชาวตะวันตก] นั้น ไม่สามารถที่จะเป็นที่เข้าใจได้ และการเขียนของพวกเขา ก็ยากที่จะแยกแยะความเข้าใจแฉพาะได้ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีอุปสรรคเราจะคาดหวังให้มีการตกลงจัดการ (Settlement) [กับชาวตะวันตก] ที่เหมาะสมได้อย่างไร?”⁶¹

ความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นชัดว่า การไม่รู้จัก “ธาตุแท้และความรู้สึก” ของชาวต่างประเทศเพราะมีอุปสรรคไม่รู้ภาษาตะวันตกนี้ ย่อมทำให้การติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกับชาวตะวันตกส่วนเติมไปด้วยความยากลำบาก พระองค์เจ้ากุงฉวนเสนอให้นครหลวงตั้งและเชิญไฮ้ส่งคนที่มีความชำนาญภาษาต่างประเทศแห่งละ 2 คนไปนครหลวงปักกิ่ง เพื่อจะตั้งให้เป็นข้าหลวง (Commissioners) และเป็นทีปรึกษา พระองค์ยังทรงเสนอให้ตั้งโรงเรียนสอนภาษา (Interpreter's College, Tung-wen Kuan) มีการตั้งโรงเรียนขึ้นใน ค.ศ. 1862 เป็นโรงเรียนของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบุคลากรให้เป็นส่วนผู้ชำนาญภาษาสำหรับวงการทูตกับชาวตะวันตก การตั้งโรงเรียนนี้เป็นการแสดงความพยายามแรกสุดที่จะให้มีการศึกษาวิทยาการตะวันตก นายโรเบิร์ต สจวร์ต ผู้ตรวจการศุลกากรริมทะเลเป็นผู้สนับสนุนการจัดตั้งและการดำเนินงานการศึกษาของโรงเรียนนี้ ต่อมา โรงเรียนสอนภาษานั้นได้เปิดสอนวิทยาการสาขาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) ด้วย

ความก้าวหน้าของโรงเรียนมิได้รับความเห็นชอบจากชนชั้นผู้ดีบัณฑิตเท่าใดนัก บรรดาผู้มีชาติตระกูลสูงไม่เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนนั้น

การเรียนรู้อาจจากชาวตะวันตกโดยเริ่มจากการเรียนภาษานั้นได้ก่อให้เกิดกระแสอนุรักษ์นิยมต่อต้านอย่างรุนแรง เสียงทักท้วงแสดงความวิตกว่า ถ้าเรียนรู้อาจจากชาวตะวันตก จะเป็นการยอมรับว่า ศิลปวิทยาการตะวันตกเหนือกว่าศิลปวิทยาการจีน การศึกษาจึงเปลี่ยนแปลงมาก เหวี่ยงหวนได้เคยโต้แย้งหักล้างข้อทักท้วงนั้นด้วยเหตุผลมาแล้วตั้งแต่ ค.ศ. 1842 ว่า การปราชัยต่อชาวตะวันตกใน ค.ศ. 1842 เป็นเครื่องประจานอยู่แล้วว่าจีนอ่อนแอ ความอับยศและความอ่อนแอปรากฏเด่นชัดสุดวิสัยที่จะอำพรางได้ จึงควรยอมรับดีกว่าไม่ยอมรับความจริง การเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษา วิทยาการตะวันตกนั้นก็ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าคือ ทำให้จีนสามารถฟื้นฟูตนเองและสร้างตนเองให้เข้มแข็ง ถ้าไม่ฟื้นฟู ไม่เรียนรู้อาจจากชาวตะวันตก และไม่มีการสร้างตนเองให้เข้มแข็ง จีนจะต้องปราชัยต่อชาวตะวันตกครั้งแล้วครั้งเล่า และต้องจ่ายค่าชดเชย (Indemnities) มหาศาล ยิ่งกว่าการลงทุนฟื้นฟูและการสร้างจีนให้เข้มแข็ง จีนจึงควรจะเห็นการณ์ไกล เสียน้อยกว่าเสียมาก⁵⁰

กระแสต่อต้านการศึกษาศิลปวิทยาการตะวันตกรุนแรงมากในปีต่อมา เมื่อมีการริเริ่มที่จะเปิดสอนคณิตศาสตร์ เสียงต่อต้านนั้นได้ให้เหตุผลว่า ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้อาจจากชาวตะวันตกเลย เพราะ “วิทยาศาสตร์ตะวันตก” หยิบยืมมาจากเจ้าแห่งวิชาการจากคณิตศาสตร์จีนโบราณและจีนเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นวิธีการต่างๆ ซึ่งชาวตะวันตกได้ดัดแปลงใช้ในเวลาต่อมา แต่ความจำเป็นที่ส่วนหนึ่งจะต้องส่งเสริมการศึกษาศิลปวิทยาการตะวันตกก็ทำให้หลัองจางต้องพยายามรณรงค์หว่านล้อมให้พระราชสำนักเห็นชอบ โดยให้เฟิงกุ้ยเฟินผู้เป็นเลขาการเป็นผู้แต่งหนังสือกราบบังคมทูลใน ค.ศ. 1863 ยืนยันความจำเป็นที่จีนจะต้องส่งเสริมการศึกษาภาษาและศิลปวิทยาการตะวันตก โดยเฉพาะวิชาการทหารและวิทยาการสร้างอุตสาหกรรมทหาร⁵¹ ที่สำคัญคือ การสร้างเรือกลไฟ และผลิตอาวุธปืนบันทึกของสำนักงานการต่างประเทศที่ทูลเกล้าฯ ถวายในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1863 ก็ยืนยันเหตุผลย้อนอดีต แสดงความเจ็บปวดและความจำเป็นไว้ดังนี้

“ในรัชสมัยจักรพรรดิเสียนเฟิง ความเดือดร้อนภายใน [กบฏ] และความล้มปยศที่ได้รับจากชาวตะวันตก [ปราชัยในการรบ] ได้เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน...บรรดาผู้วิจารณ์ย่อมทราบว่า บรรดาต่างประเทศอาทิ อังกฤษและฝรั่งเศสอาศัยเรือแข็งแรงและปืนใหญ่เท่ากัน เพื่อสร้างตนเป็นใหญ่ท่ามกลางทะเล แต่เรื่องที่ว่าเหตุใดเรือจึงแข็งแรง ปืนใหญ่จึงได้ผล เป็นเรื่องที่ดีกว่าเป็นเรื่องนอกประเด็น ปราศจากการยกแกลง แม้จะมีบางคนสนใจเรื่องนี้ก็ไม่มีทางเรียนรู้ เพราะชาวต่างประเทศถือเป็นการลับสำหรับความหลักแหลมแบบยลของเครื่องกลไกและไม่ ต้มใจที่จะสอนคนอื่น”⁵²

สำนักงานการต่างประเทศได้เสนอให้มีการซื้อหาอาวุธปืนและปืนใหญ่ และเรียนรู้อิทธิการผลิต ยุทธปัจจัย ชาวตะวันตกพร้อมที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยีให้จีนแล้ว การผลิตยุทธปัจจัยต้องอาศัย บุคลากรผู้ชำนาญเทคนิค จีนจึงต้องส่งเสริมการศึกษาภาษาและวิทยาการตะวันตก และต้องส่งคน จีนไปศึกษาในโลกตะวันตก

หลังจากการปราบบั้งคมทูลหลายครั้งระหว่าง ค.ศ. 1861-1863 พระราชสำนักได้เห็นชอบ ให้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาขึ้นที่นครเซี่ยงไฮ้ (ค.ศ. 1863) นครกวางตุ้ง (ค.ศ. 1864) และที่อุเรื่อของ นครฟูโจว (ค.ศ. 1866) เป็นโรงเรียนแบบเดียวกับโรงเรียนสอนภาษาของนครปักกิ่ง หลังจาก ค.ศ. 1863 แล้ว ความเชื่อในเรื่องการศึกษาวิทยาการตะวันตกเพื่อความชำนาญในความลับของ เทคโนโลยีตะวันตก ทำให้เกิดการยอมรับการศึกษาวิทยาการตะวันตกมากยิ่งขึ้น พระองค์เจ้ากุง ได้มีบันทึกกราบบังคมทูลลงวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1866 ว่า โรงเรียนสอนภาษาต้องขยายหน่วยงาน ให้เพิ่มกองวิชาดาราศาสตร์และคณิตศาสตร์ และให้สอบคัดเลือกเป็นนักศึกษาเฉพาะผู้ที่เรียนดี ในศิลปะวิทยาการจีน การศึกษาวิทยาศาสตร์ตะวันตกเพิ่มเติมจากเดิมที่ศึกษาภาษาได้ทำให้เกิดการ โต้แย้งทางภูมิปัญญาอย่างรุนแรงระหว่างฝ่ายพระองค์เจ้ากุงกับฝ่ายอนุรักษนิยมซึ่งมีทวอเหยียน (Wo-jen, ถึงแก่อนิจกรรมใน ค.ศ. 1871) เป็นผู้นำ ทวอเหยียนเป็นราชเลขาธิการชาวมองโกล (Grand secretary) ประธานราชบัณฑิตยสถานอันหลิน ประธานของกระทรวง 6 กระทรวงสืบต่อเนื่องกันมา ที่สำคัญคือ เขาเป็นพระอาจารย์ พระพี่เลี้ยงและพระอภิบาล (Tutor) ในจักรพรรดิฉู่เจี๋ย เขาเป็น บัณฑิตคดีขงจื้อแนวใหม่สายจูสี (Chu Hsi)

ใน ค.ศ. 1867 ทวอเหยียนได้ทำบันทึกกราบบังคมทูล คัดค้านการศึกษาวิทยาการตะวันตก ด้วยเกรงว่าจะก่อเกิดอิทธิพลตะวันตกต่อพื้นฐานเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรม เขาเห็นว่า วิทยาศาสตร์มี คุณประโยชน์น้อย ไม่คุ้มค่าที่จะเรียน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาประเทศชาติได้ การแก้ปัญหาชาติ ต้องมุ่งแก้ปัญหาที่จิตใจผู้คน มิใช่ใช้องค์ความรู้ตะวันตก ต้องเข้มงวดกับความประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน ตั้งมั่นในธรรม เขายืนยันมั่นคั่งว่าจิตใจสำคัญกว่าวิชาการความชำนาญ อีกประการหนึ่ง การศึกษาวิทยาการตะวันตกย่อมลบล้างการศึกษาวิทยาการจีนซึ่งเน้นจิตใจ ถ้าศึกษาวิทยาการตะวันตกที่เน้นวิชาการความชำนาญ จะทำให้จิตวิญญาณไร้คุณธรรม อีกทั้ง เป็นการขายวิญญาณจีนแก่วิทยาการตะวันตกจนสุดสิ้นความเป็นจีน ท้ายสุด คนจีนย่อมตกเป็น ทาสศิโรราบต่อชาวตะวันตก ทวอเหยียนกราบบังคมทูลวิงวอนขอพระราชทานพบทวนพระราชดำริ และพระราชวินิจฉัย⁶¹

บันทึกของสำนักงานการต่างประเทศกราบบังคมทูลโต้แย้งว่า ความคิดของทวอเหยียนเป็น ความคิดเดิมของสำนักงานการต่างประเทศ และค้นพบว่าเป็นความคิดที่มีแต่ความยากลำบากอย่าง ช่วยมิได้ สำนักงานการต่างประเทศได้แสดงวิธีการคัดเลือกคนจีนเฉพาะผู้ที่ป็นนักเรียนเก่ง วิทยาการจีนให้เข้าโรงเรียนสอนภาษา เพื่อป้องกันมิให้หันผิดเป็นชอบหลงนิยมลัทธิธรรมตะวันตก

จนมีความประพฤติปฏิบัติไว้คู่เนรรมดั่งที่ทอเหย็นกั้วล สำนักงานการต่างประเทศได้แสดงวิธีการศึกษาแนวใหม่ คือ การศึกษาทั้งวิทยาการจีนและวิทยาการตะวันตก กำหนดผู้ศึกษาต้องเป็นคนดี มีสติปัญญาความสามารถ มีวิจารณ์ญาณที่จะแยกแยะผิดชอบชั่วดีและรู้จักประยุกต์ความรู้ทั้งสองด้าน⁶²

ท้ายที่สุดใน ค.ศ. 1871 เจิงกั้วฝานและหลี่หุงจางก็ได้ทำบันทึกกราบบังคมทูลสนับสนุนสำนักงานการต่างประเทศ⁶³ และสนับสนุนการส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศเพื่อจะได้กลับมาเผยแพร่วิทยาการตะวันตก ไม่ต้องพึ่งพาชาวตะวันตกในระยะยาวนาน สนธิสัญญาที่จีนทำกับสหรัฐอเมริกาได้อนุญาตให้นักเรียนจีนเรียนร่วมกับชาวอเมริกา เจิงและหลี่ได้ชี้แนะว่า การตั้งคลังสรรพาวุธ (Arsenals) เพื่อผลิตอาวุธและการตั้งโรงเรียนสอนภาษาคือ จุดเริ่มต้นของการที่คนจีนจะต้องต่อสู้เพื่อลุกขึ้นมาอีก การศึกษาวิทยาการตะวันตกเป็นการศึกษาเทคนิคตะวันตกที่เหนือกว่าเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ อาทิ ผลิตอาวุธ ไม้มีการศึกษาวิทยาการประเภทอื่น ๆ ที่จะเป็นอันตรายต่อศิลปวิทยาการและอารยธรรมจีน

บันทึกเจิงและหลี่ได้แสดงแผนการศึกษาต่างประเทศที่จะต้องมี การสอบคัดเลือกนักเรียนที่ทั้งดีทั้งเก่ง มีข้าหลวงไปกำกับการศึกษาต่างประเทศและให้นักเรียนเรียนวิทยาการหลายด้านเพื่อจะได้ชำนาญวิชาการ ในการศึกษาต่างประเทศ ส่ามและครูดามไปสอนศิลปวิทยาการจีนแก่นักเรียนด้วย เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้รอบรู้ศิลปวิทยาการจีนและตะวันตก แผนการศึกษาดังกล่าวได้คาดหวังผลว่า จะสามารถผลิตนักศึกษาได้ตามประสงค์ประมาณ 5 ใน 10 คนตามอัตราส่วน⁶⁴

ในที่สุด พระราชสำนักยินยอมตามความเห็นของสำนักงานการต่างประเทศ ให้ตั้งภาควิชาใหม่เพื่อศึกษาวิทยาศาสตร์หลายสาขา อาทิ คณิตศาสตร์ สรีรวิทยา เคมี ฟิสิกส์ ภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยา กลศาสตร์ ชีววิทยา เศรษฐศาสตร์การเมือง กฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า ไม่มีการศึกษาประวัติศาสตร์ชาวตะวันตก พระราชสำนักสนับสนุนความเห็นของสำนักงานการต่างประเทศ โดยยินยอมให้จัดส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศใน ค.ศ. 1872 เป็นการยินยอมหลังจากที่ได้โต้แย้งกันอย่างหนักมาช้านานกว่า 10 ปี

2.5 การพัฒนาเศรษฐกิจ

ราชวงศ์ชิงเฉกเช่นคนจีนทั่วไปที่ตระหนักดีว่า ปัญหาอมตะของสังคมจีนคือความยากจน ปัญหาทำให้รัฐขาดความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพราะเศรษฐกิจการเกษตรคือรายได้สำคัญของรัฐ เมื่อประชาชนไม่สามารถยังชีพด้วยการเกษตรให้อยู่รอดได้ด้วยเหตุอันใดก็ตาม ประชาชนยากจน รัฐขาดรายได้จากภาษีส่วนใหญ่จากการเกษตร ก็จะยากจนด้วยความยากจนทำให้เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมและกบฏ จักรวรรดิขาดความสงบสุขและความมั่นคงปลอดภัย กบฏในศตวรรษที่ 19 ส่วนเกิดขึ้นด้วยสาเหตุใหญ่คือ ปัญหาความยากจน เพราะฉะนั้น การที่จะพัฒนาจีนให้เข้มแข็งด้วยตนเองจึงต้องเห็นความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ จะต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจและมั่งคั่งก่อนเป็นเบื้องต้นจึงจะพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งได้สำเร็จ ดังที่หลี่หุงจางผู้ว่าการ

ที่เวลาจริงเข้ามีส่วนร่วมใน ค.ศ. 1878 ได้ประกาศสังเคราะห์หนึ่งว่า “ความอ่อนแอหรือรั้งของจีนเกิดจาก ความล้าหลัง”⁶⁶

ระหว่าง ค.ศ. 1860-1880 : ช่วงครึ่งนี้ได้ผู้เชี่ยวชาญที่จะฟื้นฟูบูรณะการเกษตรตามพื้นที่เพาะปลูกที่ถูกทิ้งร้างหรือเสื่อมโทรม ส่งเสริมให้เพาะปลูกโดยสหกรณ์หรือสหกรณ์ให้ แจกจ่ายพันธุ์พืชและเมล็ดพืช เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อช่วยเหลือให้ชาวนาปลูกพื้นที่นาได้อีก ตลอดจนส่งเสริมให้ไปอเมริกาไป แครวิตเตอร์ของอเมริกาที่ปลูกทางตะวันตกเป็นแก๊งค์ของการที่ราชวงศ์และข้าราชการนักปฏิวัติจะพัฒนาการทหาร การเงินเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมแบบตะวันตก การพัฒนาการทหารให้เจริญและทันสมัยแบบตะวันตก โดยเห็นแก่ตัว ยังทำให้ท้ายสุดเกิดความจำเป็นต้องพัฒนาเกษตรกรรมให้เป็นเกษตรอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้ว่ารัชสมัยจักรพรรดิเฉิงจื่อ มีการเร่งรัดพัฒนาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแบบตะวันตก พัฒนาการอุตสาหกรรมและการทหาร ต่อมาการพัฒนาดังกล่าวได้ทำให้เกิดความจำเป็นต้องพัฒนาอุตสาหกรรม เพราะการซื้อหาอาวุธยุทโธปกรณ์และเรือรบ สิ้นเปลืองกว่าจะหาผลิต ต้องสั่งการตะวันตกไม่สิ้นสุด จึงจำเป็นต้องตั้งโรงงานผลิตอาวุธ โรงงานผลิตปืนแล้วและบริษัทรถยนต์และรถไฟ การรวมและตั้งตู้เรือต่อเรือและท่าเรือ การผลิตแบบตะวันตก จึงจะให้ได้ปริมาณ มากต้องวางพิธีวิธานศาสตร์และเทคโนโลยี เครื่องจักรและบุคลากรชำนาญการ ตลอดจนต้องสร้างระบบการศึกษาแบบตะวันตกและโรงเรียนที่ทันสมัย จีนจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาและศิลปวิทยาการตะวันตก ต้องตั้งสถาบันการศึกษาและส่งนักเรียนไปศึกษาในโลกตะวันตก ซึ่งรวมทั้งไปยังหัวเมืองและเมืองต่าง ๆ ชาวชาวตะวันตกเป็นที่ปรึกษา ผู้จัดตั้งการศึกษา จัดตั้งกิจการค้าอุตสาหกรรม และธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรมเชิงผู้บริหารกิจการ ต้องอาศัยทุนดำเนินการจากสถาบันการเงินของตะวันตก การตั้งโรงงาน กิจการเรือและธุรกิจใหญ่จำเป็นต้องพัฒนาการขนส่ง การคมนาคมและการสื่อสาร เพื่อประโยชน์ในการทหาร การค้า การอุตสาหกรรมและเงินจำเป็นที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและบริหารผ่านกันโดยปริยายที่จำเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาการรถไฟ การเดินเรือแบบตะวันตก การตั้งกิจการหนึ่งอีกทำให้ตั้งตั้งกิจการอื่นๆ ประกอบให้ครบวงจร การพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นให้มีอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้นโดยเหตุจำเป็นที่เป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกันเป็นปฏิริยาถูกใช้

โดยธรรมชาติแล้ว การประกอบกิจการน่าจะมาจากพ่อค้านักธุรกิจ แต่สังคมจีนรังเกียจอาชีพค้าขายและธุรกิจ พ่อค้าเองก็ไม่มีความเพียงพอที่จะลงทุนอุตสาหกรรมได้ ถึงแม้จะมีทุนเพียงพอ พ่อค้าทั่วไปเต็มใจที่จะลงทุนตั้งกิจการก็มีไม่มากนัก เพราะรัฐควบคุมและเอาประโยชน์จากพ่อค้านักธุรกิจ⁶⁷ ยิ่งไปกว่านั้น ขุนนางควบคุมการอุตสาหกรรมเป็นหลักในสังคมจีน ดังนั้น การตั้งตู้เรือ ตัดตั้งเครื่องจักรแบบจีน จึงชาวตะวันตกดำเนินการ ทุนสร้างตู้เรือสูงลิบหลายล้านตำลึง การต่อเรือแต่ละลำต้องลงทุนสูงมาก⁶⁸ ในระยะแรก การพัฒนาอุตสาหกรรมจำเป็นจะระดมทุนสาธารณะ ส่วนใหญ่ที่นายทุนคือ ข้าราชการและขุนนาง ส่วนนายทุนเอกชนเป็นเหตุเริ่มต้นของลัทธิทุนนิยมรัฐและข้าราชการ (State-owned Capitalism)

กิจการที่ใหญ่ที่สุดและตั้งขึ้นก่อนคือ บริษัทพ่อค้าจีนเดินเรือเดินไฟ (China Merchant Steam Navigation Company) ที่เชื่อมโยงถึงกันใน ค.ศ. 1872 เป็นกิจการที่รัฐและเอกชนลงทุนร่วมกัน มีประชาชนถือหุ้นด้วย ผู้ริเริ่มและดำเนินกิจการคือ หลี่หุงจาง บริษัทเดินเรือนี้ทำหน้าที่ขนส่งผู้โดยสาร ยุกทอปัจฉัย สินค้าและบริการ กิจการก้าวหน้ามาก สามารถแข่งกับอังกฤษและฝรั่งเศสได้ในทางการเดินเรือ ชายฝั่งทะเลและแม่น้ำแยงซีและเดินเรือไปไกลถึงญี่ปุ่นที่ถือเป็นสปีดริงก์ปรีแอนด์โอสทอนเรือผู้บุกเบิก แต่ผู้ควบคุมกิจการคือ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และคอมปรอดอร์

กิจการของรัฐและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ย่อมได้รับการสนับสนุนจากรัฐในด้านการศึกษา แต่ผู้บริหารจัดการเป็นพ่อค้าและนักธุรกิจที่ผ่านไถ่อยู่เป็นชาวตะวันตก (Government-supervision and Merchant-management) หรือเป็นกิจการที่รัฐหรือข้าราชการร่วมกับพ่อค้าในธุรกิจเงินและตะวันตก ในการบริหารจัดการ (Co-management) ระบบบริหารจัดการทั้งสองแบบดังกล่าว เป็นขอบเขตกิจการ กิ่งธุรกิจ ใช้ทั้งระบบราชการเงิน และเทคโนโลยีการบริการแบบตะวันตก^๖ แบบอย่างของการที่รัฐกำกับดูแลกิจการโดยมีพ่อค้าบริหารจัดการ นั้น มิได้เป็นนวัตกรรมแต่อย่างใด แบบอย่างเห็นมีมาช้านานแล้วในประวัติศาสตร์ กิจการแบบบอยอย่างเห็นที่ขึ้นเมื่อคือ กิจการท่าเกลือ กิจการของรัฐหรือข้าราชการส่วนใหญ่มีผู้จัดการ 2 คน คนหนึ่งเป็นผู้บริหารจัดการแท้จริง อีกคนหนึ่งมักเป็น ข้าราชการ (Taotai) เป็นผู้ประสานงาน รับการรายงาน โดยอาศัยตำแหน่งราชการและตำแหน่ง ในหน้าที่เพื่อเอาประโยชน์และอภิสิทธิ์ อาทิ ขอบเขตภาษี ยอดตั้งขึ้นตอพระเป็นบรรณาการ เป็นต้น ข้าราชการผู้เป็นนายทุนเป็นผู้ทำการพัฒนา อุตสาหกรรม โดยทำให้กิจการขึ้นใหม่เสรีไกลเหนือราชการ หรือราชการควบคุม บริหารจัดการกิจการในลักษณะปกป้องและผูกขาด มิให้กิจการแข่งขันได้จากรา บรรดาผู้นำจึงสวมวิญญาณเป็นหัวขบวนในการผูกขาดมากกว่าการแข่งขัน ในเดือนมิถุนายนและการเสี่ยงซึ่งเป็นหัวใจของการบริหารจัดการ กิจการตามครรลองลัทธิทุนนิยมตะวันตก^๗

เอกชนคนจีนเป็นนายทุนน้อย มิใช่อาศัยการร่วมทุนกับรัฐหรือข้าราชการหรือกับชาวตะวันตก กิจการเอกชนมักไม่เจริญก้าวหน้า อุปสรรคใหญ่คือ การขาดแหล่งทุน เทคโนโลยีและการจัดการ ขาดตลาดการค้าและบุคลากรผู้ชำนาญการค้าและธุรกิจ รัฐและข้าราชการสนับสนุนการลงทุนน้อย ทว่ากำกับดูแลและควบคุมกิจการเอกชนจากจนถึงการกีดกันเป็นของรัฐและ ข้าราชการโดยพฤตินัย เป็นของเอกชน ในนาม รัฐและข้าราชการยังเอาประโยชน์แห่งหนึ่งของ กิจการเอกชนทุกวิถีทางเท่าที่จะเป็นไปได้ ที่นับว่าเป็นอุปสรรคใหญ่อีกประการหนึ่งคือ กิจการเอกชน แยกที่จะแข่งขันได้กับกิจการของรัฐหรือของ ข้าราชการและกิจการของชาวตะวันตก มิใช่ประโยชน์ของ รัฐ และข้าราชการและลัทธิทุนนิยมตะวันตกเป็นเสมือนโชครวนขนาดใหญ่อีกประการหนึ่งคือ การพัฒนาเติบโตใหญ่ การพัฒนาเงินไว้ทันสมัย จึงไม่มีผลก่อเกิดลัทธิทุนนิยมของเอกชนจีนแต่อย่างใด

กิจการอุตสาหกรรมทั้งของรัฐ ของข้าราชการและของเอกชนคนจีนมีบุคลากรนำเงินบางส่วนใหญ่เป็น “ลูกท้อหลานเฮอ” อาศัยเส้นสายเครือข่ายอิทธิพลเข้าไปดำรงในกิจการนี้เอา

ประโยชน์จากกำไรมหาศาลของกิจการ กิจการอุตสาหกรรมทุกประเภทดังกล่าว แม้มีกำไร
จึงเหมือนไม่มีกำไร ประสบความสำเร็จหรือไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ดังนั้น แม้ไม่มีกิจการชาวตะวันตก
เป็นคู่แข่งเลย กิจการอุตสาหกรรมจีนก็ยากที่จะพัฒนาให้เติบโตใหญ่ได้ในท่ามกลางข้าราชการ
ผู้สับสนเลือนเนื้อกิจการจนชาวฮิดเป็นปกติวิสัย

3. การรักษาความมั่นคงภายใน

3.1 อวสานแห่งอาณาจักรสวรรค์: อาทิตยอัสดง

เมื่อสิ้นปี ค.ศ. 1853 อาณาจักรสวรรค์ได้ควบคุมลุ่มแม่น้ำแยงซี ซึ่งเป็นอยู่ชาวฮัน
และศูนย์กลางการค้าสำคัญระหว่างประเทศ กบฏยังกระตุ้นให้สมาคมลับดาบน้อยฉวยโอกาสเข้าร่วมความ
เคลื่อนไหว เข้ายึดนครเซียงไฮ้ในคืนด้วย อังกฤษ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสต้องประกาศ
ชุมนุมกำลังเพื่อป้องกันเขตนิคมและแสดงเจตจำนงตั้งตนเป็นกลางในสงครามกลางเมือง อย่างไรก็ตาม
ท้ายสุดปีต่อมาชาวตะวันตกได้บริหารการศุลกากรแทนเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เป็นการเพิ่มพูนผลประโยชน์
จนนโยบายเป็นกลางเป็นไปได้

ในแนวรบตะวันตก ใน ค.ศ. 1854 กองทัพไต้หวันสามารถพิชิตกองทัพพูหนานของเจิ้งกั๋วฝาน
1 ครั้ง และพิชิตกองทัพเรือของเจิ้งกั๋วฝาน 1 ครั้ง แต่กองทัพไต้หวันต้องล่าถอยกลับนครหลวงนานกิง
ที่ถูกกองทัพหลวงของราชวงศ์ปิดล้อมเพื่อตัดเส้นทางชีวิต การที่อาณาจักรสวรรค์ยื่นหยัดอยู่ได้
ย่อมเป็นเครื่องประจักษ์ว่า กองทัพราชวงศ์ไร้ความสามารถ ราชวงศ์แทบสิ้นเนื้อประดาตัว ไม่สามารถ
จัดกองทัพได้เองนับแต่ปราศัยใน ค.ศ. 1856 อาณาจักรสวรรค์เองแทนที่จะเป็นฝ่ายได้เปรียบเต็มที่
กลับต้องเผชิญความแตกแยกกันเองตั้งแต่เดือนกันยายนปีนั้น กองทัพราชวงศ์จึงฉวยโอกาสระดม
โจมตีบริเวณทิศเหนือและทิศใต้ของลุ่มแม่น้ำแยงซี สองปีต่อมา ได้รุกเข้าประชิดนครนานกิงและอันกิง
(Anking) เมืองอันกิงเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ถ้ายึดได้เมืองนี้ อวสานย่อมไปถึงนครหลวงนานกิงเร็วขึ้น
ย ยุทธภูมิมัซันโท (Sanho, บนฝั่งตะวันตกของทะเลสาบเจาโห้, Chaoho, ห่างจากเมืองทงโจว, Luchow
ประมาณ 45 กิโลเมตร) อาณาจักรสวรรค์ได้รับชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่เหนือกองทัพภูมิภาคของ
เจิ้งกั๋วฝานในวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1858 เจิ้งกั๋วฝานทวนกลับไปปิดล้อมนครหลวงนานกิงอีก
ในกลางปี ค.ศ. 1860

ถึงกระนั้น การปิดล้อมนครนานกิงก็ยังคงประสบความยากลำบากเช่นเคย เมื่อราชวงศ์ชิง
สูญเสียค่ายด่านใต้แก่ฝ่ายไต้หวัน อุปราชเหอกุ้ยจิง (Ho Kuei-ching) แห่งกลุ่มมณฑลเหียงเกียง
(Liangkiang, ประกอบด้วยมณฑลเหียงสู, เหียงสี และอันฮุย) ถูกปลดออกจากตำแหน่ง เจิ้งกั๋วฝาน
เข้ารับตำแหน่งแทนในกลางปี ค.ศ. 1860 และได้เป็นข้าหลวงกิจการทหาร (Commissioner for
Military Affairs) ในลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนล่าง มีอำนาจบังคับบัญชากองทัพบกและกองทัพเรือในพื้นที่
บริเวณเหนือและใต้ของลุ่มแม่น้ำแยงซี การบัญชาการศึกจึงเริ่มมีความเป็นอิสระหนึ่งอันแต่ียวกัน

ค.ศ. 1861 ฝู้อันเป็นศูนย์กลางการค้าใหญ่มาก อังกฤษจึงเจรจาขอให้ละเว้นการยึดฝู้อัน เมื่อเจรจาไร้ผล อังกฤษและฝรั่งเศสจึงเข้าไปมีบทบาทในสงครามกลางเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บทบาทที่ทั้งรับจ้างรบ ขยายอาวุธให้ราชวงศ์ชิง ให้ยืมบุคลากรชำนาญการศึก ใช้เรือรบและกำลังทหารเพื่อปกป้อง นครเซี่ยงไฮ้และหนิงโป และประกาศห้ามขนส่งสินค้าไหมถึงขึ้นบก (Embargo)

สงครามกลางเมืองในท่ามกลางภาคกลางตามบริเวณเมืองท่าเปิด ทำให้ชาวตะวันตกจำเป็นต้องจัดตั้งกองทัพทหารรับจ้างไม่ประจำการ (Irregular Mercenary) มีทั้งคนจีนและชาวตะวันตก เพื่อปกป้องเขตนิคมและผลประโยชน์ของตน กองกำลังนั้นเติบโตใหญ่และเข้าร่วมกับกองทัพของราชวงศ์ โดยชาวตะวันตกเป็นผู้บำรุงกองกำลังของตนด้วยการจ้างรบด้วยเงินดีและได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินหลายด้วย ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1862 ราชวงศ์ชิงได้ตั้งชื่อให้กองกำลังนั้นว่า กองทัพพิชัยอนันต์ (Ever Victorious Army) มีผู้บัญชาการทางการคือ หลี่หุงจาง มีหน้าที่ปฏิบัติการทางทหารในบริเวณโดยรอบนครเซี่ยงไฮ้ ห่างไม่เกิน 50 ไมล์ ผู้บัญชาการเฟรเดอริก ทาวด์เซนต์ วอร์ด (Frederic Townsend Ward) เสียชีวิตในการรบที่เจอสี (Tzehsi, มณฑลเจ้อเจียง) ในเดือนกันยายน ชาวอเมริกันชื่อ เอช. เอ. เบอริเจวิน (H. A. Burgevine) ได้รับตำแหน่งแทน แล้วต่อมาเปลี่ยนเป็นนายทหารอังกฤษชื่อร้อยเอกชาร์ลส์ จี. กอร์ดอน (Captain Charles G. Gordon) ต่อมา กองกำลังนั้นขึ้นการบังคับบัญชาต่อกองทัพอันสุยของหลี่หุงจาง ปฏิบัติการทางทหารประสานกับหลี่หุงจางในมณฑลเกียงสู รัสเซียเองก็ได้สนับสนุนการรบของฝ่ายราชวงศ์ชิง โดยมอบปืนไรเฟิล 10,000 กระบอกและปืนใหญ่ 50 กระบอกให้พร้อมทหารเพื่อสกัดมิให้ไต้หวันโจมตีนครเซี่ยงไฮ้ใน ค.ศ. 1860

การที่ชาวตะวันตกต้องใช้กำลังทหารเข้าแทรกแซง (Intervention) ในสงครามกลางเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1860 ได้ทำให้ไต้หวันดำเนินการรบได้ยากขึ้น แผนโจมตีฝู้อันต้องถูกยกเลิกในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1861 หมายมุ่งเฉพาะป้องกันนครหลวงของตน โดยระวังรักษาเมืองหน้าด่านอันกิ่งไว้เต็มที่ ในปลายเดือนเมษายน สงครามชิงเมืองอันกิ่งได้ระเบิดขึ้นโดยผลัดกันรุกผลัดกันรับ และผลัดกันปิดล้อม (Encirclement) และตีหักการปิดล้อม (Counter-encirclement) นักประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์ ยกย่องวีรกรรมไท่กิงที่อันกิ่งครั้งนั้นมาก ท้ายสุด กองทัพราชวงศ์ได้ครอบครองเมืองอันกิ่ง กองทัพไต้หวันยังคงรุกคืบหน้าเข้าครอบครองมณฑลเจ้อเจียงได้ในเดือนธันวาคมปีนั้น แต่ทดแทนการสูญเสียอันกิ่งมิได้เสีย อีกทั้ง กองทัพไต้หวันยังต้องล่าถอยจากการโจมตีเมืองหนิงโป เมื่อเผชิญการป้องกันอย่างเข้มแข็งของกองทัพราชวงศ์และกองทัพพิชัยอนันต์ของชาวอังกฤษ

ในปี ค.ศ. 1861 ศึกใหญ่อยู่ที่นครเซี่ยงไฮ้ สถานการณ์ในเมืองวิกฤติมาก ด้วยข่าวลือไต้หวันเตรียมบุก สำนักงานการต่างประเทศติดต่อขอร้องให้อังกฤษและฝรั่งเศสช่วยเหลือราชวงศ์ในการรักษาเมือง และติดต่อประกาศจ้างทหารรบโดยตั้งรางวัลอย่างงาม ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1862 กองทหารจีนประสานกับกองกำลังของชาวตะวันตกเตรียมตั้งรับเต็มที่

ศึกครั้งนั้นใหญ่หลวงมากจนเจิ้งกั้วฝานต้องกราบบังคมทูลจักรพรรดิให้ทรงแต่งตั้งโจจงถัง (Tso Tsung-t'ang) เป็นรองแม่ทัพเพื่อปราบกบฏที่มณฑลเจ้อเจียง บรรดาข้าราชการและพ่อค้านครเซี่ยงไฮ้เองก็ได้ขอร้องให้เจิ้งกั้วฝานส่งทหารไปป้องกันเมือง เจิ้งกั้วฝานไม่ต้องการแยกกำลังทหารจากการปิดล้อมนครนานกิง จึงส่งหลี่หุงจางไปจัดตั้งกองทัพขึ้นใหม่เรียกว่า กองทัพอันฮุย (Anhui Army) ในฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ. 1862 เจิ้งกั้วฝานได้กำหนดแผนปฏิบัติให้เจิ้งกั้วจวน (Tsêng Kuo-chuan) น้องชายโงมตีนครเทียนจิน รองแม่ทัพโจจงถังโจมตีมณฑลเจ้อเจียงคืน โดยฝรั่งเศสจัดกำลังเข้าร่วมปฏิบัติการด้วย เป็นกองทหารไรเฟิล (Riflemen) รองแม่ทัพหลี่หุงจางโจมตีนครซูโจว (Suzhou) และจางโจว (Changzhou) ส่วนกองทัพจีนอื่นและกองกำลังชาวตะวันตกโจมตีมณฑลเกียงสูและเจ้อเจียงด้วย การรวมพลังกันหลายด้านและการที่ชาวตะวันตกร่วมมือกันนั้น ย่อมทำให้อาณาจักรสวรรค์เป็นฝ่ายตกอยู่ในสถานการณ์ทหารเป็นรอง ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1862 กองเรืออังกฤษและฝรั่งเศสยกพลขึ้นบกที่อ่าวหางโจวและยึดเมืองหนึ่งไปไว้ได้

ในการปิดล้อมนครหลวงนานกิงซึ่งเป็นแนวรบกลาง (Central Front) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1862 หลี่หุงจางเปิดแนวรบตะวันออก ตั้งกองบัญชาการที่นครเซี่ยงไฮ้ โจจงถังเปิดแนวรบใต้ เพื่อควบคุมมณฑลเจ้อเจียง การเปิดแนวรบหลายด้านมีจุดประสงค์ที่จะกระจายการรบหลายด้าน บันทอนพลกำลังส่วนกลางของนครหลวงนานกิงและส่วนภูมิภาคในมณฑลเกียงสูและเจ้อเจียง ถึงกระนั้น ในการรบบนด้าน ไทผิงก็ยังพิชิตศึกที่ไทจาง (Taitang) และจิงปู (Chingpu) อย่างง่ายดาย เพราะชาวตะวันตกตระหนักว่าชาวจีนกำลังใจในการป้องกันตนเอง โจจงถังเองถึงขนาดออกปากว่า “ชาวต่างด้าวฉลาดกลัวไอ้ขบถผมยวามากเหมือนเรา”⁷⁰ อย่างไรก็ตาม แม่ไทผิงจะปฏิบัติการทางทหาร ด้อยู่บ้าง แต่ก็ต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบในสถานการณ์ทางทหาร

การรบในบริเวณรอบนครเซี่ยงไฮ้ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1862 ได้ทวีความรุนแรงเข้มข้นยิ่งขึ้น เมื่อแม่ทัพหลี่หุงจางนำกองทัพอันฮุยมาถึงนครเซี่ยงไฮ้ภายหลังเดือนนั้น หนึ่งเดือนต่อมา หลี่หุงจางได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นผู้ว่าราชการมณฑลเกียงสูตามคำกราบบังคมทูลแนะนำของเจิ้งกั้วฝานเอง การรบยังคงดำเนินต่อไปโดยผลัดกันรุกผลัดกันรับ กองทัพไทผิงยังขาดขวัญกำลังใจ และการส่งกำลังบำรุงไม่มีประสิทธิภาพ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1862 กองทัพไทผิง ถูกเรียกกลับไปช่วยป้องกันนครหลวงนานกิง

ในแนวรบตะวันออก ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1862 มีการรบใหญ่ที่เจ้อสี (Tzehsi, มณฑลเจ้อเจียง) นายวอร์ด ผู้บัญชาการกองกำลังตะวันตกเสียชีวิตในการรบ ในการปิดล้อมนครซูโจว เมืองหลวงของมณฑลเกียงสู มีการเจรจาว่านล้อมทหารไทผิงให้ยอมจำนน แต่ก็มี การสืบจารกรรมจนท้ายสุด กองทัพหลี่หุงจางเข้าเมืองได้ในวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ. 1862 ไล่ตีถูกสังหารพร้อมทหารไทผิงประมาณ 20,000 คน เมื่อสิ้นปี ค.ศ. 1862 อาจจะกล่าวได้ว่า อาณาจักรสวรรค์ได้สูญเสียมณฑลเจ้อเจียงและเกียงสูไปแล้ว นครหลวงนานกิงถูกปิดล้อม ผู้คนอดอยากหิวโหย เกิดความมระส่ำ

ระสายภายใน กองทัพไทผิงยังคงยืนหยัดอยู่ต่อไป มีชาวตะวันตกรีบจ้างเป็นทหารให้ เช่น นายเบอร์เจวิน พ่อค้าชาวสหรัฐอเมริกาและอังกฤษลกลอบขายอาวุธให้

ใน ค.ศ.1864 สภาพการณ์คับขันมากสำหรับอาณาจักรสวรรค์ผู้สูญเสียนครหางโจว (มีนาคม) กองทัพไทผิงในมณฑลเจ้อเจียงระส่ำระสาย ในเดือนพฤษภาคม ไทผิงสูญเสียนครซูโจวและจางโจว (Changzhou) แนวรบใต้ของไทผิงสลายตัวลงแล้ว หุ่นสิ่วฉวนทรงพระประชวรหนักและสวรรคต ในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1864 ขณะตกอยู่ในวงล้อม ถึงกระนั้น ราชวงศ์ชิงก็ยังตำหนิ เจิงกั๋วฝานว่าพิชิตนครหลวงนานกิงไม่ได้ และสั่งให้หลี่หุงจางประสานการรบกับเจิงกั๋วฉวนในเดือน มิถุนายนในการโจมตีนครหลวงนานกิง แต่หลี่หุงจางเพิกเฉย ไม่ต้องการชิงผลงานจากแม่ทัพ 2 พันห้อง ในวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1864 เจิงกั๋วฉวนสั่งระเบิดอุโมงค์กำแพงนานกิงที่มีความยาว 15,000 กิโลเมตร กำแพงทลายลงกว้างประมาณ 60 เมตร วันต่อมา กองทัพจีนเข้าเมือง กองทัพหูหนานได้ ปล้นสะดม ฆ่าฟัน เผาผลาญมหนานครถึง 7 วัน 7 คืนจนเหลือแต่ซาก

ชัยชนะครั้งนั้น เป็นชัยชนะเด็ดขาดด้วยฝีมือแม่ทัพเจิงกั๋วฝาน ? หรือเป็นชัยชนะโดยบังเอิญ อื่นเกี่ยวพัน คือ ชัยชนะของหลี่หุงจางเหนือดินแดนระหว่างนครหลวงนานกิงกับนครเซียงไฮ้ กองกำลังพิชัยอันตร่วมรบ? ชัยชนะของโจจุงถิงในมณฑลเจ้อเจียงโดยมีกองกำลังไรเฟิลฝรั่งเศสร่วมรบ ? อย่างไรก็ตาม ไม่มีข้อกังขาเลยว่า การที่นานกิงแตก เป็นจุดเริ่มต้นอวสานของอาณาจักรสวรรค์ นักประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์ถือว่าเป็นความล้มเหลวของการปฏิวัติไทผิง⁷¹

แม้อาณาจักรสวรรค์จะถึงกาลล่มลง แต่กบฏไทผิงยังมีอำนาจอิทธิพลต่อไปอีกหลายปี จักรพรรดิผู้ทรงพระเยาว์เสด็จหนีไปนครหูโจว มณฑลเจ้อเจียงในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1864 ณ มณฑลเกียงสี กองทัพไทผิงของแม่ทัพหลี่ฮื่อเสียน (Li Hsih-hsien) และหวังไห่หยาง (Wang Hai-yang) ยังยืนหยัดอยู่ แม่ทัพโจจุงถิงต้องตามไปปราบจนราบคาบในเดือนพฤษภาคม ปีต่อมา ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซี กบฏไทผิงยังคงต่อต้านจนแม่ทัพเจิงกั๋วฝานต้องใช้ยุทธศาสตร์ปิดล้อม แต่ก็ล้มเหลวหลายครั้ง ชาวนาและชนกลุ่มน้อยยังคงลุกฮือทั่วไปทั้งแผ่นดิน เป็นไฟไหม้ลามทุ่ง กบฏไทผิงไปตั้งมั่นตามมณฑลอันฮุย เกียงสี กวางตุ้ง และฝูเจี้ยน และท้ายสุดถูกปราบในเดือนกันยายน ค.ศ. 1866 ส่วนกบฏไทผิงที่ฝังเหนือของแม่น้ำจางเจียง (Chang-chiang) ไปรวมตัวกับกองทัพของ กบฏเหนียน แม่ขยายอำนาจครอบงำถึง 8 มณฑล แล้วถูกปราบได้อีกที่จีผิง (Chihp'ing, มณฑลชานตง) ใน ค.ศ. 1868 ด้วยฝีมือของเจิงกั๋วฝาน หลี่หุงจางและโจจุงถิง การต่อต้านอย่างเหนียวแน่นระหว่าง ค.ศ. 1864-1868 นั้น ทำให้ราชวงศ์ชิงแทบล้มทั้งยืน สิ้นเนื้อประดาตัว ด้วยเหตุสูญเสียงบประมาณ ไปในการระดมสรรพกำลังปราบกบฏ กบฏไทผิงสิ้นสมปรานแล้วใน ค.ศ. 1868 ผู้พิชิตเองก็มิได้ตก อยู่ในสภาพดีไปกว่าผู้พ่ายเลย

ตั้งแต่ ค.ศ.1856 แม้กบฏไทผิงจะหมายมุ่งขยายอำนาจในลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนล่าง แต่อณาจักรสวรรค์เริ่มมีปัญหา การบริหารส่วนกลางไม่เข้มแข็งเพียงพอที่จะอำนวยความสะดวกทั่วยุทธ

เพราะลำพังแม่ทัพเก่งกล้าในสนามรบยังไม่เป็นปัจจัยหลักเพียงพอที่จะชี้ขาดการศึกได้ อาณาจักรสวรรค์ดำรงคงอยู่ได้ยาวนานถึง ค.ศ. 1863 ด้วยเหตุมีศักยภาพทางทหารเหนือกว่าฝ่ายราชวงศ์และราชวงศ์ซึ่งเองมีระบบการปกครองที่เสื่อมถอย กองทัพชาตชวัญกำลังใจในการปราบกบฏการรบครั้งใหญ่ได้อุบัติขึ้นอีกใน ค.ศ. 1860 เมื่ออาณาจักรสวรรค์มีแผนยึดอุ๋ฮั่นอีกครั้งหนึ่งในเดือนกันยายน ค.ศ. 1860 แต่เมื่อมหาอำนาจตะวันตกได้เข้าร่วมกองทัพราชวงศ์ซึ่งเพื่อปกป้องอุ๋ฮั่นแผนนั้นก็ล้มเหลว เพราะอาณาจักรสวรรค์ลังเลที่จะเข้ายึดอุ๋ฮั่น อาณาจักรสวรรค์ยังคงยืนหยัดอยู่ต่อไปโดยไม่มีที่ท่าว่าราชวงศ์ซึ่งจะสามารถปราบปรามได้เด็ดขาด อาณาจักรสวรรค์ถึงกาลพิเนาศด้วยน้ำมือของกบฏไท่ผิงเอง

ก. เหตุแห่งความเสื่อมถอยอำนาจ แมื่กบฏไท่ผิงจะมีผู้นำได้ผู้มีอุดมการณ์การจัดตั้งดีและมีกองทัพเข้มแข็ง แต่ไม่ถึง 20 ปี อาณาจักรสวรรค์ก็ต้องสิ้นสุดอำนาจลงด้วยปัจจัยเดียวกันนั้นเป็นส่วนใหญ่อย่างน่าอัศจรรย์ มีการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุหลายแง่มุม ปัจจัยต่อไปนี้เป็นปัจจัยหลักที่เชื่อกันว่าน่าจะทำให้อาณาจักรสวรรค์ต้องถึงกาลสิ้นสุดอำนาจลงอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

1) **อุดมการณ์** แมื่อุดมการณ์เป็นเสมือนค้ำยันสัญญาณและจุดประสงค์ เสมือนธงชัยของการต่อสู้ แต่เมื่อชัยชนะมาถึง อุดมการณ์ในภาคปฏิบัติมิได้เป็นไปดังอุดมคติที่วาดหวังไว้ ความคิดเห็น ศาสนา หลักศีลธรรม และความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันของไทยมีส่วนมีความเป็นมาย้อนรอยสู่ประเพณีคตินิยมขงจื้อ ไม่ว่าจะเป็นการบริหาร การจัดองค์กร หรือยศถาบรรดาศักดิ์ก็ทำตามการต่อสู้เพื่อล้มล้างอำนาจรัฐโดยได้รับความคิดอิทธิพลเหตุผลความเชื่อถือทางศาสนาและหลักการจัดสรรปันส่วนกัน ล้วนเป็นแบบอย่างมีมาแต่เก่าก่อน ปรากฏในกบฏทั่วไปที่ข้องเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา อุดมการณ์ไท่ผิงเป็นความคิดที่เล่นแร่แปรธาตุศาสนาคริสต์ก้ำมะลอ (Pseudo-Christianity) ลัทธิคอมมิวนิสต์เก่าแก่ (Primitive Communism) การประพฤดิพรหมจรรย์ทางเพศ (Sexual puritanism) และลัทธิสังคมนิยมตามคติขงจื้อ (Confucian Utopianism) อิทธิพลศาสนาคริสต์ก็ล้วนมาจากเอกสารเผยแพร่และการสั่งสอนจากมิชชันนารีอเมริกันภายในโปรเตสแตนต์ในเมืองกวางตุ้ง

อุดมคติของไทยมีหลายหลักการที่ผิดประหลาดสำหรับคนจีน คือ การบูชาพระเป็นเจ้าพระองค์เดียว หลักการว่าด้วยความเสมอภาคและหลักการถือทรัพย์สินเป็นของส่วนรวม โดยเฉพาะการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน อุดมคติดังกล่าวเป็นธงชัยของการต่อสู้ อุดมการณ์ไท่ผิงจึงมีลักษณะนิยมใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงสังคม ผิดลักษณะเนื้อหาของศาสนาคริสต์ การผสมผสานความคิดเห็นและการปฏิบัติแบบตะวันตกกับแบบตะวันออกเข้าด้วยกันได้ดำเนินไปสู่การกระทำที่มีลักษณะแข็งข้อ ต่อต้านและต่อสู้ (A militant action) มิชชันนารีกรีนไม่เข้าใจไม่ลือกที่โจมตีศาสนาคริสต์แบบไท่ผิงที่เป็นแกนกลางและชนโศก่าศาสนาคริสต์ทุกหนแห่ง มิชชันนารีไม่สามารถจะยอมรับศาสนาคริสต์แบบไท่ผิงได้ ด้วยเหตุนั้นจึงจุดประสงค์ทางการเมืองคือ ล้มล้าง

อำนาจรัฐ มากกว่าจะมีจุดประสงค์ทางศาสนา ความหลังไกลโพ้นของไมเสอาสภาคivilizedไทยจึงเป็นความคิดเห็นเชิงสุดขีดที่กลับกลายกัน นอกบรรทัดก็คขวางมิให้กับกฎไทยจึงมีทัศนคติที่อ่อนประน และมีเหตุผล เมื่อจำเป็นต้องบริหารราชการบ้านเมืองและเมื่อออกศึก อุดมการณ์เชิงสุดขีดที่มุ่งล้มล้างระเบียบแบบแผนเก่าๆอมทำให้ไทยผิชาติพวชนเป็นนรร่วม โดยเฉพาชาควมสนับสนุนอันจำเป็นเชิงในการปกครองจากชนชั้นผู้ดีและเจ้าที่ดินซึ่งมีบทบาทชี้ขาดในการล้มอำนาจรัฐมาแล้วในอดีต ถ้าเพียงแต่กฎไทยยังไม่คิดล้มล้างสิ่งเดิมเก่า ชนชั้นผู้ดีก็คงพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมประชาชนทั่วไปไม่ยินดีย่นร้ายกับศาสนาคริสต์แบบไทยจึง เพราะถือว่า เป็นความเชื่อที่ต่างตัว (Foreign creed) และเป็นลัทธิที่ผิดวิธิต่างอารยธรรมและอำนาจตะวันตกเข้าสู่ไกรวรรดิ ถือเป็นลัทธิอุบาทว์ โดยเฉพาะพฤติกรรมแบบไทยซึ่งเน้นการทำลายวัฒนธรรม ศาสนาประเพณีซึ่งจื้อทูปทำลายรูปปฏิภาไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป เทวรูป ป้ายบรรพบุรุษ หรืออาคารภาคสร้างชนชั้นผู้ดีและเจ้าที่ดิน ล้วนทำให้ประชาชนตระหนกตกดี

อุดมการณ์ไทยถึงมุ่งแปรรูปสังคม แต่ในทางปฏิบัติ อุดมการณ์มิได้เป็นจริงตามความคาดหวังด้วยเหตุหลายประการ ึ่งประวัติศาสต์จีนจอมฉวนนิสได้กล่าวไว้ว่า ลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกและราชวงศ์ชิงปราบปราม เป็นสาเหตุใหญ่ที่บีบรัดจนการปฏิวัติสุดสิ้นหนทางที่จะรอดได้ แต่ลัทธิจารณการตะวันตกประวัตินิเวศน์ ศาสนาเหล่านี้จะมาจากการศึกษาจักรวรรดิที่มิใช่ชนชั้นอภิพลความชั่วร้ายเก่าแก่ของอารยธรรมจีนมากว่า ึ่งไทยถึงอกอยู่ในวังวนแห่งความชั่วไวกล่เยยเอง คือฝักใฝ่ในอำนาจและเสวยสุข จนหลงลืมทอึ่งอุดมการณ์ไปโดยสิ้นเชิง ความลึกลับของผู้นำชนชั้นผู้ดีทางเดิมของอารยธรรมจีน มากกว่าจะต่อสู่ฝ่ายในทำลายอารยธรรมเดิม เมื่อก้าวไปสู่สังคมใหม่ในอุดมคติ

ลัทธินิยมความเสมอภาคที่โหล่งประกาศไว้ นั้น แม้แต่ลอมเอวินเป็นผู้ถึงใจกู่เมาชุดง (Fu-tse Tse-tung) ก็ยังยอมรับว่าเป็นลัทธิที่ล้มล้างไม่ถูกต้องในทางปฏิบัติเอง ในองค์การสถาบันของอาณาจักรสวราชก็ไม่มีวามเสมอภาคกันจริง เพราะที่กวางแ่งลำดับชั้นความบทบาทหน้าที่โดยลัดคิดชนชั้นนำ คือ ชนชั้นสูง (Aristocrats) ตั้ง ึ่งจักรพรรดิลงมาถึงพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ล้วนมีการแบ่งกัดับ มีการแสดงกั้นชนชั้นแต่ ึ่งชน ึ่งลอมเจอนอำนาจที่ ึ่งสังคมชนชั้นเทพนิพนคติชนชั้นนำได้ริบอภิสัทธิเทพนิพนการสามัญ มีลัทธิได้รับการจัดสรรปันส่วนจากทรัพย์สินส่วนรวมมากกว่าราษฎร สามารถสร้างอำนาจบารมี ึ่งชนชั้นเจนิเวศน์ มีอำนาจบริหาร ลอมเจอนนิกรรณมาก ึ่งชีวิตสุขสำราญมุ่งเพื่อลัดที่ ความดี ึ่งในอำนาจ ลอมเจอนการแล่มกัเวทในการลุด ล้วนทำให้ชนชั้นนำเองมีความประศุดดี ึ่งทางกับอุดมคติ ในการลอมเจอน ึ่งการปล้นสะดมแบ่งทรัพย์สินลย และฆ่าคนตายตามราชทางลัดที่ใหม่ทอด เช่น การปล้นเมืองบางทงที่ ึ่งลอมเจอนเจ็ลเจียงในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1861 การลุดข้อมแห่งริคต้อเนื่องจากรัฐสภา ึ่งองงมีปากกฎเป็น

ปกติธรรมดา ในสังคมไทยยัง ไม่มีการประพาศิทธิพรหมจรรย์ทางเพศอย่างเข้มงวดเหมือนในระยะแรก

ความเป็นอยู่มีได้เป็นไปตามหลักการว่าทรัพย์สินเป็นของส่วนรวมและแบ่งปันอย่างเสมอภาค เห็นได้จากระบบที่ดิน ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องเพ้อฝัน (Fantasy) เพราะสังคมขาดทั้งพลังการผลิตใหม่ (New productive forces) คือ ผู้ใช้แรงงานและนายทุน และความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตไม่มีปรากฏ ไม่มีทั้งชนชั้นใหม่เป็นพลัง (New class forces) และพรรคการเมืองก้าวหน้า พรรคคอมมิวนิสต์ ยังไม่ได้ถือกำเนิดเกิดมา ชนชั้นกรรมมาชีพยังไม่รวมตัวเป็นชนชั้น จริงอยู่ กฎไทผิงมีพลังสำคัญคือ ขาวนา ความทุกข์ยากอันเป็นบ่อเกิดของการก่อการกบฏก็เป็นความทุกข์ยากของขาวนาเหมือนเดิม แม้กฎไทผิงก็ไม่มีจุดประสงค์โดยตรงที่จะแก้ไขเยียวยาปัญหาความทุกข์ยากของขาวนา เมื่อไม่มีการใช้ระบบที่ดินตามอุดมคติ การปฏิวัติการเกษตรก็ไม่เกิดขึ้น

กฎไทผิงมุ่งหมายไปสู่เป้าหมายการเมืองคือ การสถาปนาระบบการเมืองใหม่ที่จะมีการ ปู่นบ้านเพ็ญรางวัลด้วยศตวรรษศักดิ์และลาภยศสักการสืบตระกูล ชนชั้นผู้นำเองไม่มีจิตสำนึก ที่คำนึงถึงขาวนาด้วยซ้ำ และไม่ยอมรับบทบาทขาวนา ไม่มีการใช้ระบบที่ดินอย่างจริงจังต่อเนื่อง เอกสารไทผิงในสมัยต่อมาไม่ได้กล่าวถึงด้วยซ้ำ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะสถานการณ์ความไม่มั่นคง จากภาวะศึกสงคราม ทำให้ชนชั้นผู้นำขาดความใส่ใจจริงจังที่จะปฏิวัติที่ดินตามอุดมการณ์ ยิ่งกว่านั้น ที่ดินตกเป็นของชนชั้นนำ แจกจ่ายให้บริวารตามความจำเป็น ไม่เรียกค่าเช่า วิธีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็น การจัดระบบที่ดินใหม่แน่นอน เพราะไม่มีการจัดสรรปันส่วนเสมอภาคและไม่มีการใช้ประโยชน์ บนที่ดินอย่างเป็นอิสระปราศจากค่าเช่าและข้อผูกมัด ทหารไทผิงเองยังชีพบนที่ดินโดยขาวนาเป็นผู้ จัดหาสรรพสิ่งอำนวยความสะดวกให้

กฎไทผิงพลิกแผ่นดินไม่สำเร็จเพราะมีความคิดความรู้สึกละเอียดและพฤติกรรมที่หมายล้มล้าง ระบบชนชั้นแบบแผนเก่าของสังคม คนจีนไม่มีความเข้าใจอุดมคติเช่นนั้น ส่วนใหญ่กลับเห็นว่า อุดมการณ์เช่นนั้นเป็นอุดมการณ์ต่างดาว ไม่ควรค่าที่จะยกย่องนับถือว่าประเสริฐกว่าลัทธิขงจื้อ ศาสนาคริสต์จึงมีเอกลักษณ์ที่ให้ทั้งพลังแข็งแกร่ง ก่อเกิดการรวมพลัง และให้ทั้งพลังอ่อนแอในแง่ที่มี คุณลักษณะเป็นตรงกันข้ามกับอุดมการณ์อื่น ก่อเกิดการรวมพลังต่อต้านไทผิงผู้นำถือศาสนาคริสต์ ไม่เคยมีกบฏครั้งใดหาญกล้าโจมตีอารยธรรมจีนและลัทธิขงจื้อรุนแรงเหมือนกบฏไทผิงมาก่อน ศาสนาคริสต์แบบไทผิงทำทลายลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นภูมิปัญญา (Intelligence) ของสังคมจีน² การปฏิรูปแบบไทผิงมีลักษณะถึงขั้นปฏิเสธลัทธิประเพณีจีนเคติขงจื้อ ชนชั้นทุกหมู่เหล่าจึงไม่สนับสนุน เหมือนเคยสนับสนุนกบฏในอดีต ไม่ว่าจะเป็ชนชั้นผู้ดี ปัญญาชน ชนชั้นเจ้าของที่ดิน หรือพ่อค้า ช่างฝีมือ ยิ่งไ้สิ่งทุบทำลายรูปปฏิมา ป้ายบรรพบุรุษ ทำลายวัดวาอาราม ก็ยิ่งทำให้ประชาชนทั่วไป ตระหนักตักกัน แกรงกลัวความเปลี่ยนแปลงตัวงำมือไทผิง กบฏไทผิงขาดมวลชนเป็นแนวร่วมใน ท้ายสุดเพราะอุดมการณ์เป็นเหตุ ชนชั้นทุกหมู่เหล่าหวาดเกรงการปฏิรูปแบบไทผิง จึงรวมพลังต่อ ต้านกบฏไทผิง โดยถือว่เป็นพวกหัวรุนแรงนอกวินัยนอกนิกาย เป็นอันตรายต่อสังคม การต่อต้านมี

ค่าเท่ากับปกป้องราชวงศ์ซึ่งผู้ประกาศรัชกาลยธรรมจึง กบฏไผ่ผิงจึงปิดฉากลงด้วยการกลายเป็นความเคลื่อนไหวของชาวนาเพื่อปฏิวัติ (A peasant revolutionary movement) โดยไม่บรรลุถึงอุดมคติ อิทธิพลความชั่วร้ายของสังคมกบฏไผ่ผิงคือ ความมอญรักใหม่ไม่แสวงหาความสุขสำราญ และการนิยมแบ่งแยกแบ่งฝ่าย

ความคิดความเชื่อถือเป็นอุดมการณ์ไผ่ผิงนั้นเป็นเรื่องวนเวียนอยู่แต่เรื่องศาสนาและการรบไม่ใส่ใจที่จะกำหนดแผนพัฒนาหรือสร้างเศรษฐกิจการเมืองตามคำมั่นสัญญา อาณาจักรสวรรค์มีโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมือง โดยพื้นฐานแล้วเหมือนแบบเก่า แม้จะฉาบไว้ด้วยหลักกรรมกามาซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติจริงจัง ความแตกแยกกันเองในระดับผู้นำทำให้อาณาจักรสวรรค์ขาดผู้บริหารชำนาญการและขาดการฝึกอบรม การที่ สงครามรุกรบตั้งรับทำให้อาณาจักรมีได้ใส่ใจกับปัญหาพื้นฐานในชีวิตประจำวันของผู้ยากไร้ ชนบทที่ได้ครอบครองไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นฐานอำนาจและอยู่ชั่วคราวได้เลย ทุกหนแห่งถูกทำลายย่อยยับ มีการปล้นสะดม เหยียดเกณฑ์แรงงานเป็นปกติวิสัยทั้งชนบทที่ถูกทิ้งร้าง กบฏไผ่ผิงตั้งมั่นตามนครใหญ่ไม่น้อยมากก่าในชนบท จึงง่ายแก่ราชวงศ์ที่จะยาดราทัพเข้าปิดล้อม โดยมีชนชั้นผู้ดีและเจ้าที่ดินในชนบทสนับสนุนการปฏิบัติการของราชวงศ์ อาณาจักรสวรรค์คดอยู่ในวงล้อม ยากที่จะรุกและยากที่จะถอยได้ ทั้งนี้ เป็นด้วยเหตุอุดมการณ์ กบฏไผ่ผิงมีอุดมการณ์ที่เกินจริงและละเลงที่จะทดสอบปฏิบัติอย่างแท้จริง อุดมการณ์กลายเป็นลัทธิอุบาทว์ที่ทำให้ชนทุกหมู่เหล่าหวาดกลัวและรวมตัวต่อต้าน กบฏไผ่ผิงจึงขาดฐานมวลชนในระยะยาวนาน

นอกจากชนทุกหมู่เหล่าจะเห็นลัทธิอุดมการณ์ไผ่ผิงเป็นลัทธิอุบาทว์แล้ว แม้แต่สมาคมลับที่มีบางสมาคมเข้าร่วมกิจการในระยะแรก แต่ท้ายสุด สมาคมลับก็เข้าไปไม่ถึงอุดมการณ์ไผ่ผิง และเข้าไปไม่ถึงชนชั้นนำไผ่ผิงด้วย ความเข้ากันยาก ขาดความเข้าใจอันดีต่อกันนั้นทำให้ไม่มีการติดต่อผูกพันร่วมเป็นร่วมตายกัน เปิดโอกาสให้ฝ่ายราชวงศ์สามารถสลายพลังไผ่ผิงได้ด้วยคารขยงปลุกปั่น สมาคมลับให้แตกแยกออกจากกบฏไผ่ผิงที่ละกลุ่มทีละเหล่า จนราชวงศ์ไผ่ผิงเองเสมือนมีภูตผีชาติตมิธอุดมการณ์อันผิดประหลาดยังทำให้ประเพณีนิยมเดิมของกบฏไผ่ผิงใช้ไม่ได้ผลในกรณีไผ่ผิงด้วย กล่าวคือในประวัติศาสตร์จีน กบฏครั้งใหญ่มักนำไปสู่การแบ่งแผ่นดินเป็นภาค ภาคใต้ที่ห่างไกลอำนาจรัฐของภาคเหนือมักจะฉวยโอกาสก่อการกบฏหนุนเนื่อง แต่ในกรณีกบฏไผ่ผิง กลับปรากฏว่า ภาคเหนือยอมรับราชวงศ์ชิง ทั้งๆ ที่เป็นราชวงศ์ต่างดาว เพราะเห็นว่าเป็นผู้พิทักษ์ยธรรม ไม่ยอมรับกบฏไผ่ผิงที่แม้จะมุ่งล้มล้างราชวงศ์เพราะมุ่งปฏิวัติยธรรมจีน ภาคกลางที่อยู่ตรงกลาง มีความเห็นแตกแยก มีทั้งเห็นด้วยและทั้งต่อต้านกบฏไผ่ผิง ภาคใต้ไม่ยอมรับราชวงศ์ชิง แต่ก็ยกย่องยอมรับอาณาจักรสวรรค์เช่นกัน อุดมการณ์กลายเป็นเครื่องกางกั้นอาณาจักรไผ่ผิงมิให้มันแพร่ขยาย

2) ความแตกแยก แม้กบฏไผ่ผิงจะยกย่องหลักการมรรตภาพ แต่ในทางปฏิบัติ หลักการเช่นนั้นเป่าไปได้อย่างมาก เพราะมีการแบ่งชั้นความบทบาทหน้าที่ เกิดชนชั้น

อภิสิทธิ์ขึ้น ความทะเยอทะยานเป็นไปสงวนเกล้าฯ จะมาขอเสียดำรงตำแหน่งราชการซึ่งการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
เกิดความแตกแยก ท้ายสุด มีการต่อสู้ชิงอำนาจกันเองอย่างหนักหน่วงได้ เนื่องมาจากนายอานจักร
สวรรค์ ฉ. นานถึงแล้ว บรรดาชนชั้นผู้ได้โปรดเป็นเจ้า (Pamces) และมีความแตกแยกกันถึงขั้น
หยับอาวตึงประสาธน์ประภาณกันเองตั้งแต่ปีค.ศ. 1953 ภาย ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1956
การต่อสู้เพื่อชิงความเป็นใหญ่ได้จบลงแล้ว เมื่อหุงเปิงฉวนเห็นชอบให้ผู้นำผู้เป็นเจ้าจึงหลายน้อม
กรอบกำจัดตนเองให้ถึงผู้ใกล้ชิดผู้หนึ่งของทุกฝ่าย และนางประธานาธิบดีที่สูงสุดในระหว่าง
ค.ศ. 1955-1956 และกำนันผู้นำผู้หนึ่งคือ อี้ชางหุ่ย (Wei Chang-hui)

ในการพัฒนาชนชั้นผู้ได้โปรดอย่างชัดเจนอย่างโครงสร้าง คณะบริหารหลายหมื่นล้านลูกฆ่า
ล้างบางให้ตายหมดลงไปด้วย ความแตกแยกจนต่อสู้ชิงอำนาจกันเองนับแต่บัดนั้นมาได้เป็นจุดเริ่มต้น
บั้นทอนแห่งกำลังและศักยภาพทางอำนาจและการรวมพลัง ซึ่งยิ่งแกร่งไปอีกท่าทีเข้าไปในการพัฒนา
ชนชั้นกันเอง เป็นแผนใหญ่อยู่เบื้องหลังของวงกว้างอีกสิ่งหนึ่งที่ควรระวังได้ ควบคู่ไปกับการนำวิธี
ประสิทธิภาพนับตั้งแต่แรก ชนชั้นนำผู้เป็นเจ้าต่างตั้งตนเป็นใหญ่ในเห็นของตัวเอง ระบอบการ
ปกครองของอาณาจักรสวรรค์จึงกลายเป็นระบอบศักดินาที่ก้าวไกลคือต่างหากอีกสิ่งหนึ่งได้ ผู้นำจึงคิดเห็น
ไม่ประสาธน์กันเป็นหนึ่งในการปกครองแล้วในกลางยุคก่อนปี การานของอาณาจักรสวรรค์จึงมาจาก
สามัคคีโลก

อีกประการหนึ่ง ความแตกแยกระหว่างฝ่ายยังมีมาจากการถือเอาถือเหล่าเป็นชนชั้นนำเอง
ผู้นำที่มาจากชนชั้นผู้ได้โปรดและผู้ใกล้ชิดผู้หนึ่งมาจากชนชั้นผู้ได้โปรดซึ่งมีอำนาจสูงสุด แต่ตั้งตนเป็น
ปฏิบัติยกย่องตัวเองซึ่งดีสิ่งเดียวกันเอง ทั้งสองกลุ่มทรงอำนาจเด่นความคุมอำนาจไว้ ไม่เปิดโอกาส
ให้ผู้นำอื่นจากชนชั้นอื่นมีโอกาสดำรงตำแหน่งในหน้าที่การงานโดยง่าย การแบ่งพรรคแบ่งพวก
ยอมทำไม่มีแผนใดบ้างไม่อยู่ภายใต้เงาของอำนาจในหารที่มีชอบ ในยุคสมัยแห่งความเสื่อมทรุดโทรมนั้น
มีการพัฒนาชนชั้น การถือเอาถือเหล่า การรวมพลังจะสำเร็จไม่ได้ยาก เพราะเหตุการ
ประสาธน์กัน ชนชั้นผู้ได้โปรดจึงต้องเป็นอภิสิทธิ์ชน ทรงอำนาจ มั่งคั่งด้วยทรัพย์สินถาวร และตั้งตน
เป็นเสมือนชนชั้นผู้ได้โปรดชนชั้นที่ตนคอยปกครอง มีชื่อที่นำจึงมีการนำอีกชื่อ การที่ขากชนชั้นนำ
เองในชนชั้นนำ ลมหนาวผู้ได้โปรดสามารถ เป็นชนชั้นผู้ได้โปรดอาณาจักรสวรรค์ ผู้นำรุ่นต่อมาส่วนใหญ่
เป็นพ่อค้าและเจ้าที่ดิน ขาดความผู้ได้โปรด ไม่ใฝ่ใจถือเอาถือเหล่า มีแต่ทะเยอทะยานไม่ยอม
สละอำนาจจากตัว มีอำนาจในเวลานั้น ไม่คิดไปว่าทุกสิ่งจะพังลงหมดแล้ว ผู้นำรุ่นต่อมาข้างนั้นไม่อยู่ใน
ฐานะที่จะมีบุตรธิดาและผนวชอยู่ดั่งการจะให้แก่เราเองได้ ความเสื่อมทรุดคือธรรมดา เว้นแต่ดวง
ผู้นำหรือชนชั้นผู้ได้โปรดนั้น ผู้นำจึงจึงมีปัญหากันที่มิอาจแก้แล้วเวลานั้นจึงเมื่อมีชื่อผู้นำเอง

2) ในชาวลัทธิโหราศาสตร์ที่ต่อมาได้ของ โหราศาสตร์ราชวงศ์ที่กลายเป็นเพียง
การถือเอาถือเหล่า (horoscopes) แต่ไม่ได้อยู่จากการเชื่อของโหราศาสตร์ จึงเพียงแต่ให้กำเนิดกำลังที่
ไม่ใคร่จะรู้การสามารถต่างหากเข้าที่ปร บจริงแล้วคั้งแล้ว จนเมื่อถูกไฟไหม้สถาปนาอาณาจักรสวรรค์

(Shiangyin) มณฑลกุหนาน เป็นปัญญาชนจากชนชั้นเจ้าที่ดิน ส่วนแม่ที่ทรงพลังสูงจางเป็นชาวเมืองเหอเฟย์ (Hofei) มณฑลอันฮุย เขาเป็นบัณฑิตจีนดี แม้ทั้งทั้งสามคนร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดมากและประสานการบออย่างแข็งพากันกับกองกำลังทหารของชาวตะวันตกด้วย

๔) มณฑลอันฮุยตะวันตกบนพรมแดนของระหว่งพหุวัฒนธรรมท่ามกลางสถานการณ์ไร้แรงทางการเมืองและเศรษฐกิจในระหว่าง ค.ศ. 1840-1870 อารยธรรมตะวันตกมีอิทธิพลครอบงำความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของชนชั้นผู้โดดเด่นอยู่ในสถานการณ์นี้จนกว่า ตั้งจะเห็นได้จากอิทธิพลของการเปิดประเทศจีนต่อสภาพเศรษฐกิจซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการเมืองท่าเปิด กลายเป็นระบบเศรษฐกิจซ้อน (Dual Economy) ของชนชั้นและของชาวตะวันตก ความคิดความเชื่อของกบฏไท่ผิงที่ได้ถูกหล่อหลอมด้วยคติเต๋าวิสต์นิกายโปรเตสแตนต์และโครงการปฏิรูปถึงขั้นปฏิวัติสังคมนิยมตามอิทธิพลคตินิเวสต์ ชาวตะวันตกเข้าช่วงมีบทบาทในสงครามกลางเมือง ตาฮูที่ใช้ประทัดประทาร์ก็คือ อาวุธตะวันตก และทหารตะวันตกเข้าร่วมรบให้ทั้งสองฝ่าย กบฏไท่ผิงจึงเกือบจะไม่แตกต่างจากกบฏจีนทั่วไปเลย ถ้าปราศจากอิทธิพลองค์ประกอบอารยธรรมตะวันตกดังกล่าว

ชาวตะวันตกมีทรรศนะอย่างไรต่อกบฏไท่ผิง? ในขั้นต้น ชาวตะวันตกก็มีความรู้สึกประหวัหใจในอุดมการณ์และความประพฤติปฏิบัติของกบฏไท่ผิง มีความหวังว่า ถ้าจักรวรรดิจีนเข้ารีตเป็นคริสต์จักรวรรดิแล้ว จะมีการเปิดประเทศ การค้าและการศาสนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเป็นเครื่องพัฒนาจีนให้เจริญทันสมัยเป็นประโยชน์แก่การค้าและการศาสนาของชาวตะวันตก แต่เมื่อพิจารณาอุดมการณ์ให้ถี่ถ้วนแล้ว มิซซันนารีในพื้นที่แคว้นคริสต์จักรยุโรปมีความสงสัยว่า กบฏไท่ผิงมีความเข้าใจในหลักธรรมถูกต้องเพียงใด คริสต์จักรวรรดิจึงเฟสและแม้แต่ฝรั่งเศสในจักรวรรดิจีนไม่สนับสนุนกบฏไท่ผิง เพราะอุดมการณ์ไท่ผิงยังเกือบด้วยคำสตีโกอาโปรเตสแตนต์ ทว่าสาเหตุอันหลากหลายของชาวตะวันตกเช่นนี้ทำให้คาร์ล มาร์กซ้องได้วิจารณ์ไว้ว่า เกสท์มาทอำนาจตะวันตกมีความรู้สึกขัดแย้งอยู่ในใจก็ยากกับความเคลื่อนไหวแบบกบฏไท่ผิง ยุทธการไท่ผิงจึงก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ แต่ความคิดเช่นนี้ยิ่งสุดขีดของกบฏไท่ผิงก็ทำให้ชาวตะวันตกทาคิดว่า จักรวรรดิจีนในโฉมหน้าใหม่จะคุกคามผลประโยชน์ของมหาอำนาจตะวันตกในจักรวรรดิจีน มหาอำนาจตะวันตกจึงยากที่จะตัดสินใจให้เด็ดขาดได้ว่า ควรสนับสนุนหรือต่อต้านกบฏไท่ผิง พฤติกรรมมหาอำนาจตะวันตกในระยะแรกบ่งบอกชัดเจนถึงภาวะลังเลใจของบรรดามหาอำนาจตะวันตก

บรรดามหาอำนาจตะวันตกเมื่อรับตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิด โดยไม่แสดงออกนอกหน้าว่าจะต่อต้านหรือสนับสนุนกบฏไท่ผิง หากแต่แสดงมิตรไมตรีขอควร มีประเทศเดียวที่แสดงนโยบายชัดเจนตั้งแต่แรกคือ รัสเซีย ผู้ประกาศสนับสนุนราชวงศ์ชิงปราบปรามกบฏไท่ผิงเต็มที่ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1853 กบฏไท่ผิงกำลังรุกที่แย่งชิงอำนาจไปจากราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นป้อมเกิดแห่งผลประโยชน์มหาศาลของอังกฤษ อังกฤษได้แสดงเปิดเผยมุ่งปกป้องผลประโยชน์โดยสนับสนุนการให้กำลังทหารเข้าแทรกแซงในสงครามกลางเมือง ทั้งนี้ มีบันทึกความเห็นว่า การแทรกแซงมีจุดมุ่งหมาย

ช่วยเหลือราชวงศ์ชิง ความอยู่รอดของราชวงศ์เป็นเพียงผลพลอยได้ของการแทรกแซงเท่านั้น ในวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1853 จอห์น รูเทอร์ฟอร์ด อัลค็อก (John Rutherford Alcock) กงสุลอังกฤษ ประจำนครเซี่ยงไฮ้ได้ติดต่อกับเซอร์ จอร์จ บอนแฮม (Sir George Bonham) ผู้ว่าการเกาะฮ่องกง โดยเสนอให้อังกฤษยืมเงินเกียง (Chenkiang) ส่งกองเรือปิดล้อมคลองหลวง (Grand Canal) และสาขาแควใหญ่ของแม่น้ำแยงซี เพื่อใช้เป็นเครื่องต่อรองผลประโยชน์กับราชวงศ์ชิง ถ้าราชวงศ์ชิงตอบสนอง ก็ต้องซื้อเรืออังกฤษ ให้เข้าแทรกแซงทางทหารในการปราบกบฏไท่ผิง ความคาดหวังกูเป็นจริง เมื่อผู้ว่าการทะเลจีนใต้ส่งผู้ติดต่อขอให้อังกฤษช่วยปกป้องจากกบฏไท่ผิง ในเดือนกุมภาพันธ์ อัลค็อกได้ติดต่อเซอร์ จอร์จ บอนแฮม อีกให้อังกฤษช่วยปราบปรามกบฏในพื้นที่ หรือร่วมมือกับบรรดาทหารอำนาจปราบกบฏ เพื่อหวังผลรางวัลเป็นการเข้าถึงดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรในแผ่นดิน เมืองท่าค้าขายฝั่งทะเล เปิดสัมพันธ์ภาพทางการทูตอันเสมอภาค และเปิดการค้าเสรีอย่างถูกกฎหมาย

ต่อมาในเดือนมีนาคม เซอร์ จอร์จ บอนแฮม เจรจาต่อรองกับอุปราชกลุ่มมณฑล เหลียงเกียงอีกในกรณีที่ต้องจะช่วยปราบกบฏไท่ผิง ในการเดินทางไปเจรจากับเซี่ยงไฮ้ครั้งนั้น เซอร์ จอร์จ บอนแฮม เดินทางไปปักกิ่งทันที เพื่ออังกฤษเพื่อแสดงศักยภาพทางทหาร แต่การเจรจานั้นสายเสียแล้ว สองวันก่อนเดินทางถึงเซี่ยงไฮ้ กองทัพไท่ผิงตีดินแดนนานกิง แผนการปราบกบฏเป็นไปไม่ได้แล้ว บรรดามหาอำนาจจึงคิดที่จะเจรจาประสานผลประโยชน์กับอาณาจักรสวรรค์

กบฏไท่ผิงมีทรชนประการใดต่อ ชาวตะวันตก? อาณาจักรสวรรค์มิได้รู้จักโลกภายนอกและไม่ได้ตระหนักถึงความจำเป็นของการเจริญ ทรายไรแต่อย่างใด ไท่ผิงถือว่า มรดกมนุษย์คือดวงพิ้งโห่ง่วงโลก ชาวตะวันตกจึงเป็นพี่น้องคน ศาสนิกของไท่ผิง แม้ถือศาสนาเดียวกัน จึงน่าจะมีความเอื้ออารีต่ออาณาจักรสวรรค์ ไท่ผิงจึงเกิดระบบสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคและไม่เป็นธรรม ไม่พอใจกับการที่ชาวตะวันตกก้าวร้าวรุกรากเข้า ไท่ผิงต้องการความสัมพันธ์อันเสมอภาค ไม่ยินยอมที่จะเสียอธิปไตยใด ๆ ของประชาชนจีนให้แก่ชาวตะวันตก ไม่ว่าจะป็นสิทธิสภาพนอกอาณาเขต สิทธิประโยชน์ หรือสัมปทานและอภิสิทธิ์ ไท่ผิงไม่พอใจกับการที่ชาวตะวันตกยืนยันสิทธิชอบธรรมในการค้าฝิ่น ซึ่งเป็นยาเสพติดทำลายสุขภาพกายและใจของประชาชนจีนผู้เสีย ชาวตะวันตกจะคาดหวังให้ไท่ผิงสละสิทธิดังกล่าวมิได้

ระหว่างเดือนเมษายน ค.ศ. 1853 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1854 บรรดามหาอำนาจ คือ อังกฤษ ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา ให้รัฐมนตรี (Ministers) ของตนติดต่อเจรจากับไท่ผิงเพื่อให้อาณาจักรสวรรค์รับรองสนธิสัญญาที่ชาวตะวันตกได้กระทำกับราชวงศ์ สิ่งที่อาณาจักรสวรรค์ให้คำมั่นแก่ราชทูตมีเพียงประการเดียวคือ การค้าเสรี ยกเว้นการค้าฝิ่น ไท่ผิงไม่มีที่ทำอันยอมถ่อมตนกับเหล่าประณมกรต่อชาวตะวันตกแม้แต่น้อย อัครราชทูตตะวันตกถึงศักยภาพทางทหารของไท่ผิงที่เห็นแก่ตาตนเองในครั้งนั้นคิดว่า ไท่ผิงอาจล่วงล้ำราชวงศ์ได้ไม่ยาก บรรดามหาอำนาจจึงกำหนดทำที่

ในทำนองเหยียบเรือสองแคมโดยรอดูสถานการณ์ไปก่อน (wait and see) ของผู้สำเร็จราชการไทยคนแรกแห่งทางทหารแต่ก็ต้องรอดูท่าที่เช่นกันเพราะติดพันวิกฤตการณ์ที่ก่อกวนภายในเมืองนครในคาบสมุทรโครเมีย อันที่จริงแล้ว นโยบายรอดูสถานการณ์เป็นจุดยืนนโยบายที่จำเป็นของมหาอำนาจมาก มหาอำนาจสามารถแสวงหาจังหวะโอกาสเหมาะที่จะเจรจาประสพผลสำเร็จโดยมีกับฝ่ายที่มีที่ท่าว่าอาจเป็นผู้ชนะในสงครามกลางเมือง อีกประการหนึ่ง ในภาวะที่ต่อหน้าต่อหน้าภายในเช่นนั้น บรรดามหาอำนาจสามารถข่มขู่ ดึงข้อเรียกร้องผลประโยชน์ได้ยิ่งต่อไปจนบรรลุผลได้โดยใช้สนธิสัญญาเป็นเครื่องมือ

ผลประโยชน์คือเครื่องกำหนดท่าทีของบรรดามหาอำนาจ เมื่อได้ตกลงกับฝ่ายที่ถูกรุกราน บรรดามหาอำนาจพร้อมที่จะหยิบอาวุธขึ้นต่อสู้ปกป้องโดยไม่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนต้องการรอดูท่าที่เป็นเพียงนโยบาย เป็นการสงวนท่าทีเพื่อครองเงื้อมมือเอาไว้สูงที่สุดท่าทีที่ไม่ได้คำนึงถึงหากได้มีความหมายที่เสมือนจะใกล้เคียงกับการตั้งตนเป็นกลางแต่อย่างใดไม่ ดังกรณีปีเตอร์ที่ 1 แห่งมหาอำนาจจัดตั้งกองกำลังส่วนตนขึ้นป้องกันเขตนิคมของตนในเมืองท่าเบิด เมื่อเวลาต่อมา สมเด็จพระอัครนครซึ่งใช้ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1853 กองกำลังพิงแฮมัตระหวัดเดียวก็ประสบความพินาศตนเองเต็มที่ อีกทั้ง ยังฉวยโอกาสที่การจัดกับภคินีผู้มฤตกากราคุดซึ่งก็เสด็จให้บรรดาทหารอัครนครได้เข้าบริหารกิจการตุลาการเอง ตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1854 เป็นเมืองลี้ภัยของชาวรัสเซีย โครงสร้างครอบงำเจ้าทางเศรษฐกิจหลังอย่างลึกลับทันแต่เจ้ารบ อีกทั้ง ยังบรรดาทหารอัครนครได้จัดโดยตั้งสมาคมบอลซัน เมื่อใดทบทวนคุณความเขตนีคมหรือใดลี้ภัยเมืองท่าเบิด กองกำลังของตนจะช่วยบทบาทพร้อมปกป้องตนเองและป้องกันเมือง การรบมักปรากฏในลักษณะที่สงครามจะดำเนินไปซึ่งคล้ายเคียงใกล้กับกองทัพราชวงศ์เพื่อต่อต้านกันเอง มากกว่าจะเป็นการรบเคียงข้างกันกับกองทัพของตน กองกำลังอัครนครจะบรรดามหาอำนาจอยู่ที่ราชวงศ์ซึ่งมากกว่าอยู่ที่ฝ่ายใดฝั่งผู้ปรองดองไม่ไร้ประโยชน์อันไม่เสมอภาคและไม่เป็นธรรม คำประกาศนโยบายและท่าทีที่แสดงเช่นนี้ได้ลึกลับแต่ได้ลึกลับโดยที่เจ้าต้องเลือกอยู่ข้างเดียวกับฝ่ายราชวงศ์ซึ่ง เพื่อรักษาผลประโยชน์ไว้ โดยจึงปิดกั้นโอกาสที่จะได้รับความสนับสนุนจากชาวตะวันตกไปโดยปริยาย ชาวตะวันตกเองก็ไม่เห็นด้วยที่จะช่วยราชวงศ์ให้เข้มแข็งขึ้นด้วยการขายอาวุธยุทโธปกรณ์ให้ เจ้าไม่ยอมและให้บริวารของตนไปทำหน้าตาแทนโดยทางเรียบหรือลับๆ ในการร่วมรบ การตั้งตนของชาวอัครนครให้ชาวเมืองบอลซันเป็นเมืองลี้ภัยของตนนั้นเอง ดังเช่น การพิฆาตเช่นฝ่ายอัครนครเมืองซึ่งใช้รบตั้งตัวร่วมรบกันแต่กับชาวอัครนคร กล่าวได้ว่า ระหว่าง ค.ศ. 1853-1856 ชาวตะวันตกได้ประกาศว่าบอลซัน (บอลซัน) จะยอมไปอยู่ข้างกับราชวงศ์ซึ่งในการรบเคียงกับกองทัพใดก็ตาม กองกำลังซึ่งได้รับผลกระทบดังกล่าวแล้วจะลี้ภัยเพื่อลี้ภัยปราชาชัยต่อมหาอำนาจตะวันตกก็แน่นอนว่าเป็นเรื่องทั่วไป

แม้ความสัมพันธ์ระหว่างบอลซันกับราชวงศ์บอลซันที่ติดต่อกันโดยตลอดก็ตาม แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการค้าในภาคนี้แล้วแต่อย่างใด เพราะชาวอัครนครที่เข้าเมืองบอลซันนั้น

ซึ่งมีใบบอกมาแจ้งความว่า... (text continues with details of a report or petition, mentioning names and locations like 'เมืองเชียงใหม่')

... (text continues with further details, possibly a response or a continuation of the report, mentioning 'เมืองเชียงใหม่' and other administrative matters)

... (text continues with further details, possibly a response or a continuation of the report, mentioning 'เมืองเชียงใหม่' and other administrative matters)

บรรดาบรรดาอำนาจตะวันตกก็ได้พิจารณาไปตลอดแล้วเห็นว่า อุตสาหกรรมและโครงการ
ปฏิรูปของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ไม่ใช่เป็นจุดประสงค์แห่งใดเลย แต่เป็นชีวิตว่า อากาจจักรวรรดิไม่มีเมืองตะวันตก
ต่อสู้กับลัทธิที่ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลจากรัฐบาลของเขาโดยตลอด ไม่เอารับกันอิสลามใดๆ ที่ราชวงศ์
ทำกับบรรดาอำนาจ ศาสนาอิสลามจักรวรรดิได้ครอบครองทั้งแผ่นดิน คงจะยกเลิกสนธิสัญญาทั้งหมด
รวมทั้งสนธิสัญญาที่จีนจีนและสนธิสัญญาปักกิ่ง ไม่ว่าจะป็นสิทธิประโยชน์ หรือสิทธิพิเศษ สิทธิสภาพ
นอกอาณาเขต สิทธิการค้าที่เป็นพิเศษ สิทธิสิทธิประโยชน์ที่ค้างชำระจะกลายเป็นหนี้สูญ จะสูญเสีย
ค่าปฏิกรรมสงครามและผลประโยชน์แห่งพาณิชย์ กว้างขวางยิ่ง อากาจจักรวรรดิต้องแสดงความรักชาติ
เพื่อชาติ ไม่เอารับกันตะวันตก บรรดาบรรดาอำนาจจะมีแต่เสียประโยชน์ส่วนมากแก่ตนเอง
การสงครามเสีย การรบกับประเทศอื่นๆ จึงเป็นสงครามที่เสียกว่า เป็นเหตุเสียน้ำใจโดยตรงและเป็นเหตุ
ใหญ่ที่รบกวนการสงครามกับของพลรบด้วยการให้ผลประโยชน์แก่พวกเพิ่มพูนแก่บรรดาอำนาจ ภายใต้
ระบอบสาธารณรัฐ บรรดาบรรดาอำนาจจะคงต้องผลประโชยสนธิสัญญาไปจากจีนไม่มีที่สิ้นสุด
ลอร์ด เฮอร์ซิง จึงตั้งข้อสงสัย เจมส์ โหป (Admiral James Hope) ผู้บัญชาการสูงสุดกองทัพอากาศ
ที่แคว้นไอร์แลนด์ เมื่อถึงที่คำสั่งให้ส่งระบอบการปฏิรูปที่นครหลวงนานถึง ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้เงินต้อง
สิ้นลงว่าบรรดาบรรดาอำนาจ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๑๖ รัฐบาลอังกฤษ ๖ ล้านลอร์ด
ล้านกว่านครหลวงของเขา เพื่อจะยอมให้เงินสี่หมื่นบาททางทหารที่อังกฤษสามารถจะปิดแม่น้ำแยงซี
เมื่อใกล้ช่องแคบ ทางของจีนไปช่องแคบอากาจจักรวรรดิ อังกฤษและฝรั่งเศสจะให้กำลังทหารกับ
บังคับบนแผ่นดิน อากาจจักรวรรดิจะพยายามตั้งถิ่นฐานและตั้งให้ไว้ที่ พักทหารไต้หวันปรากฏ
ในรัฐมีทางทหารเข้าใช้ด้วยระยะเงินทาง ๒ ล้าน

ลอร์ด ปาสเตอร์สัน (Lord Pastronsan) ได้แถลงนโยบายต่อจักรวรรดิจีนว่า อังกฤษมีความ
สัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลจีนและกำลังรัฐบาลจีนระดับสูงสุด จากเมื่อที่ถูกกีดกันจากเจ้าหน่าที่ฮ่องถึน
และยกยอตน ถ้าถึงจุดช่วยเหลือชาวฝรั่งเศส การท้าวโศกธรรมจะขยายออกไปใหญ่หลวง
พระองค์เจ้า เอง ผู้สำเร็จราชการดำรงพระองค์ ก็ได้ทรงทำหนังสือกราบบังคมทูลความเห็นว่า ราชวงศ์ชิง
ไม่จำเป็นต้องปฏิรูปเสมอๆ ถ้าชาวตะวันตกต้องการช่วยราชวงศ์ปราบกบฏ หลักฐานที่ลูกนัก
ประวัติศาสตร์จีนเล่มแรกว่าจีนได้โจมตีอย่างหนักว่า ราชวงศ์ชิงมีมือชาวต่างชาติให้พิพากษาจีน เป็นการ
ร่วมมือกับชาวตะวันตกผู้รักทางจีน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวตะวันตกเองก็ได้ตระหนัก
ถึงความจริงว่า กบฏไคผิงมิใช่การก่อการกบฏ หากแต่เป็นสงครามชาวนาเพื่อปฏิวัติจีน การที่ชาว
ตะวันตกทรงทราบข่าวการที่ช่วยชาวต่างชาติปราบกบฏไคผิงย่อมทำให้กบฏไคผิงล้มเหลวและราชวงศ์ชิง
สามารถอยู่รอดได้ ในทำนอง ชาวตะวันตกเลือกที่จะมีรัฐบาลจีนที่อ่อนแอดีกว่ารัฐบาลที่เข้มแข็ง
แบบไคผิง ที่แสดงนโยบายต่อต้านสนธิสัญญาฉบับใหม่ของประเทศและไม่ใช่เป็นธรรม ถ้าชาวตะวันตก
ตั้งตนเป็นกลาง กบฏไคผิงย่อมสามารถล้มล้มลงทั้งแผ่นดินได้โดยง่าย บรรดาจักรวรรดิภาพทางทหาร
สองโหล่งเข้าไคผิงว่าราชวงศ์ชิง การที่ชาวตะวันตกจะทราบข่าวการช่วยชาวต่างชาติปราบกบฏ

จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญแต่ไม่ถึงขั้นเป็น ปัจจัยชี้ขาดผลแพ้ชนะของการปราบ กบฏ เพราะกบฏ ถูกปราบราบคาบด้วยฝีมือความสามารถของแม่ทัพจีนถึงกว่าสาม โจ่งตั้งแฉะที่กรุงราช

5) การขาดพลังปฏิวัติ ในประวัติศาสตร์กับที่นักประวัติศาสตร์จีนมองว่าเริ่มต้น แต่ได้มีการวิเคราะห์กับกบฏไท่ผิงอย่างละเอียด ข้อสรุปเป็นข้อยุติเหตุผลความล้มเหลวของกบฏไท่ผิงคือ ในระยะเวลานั้น จักรวรรดิจีนยังไม่มีพลัง สังคมคือ ผู้ใช้แรงงานเป็นชนชั้น การทาสีฟ้าที่จะทำหน้าที่ เป็นพลังปฏิวัติ จักรวรรดิจีนยังไม่เมือง จักรจัดตั้งที่ดีที่จะนำกบฏปฏิวัติตามที่ไท่ผิงได้จุดไฟไว้ จักรวรรดิจีนไม่มีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นอ คักรนำ กบฏไท่ผิงจึงต้องประจบประแจงราชสำนักน้ำมือ ของราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นราชวงศ์ต่างแก้วและ เป็นผู้แทนชนชั้นศักดินาภคสิทธิ์ของเจ้าและขุนนาง ต่อสู้ด้วยเลย

4. การฟื้นฟู : ประเด็นผล

รัชกาลจักรพรรดิฉู่จื่อ (ค.ศ. 1861-1874) ได้ชื่อว่าเป็นรัชกาลแห่งการฟื้นฟู ถ้าพิจารณา พระราชจริยวัตรประกอบ รัชกาลนั้นก็อาจจะได้ชื่อเช่นนี้ เพราะจักรพรรดิมีได้ใช้พระราชดำริริเริ่ม และนำการฟื้นฟู ทรงอ่อนแอ ไร้ใต้ทรงพระปรีชาสามารถ ความเปลี่ยนแปลงด้านเทคนิคความดำริ ริเริ่มของเจ้าและขุนนาง ได้บรรลุผลเป็น ความสำเร็จพอควรโดยความสามารถของเจ้าและขุนนาง แต่โดยเหตุที่โบราณราชประเพณีถือว่า จักรพรรดิทรงเป็นสถารันหลัก พระราชจริยวัตรไม่ถือว่า สำคัญเท่าความเป็นสถาบัน ดังนั้น การฟื้นฟูเกิดในรัชสมัยใด ย่อมใช้ชื่อรัชกาลนั้น

ในรัชสมัยจักรพรรดิฉู่จื่อ ราชวงศ์ชิงร่วมกับบรรดาแม่ทัพ ผู้ว่าการและอุปการในการ ระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาจีนให้ทันสมัย โดยได้รับความร่วมมือเกี่ยวกับเทคโนโลยีจากผู้ผลิต ประโยชน์ผูกพันอยู่กับความเป็นความตาย ของราชวงศ์ชิง ถือเป็นผลและกองทหารของอังกฤษที่เมือง กังซู่ กังซู่และหนานหนิงกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างแห่งอำนาจที่อิงโดยอริราช ชาติตะวันตก โดยเฉพาะชาวอังกฤษ จึงมีบทบาทสำคัญ ในการชบชีวิตราชวงศ์ชิง การฟื้นฟูทางเทคโนโลยีไม่เพียงเื่อ ครอบครองเครื่องสืบทอดราชวงศ์ ต่ออายุราชวงศ์ ออกไปได้อีกประมาณ 50 ปี ซึ่งๆ ราชวงศ์ชิงน่าจะสิ้น สลไปแล้วใน ค.ศ. 1860

ประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์ถือว่า การฟื้นฟูในรัชสมัยจักรพรรดิฉู่จื่อเป็นการพลิกฟื้น คืนชีพ เกิดใหม่ (Regeneration)⁷⁵ บรรดาข้าราชการในสมัยนั้นก็มองว่าเป็นแผนนี้เพราะเป็นการ เกิดใหม่ที่ทำให้เกิดความสงบสุขและความ สันคงปลอดภัย สังคมมีระเบียบแบบแผนตามคตงชื่อ การ พลิกฟื้นคืนชีพราชวงศ์ชิง โดยเนื้อแท้แล้ว เป็นการชุบชีวิตใหม่ชั่วคราว จึงได้กรรมปรากฏอนุธะ ราชวงศ์ชิงคตงไปตามคำขั เพราะการที่ ฟื้นฟูนี้เป็นการฟื้นฟูไว้ความสงบกับ ความสงบ แต่โดยแบบ แขนเก่าให้ไว้คังนัณนัณนัณนัณ เพื่อรักษ ราชวงศ์ ราชคิอานบงกชบงกชบงกช ราชคตงคตงชื่อ จดมุ่งทมาทตงกทพลิกฟื้นราชวงศ์ชิง คท กังซู่ไปคตงบงกชบงกชบงกช "คตงชื่อ" ไม้คตงคตง

เท่านั้น คือ การลอกเลียนแบบไปหลายครั้ง บทเพลงโมลิเอต์ตะวันตกเฉพาะสาขาที่จำเป็น การทหารและการพูดแบบตะวันตก ซึ่งเป็นการพัฒนาให้ทันสมัยแต่เรื่องยาวเปลือกนอก แต่การพัฒนาเช่นนั้น ทำยสุดก็ถึงทำให้จีนต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาการปฏิรูปตั้งแต่ ค.ศ. 1874 ไปได้ จะเห็นว่าการฟื้นฟูเหมือนจะมีประสิทธิภาพแท้จริงในด้านเกษตรกรรม การผ่อนปรนยอมจำนนตะวันตกและการฟื้นฟูระเบียบแบบแผนดั้งเดิมไว้ แต่ถ้าจะมองไปสายการติดต่อกับบรรดาจักรวรรดิตะวันตกและญี่ปุ่น เมื่อใดมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ราชวงศ์ก็เลือกที่จะใช้ลัทธิวิธีทางการทูตมากกว่ายุทธวิธี เพราะราชวงศ์ตระหนักดีถึงความสามารถทางการทหาร แม้จะห่างไกลอยู่ไกลนัก เหตุการณ์วิกฤติในทศวรรษที่ 1870 คือตัวอย่างที่ดี

การฟื้นฟูไม่เป็นการเพียงพอที่จะรักษาราชวงศ์ให้อยู่รอดได้ในระยะยาวนาน ความจริงเห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นในสายตาของชาวตะวันตกผู้ดี การให้เงินพัฒนาให้เจริญทันสมัยเพื่อประโยชน์แก่ชาวตะวันตกเอง แต่ราชวงศ์ก็ยังพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์จึงประณามราชวงศ์ชิงว่า “ฉลาดกลัวและอนุรักษ์นิยม”

ชาวตะวันตกไม่พอใจที่ราชวงศ์ได้จัดการยับยั้งขัดขวางต่อความเคลื่อนไหวต่อต้านชาวตะวันตก เพื่อแสดงความจงใจที่จะปฏิบัติตามแนวปฏิญญา ชาวตะวันตกทงไม่ได้ที่การทหารจีนอ่อนแอในการปราบปราม เพราะความไม่สงบภายใน กระทั่งเพิกคำ ชาวตะวันตกจึงเร่งเร้าเงินให้ “ปฏิรูป” อย่างแท้จริง และแข่งขันกันเป็น “ที่เลี้ยง” สักสองถึงให้ปฏิรูป ถึงกระนั้น ชาวตะวันตกก็ไม่พอใจนักที่เงิน “ฟื้นฟู” อ้าปาก และมีบางครั้งที่ชาวตะวันตกชมเชยจีน ดังเช่น นายฟรีแมน มิดฟอร์ด (Freeman Milford) ชมจีนปราบปรามกบฏจีนในมณฑลซันตงได้โดยไม่ต้องอาศัยชาวตะวันตกช่วยเหลือ

ชาวตะวันตกเห็นว่าเงินฟื้นฟูช้าเกินไป เพราะต้องตั้งต้นหัววัน จนต้องชงู ใน ค.ศ. 1875 นายโทมัส เวด (Thomas Wade) ราชทูตอังกฤษ อบรมพลีทุงจางว่า จีนปฏิรูปอย่าง “เลวร้ายที่สุด” เพราะประมุขติดแน่นแข็งทาค เขายืนยันจากการเฝ้าติดตามของเขาเองว่า ตั้งแต่ ค.ศ. 1861 ถึง ค.ศ. 1870 จีนไม่ได้ทำอะไรใด ๆ ที่จะเรียกได้ว่าเป็นการ “ปฏิรูป” จีนยังคงหลงกลองชาวตะวันตกว่า ปฏิบัติไม่เคารพสิทธิสัญญา ราชทูตถูกคว่ำปาก เข้าไปล้อม “ปฏิรูป” จีนต้องเสี่ยงสูญเสียเอกราชในท้ายสุด ที่ต้องการฟื้นฟูซึ่งจะเปิดเขตทางรถไฟ (Railroad)” เป็นการผิดวิสัยการทูต

ประวัติศาสตร์จีนคอมมิวนิสต์ได้วิจารณ์ว่า การฟื้นฟูเป็นการพลิกฟื้นคืนชีพแก่ราชวงศ์ เป็นกระบวนการที่ได้เป็นอะไรมากไปกว่า “เงื้อมมือที่ปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน เป็นเสื่อกระดาษที่ปราศจากคานและสาย” เนื้อหาในจักรวรรดิจีน เสื่อกระดาษนั้นก็ไร้ความหมาย การฟื้นฟูเสมือนการชุบชีวิตให้รัฐในจักรวรรดิ ประการนี้ปรากฏในกฎเกณฑ์ลับลับ ราชวงศ์มีชะตากรรมจวนดับเข้าสู่ภาวะ “ชาติต้อฮิสตอง” การฟื้นฟูดูเหมือนจะล้มเหลว ว่าเป็นภาษาพยางค์ การฟื้นฟูตกอยู่ในกระบวนการของ “การล้มล้างหนึ่งวันที่ราชวงศ์ต้องล้ม” เป็นเพียงการเข้าไปสู่ภาวะล่มสลายอีก 50 ปีต่อมา”